ISSN 1308-7703
Yıl 5 / sayı 28
Temmuz-Ağustos 2013
Fiyatı 8 TL.

ELEŞTİREL pedagoji

critical pedagogy

protestodan isyana

ELEŞTİREL pedagoji
politik eğitim dergisi
(İki ayda bir yayımlanır)

Paydos Yayıncılık adına sahibi
Yazı İşleri Müdürü ve
Genel Yayın Yönetmeni
Ünal Özmen

Editör
Kemal İnal

Yayın Kurulu
Ahmet Yıldız / Ayhan Ural
Duygun Göktürk / Erdal Küçüker
Gökçe Güvercin / Güliz Akkaymak
Mehmet Barış Albayrak
Meral Apak / Murat Kaymak
Mustafa Kemal Coşkun
Onur Seçkin / Mehmet Toran
Remzi Altunpolat / Selda Polat
Serhan Sarıkaya / Soner Şimşek

Bilimsel Danışma Kurulu listesi
www.elestirelpedagoji.com'da

Adres
Bağlıca Cad. 8/A Etimesgut-Ankara
Tlf.: 506 397 4127
e.pedagoji@gmail.com
www.elestirelpedagoji.com

Kapak / Dizgi / Tasarım
Paydos Yayıncılık

Baskı
Matsa Basımevi - Ankara

Abonelik
Yurt içi yıllık 50 Tl.
(Kurumsal 60 Tl.)
Yurt dışı 50 USD

Hesap No
Hesap adı: Paydos Yayıncılık
İş Bank. Şb. kodu **(4228) 0799841**
Posta Çek No: **5765393**

İnternet satış
İDEFX (www.idefix.com)

Reklam Tarifesi
Arka kapak (renkli) 500 Tl./ Ön iç kapak (renkli) 400 Tl. / Arka iç kapak (renkli) 300
İç sayfa (200 Tl.)

İÇİNDEKİLER

Taksim Gezi Parkı Direnişi
Kemal İnal *1*

Kitabın İsmi Çok Fenaydı
Mehmet Yılmas *9*

Saflık İle Araçsallık Arasındaki Karşılıksızlık
Adnan Gümüş *16*

Direnenlerin Pedagojisi
Ayşe Gül Altınay *23*

İsyan Küreselleşirken
Ünal Özmen *32*

Gezi'ye Övgü
Ayhan Ura *35*

lll. Eleştirel Eğitim Konferansının ardından
Zeynep Alica - Derya Ünlü *37*

Bir Ankara Günlüğünde Eğitimin Farklı Ucu ve Ben
Yasemin Akbay *41*

Kültürel Bellek ve Dil
Dr. Engin Delice *42*

Özgürleştirici Mimarlık Eğitimi
Hossein Sadri - Senem Zeybekoğlu Sadri *57*

Harvard Rektörü'nün Gözüyle Üniversitelerin Ticarileşmesi
Ulaş Başar Gezgin *64*

Eğitim Bilim Çalışmalarındaki Yöntem Ve Yazıma Yönelik Postmodern Söylemlerin Eleştirisi
Doç. Dr. Ali Rıza Erdem- Yrd. Doç. Dr. Selçuk Şimşek *68*

Samanlıkta iğne arama zamanı
Nalan Temeltaş *73*

kitap: **Efsane Dekan: Anılarıyla Cevat Geray**
Nevzat Samet Baykal *75*

Eğitim Tarihinden **Türkiye'de Öğretmen Örgütlerinin Uluslararası İlişkileri - I (1970–1980)**
İsmail Aydın *77*

Gezi fotoğrafları: ***Mete Akoğuz***

Taksim Gezi Parkı Direnişi

Eleştirel Pedagojik Bir Okuma

Kemal İnal

27 Mayıs 2013'de Taksim Gezi Parkı'nda başlayıp kısa sürede tüm ülkeye yayılan ve fakat bu satırların yazıldığı sırada büyük ölçüde bitmiş direnişler silsilesi acaba eleştirel pedagoji açısından nasıl okunabilir? Formal eğitimden ziyade informal pedagoji açısından veya daha doğrusu alternatif öğrenme kaynağı olarak bu halk hareketi bize neler öğretmiş olabilir? Eleştirel Pedagojinin temel kavramları bu harekete nasıl uygulanabilir? Bir eleştirel eğitimci bu olaylara baktığında öncelikle neyi, nasıl görmeli ve analiz etmeli? Bu yazıda bu eylemleri eleştirel pedagoji perspektifinden politik bir bağlamda analiz edeceğiz.

İktidar perspektifi içindeki eğitim

Öncelikle, eleştirel pedagojinin eğitimi bir iktidar perspektifi içine yerleştirip siyasallaştırdığı iyi bilinir. Hatta Peter McLaren'in yaptığı gibi devrimcileştirdiği, eğitimi devrimci bir araç olarak kullandığı. Marksist pedagoglara göre, örneğin Bernard Charlot ve Amy Gutmann'a göre eğitim politiktir; yani eğitimi, saf, teknik ve meselesi sadece bir kültürleşme/sosyalleşme olan yansız, pozitivist bir bilimsel alan, akademik etkinlik olarak ele alamazsınız. Eğitim, elbette bir öğretme-öğrenme konusudur ama bu pedagojik etkinlik sadece okullarda, teknik bir jargon içinde ve akademik yönelimli olarak gerçekleşmez. Okulda ve dışında insanlara öğretmeye karar verdiğiniz şey, sınıfsal faktör başta olmak üzere çeşitli yanlılıklar ve eğilimler içinde meşru, yerinde ve doğru olarak karar verilmiş ve seçilmiş çeşitli bilgi, beceri ve değerlerdir ama bunlar toplumdaki siyasal, ideolojik, ekonomik ve toplumsal ilişkilerden soyutlanmış, kendi başına gerçeklikler değildir. Althusser'in belirttiği tez hala yerindedir; evet, eğitim, kapitalist devletin kullandığı ideolojik aygıtlardan biri olarak insanların kafasına belli bir dünya görüşü ve hatta ideolojiyi dayar. Bu yönüyle, ideolojilerin kapsama alanı içindedir ve fakat eğitim tümüyle de ideolojiye indirgenemez. Eğitimin olduğu yerde ideoloji vardır ve ideolojinin üretildiği yerde de eğitime çok iş düşer.

Demek ki, eğitim, bir öğretme-öğrenme konusu olarak hayatın her alanında karşımıza çıkar. Okulda, sokakta, çarşıda, kahvede, sıradan bir toplantıda, piknikte, direnişlerde, halk hareketinde, orada, burada… Tüm bu süreç, bir öğreneni olduğu gibi/kadar öğreteni de gerektirir ve içerir. Bazen öğreten ve öğrenen iç içe geçer ve diyalojik bir öğrenme (Paulo Freire) gerçekleşir. Ama genellikle öğreten çeşitli güçleri elinde bulunduran bir egemendir. Bilhassa kapitalist toplumlarda öğreten, iktidarın uzantısı bir rolde olabilir. Ya da öğretirken iktidarın meşru, yerinde, doğru, işlevsel, getirisi olan bilgi, beceri ve değerlerin öğretmeye değer olduğunu öğretir. Ne var ki, iktidarın denetimindeki öğretme-öğrenme süreçleri, iktidara karşı direniş, ayaklanma veya devrimci süreçlerde tersine işler; ezilenler, topluca ve sürekli eylem içinde kendi öğrenme-öğretme pratiklerini yaşayarak başka türlü bir eğitimi, devrimci eleştirel pedagojiyi yaşamaya başlarlar. Bu noktadan itibaren devrimci eleştirel pedagoji, kendi bilgisini, kendi becerilerini, kendi değerlerini öğretir ve başka bir dünya kurmak için başka türlü bir eğitimin duvarlarını örmeye başlar. Paris Komünü, Batı Avrupa'daki devrimler, Rus Devrimi, Çin Devrimi, Ulusal Kurtuluş Mücadeleleri, Mayıs 68 gibi devrimci direnişlerin öznesi olan halk (kiminde işçiler, kiminde köylüler, kiminde gençler), burjuvazinin öğretmenliği ve bilgisine sırt çevirerek kendi deneyimlerini bir okul haline getirmişlerdir. O halde, burjuva-

zinin dört duvar arasında sıkıştırdığı formal eğitim, halk hareketlerinde değersizleşir ve başkaldıran sınıf veya halklar, kendi eylemlerini öğrenmenin asıl kaynağı haline getirerek devrimci eylemlerinin yakıtını oluştururlar.

Taksim Gezi Parkı:
Direnişi tanımlama sorunu

27 Mayıs 2013'de Gezi Parkı'nda belediyenin ağaç sökümüne karşı önce ekolojik bir direniş olarak başlayan ve fakat hemen ardından politik bir nitelik kazanan "Halk Hareketi", basit bir eylemler dizisi olmanın ötesine geçmiş, tüm ezilenlere birçok şey öğretmiştir. Gezi, halk okulu olmuştur. Bu öğrenilenlere geçmeden önce, bu direnişi tanımlamak gerekir. Bu direnişi tipik bir "Toplumsal Hareket" (Alain Touarine) olarak tanımlamak mümkün değil, zira tümden sivil olsa da, sivil toplumcu bir hareketten bahsedemeyiz. Doğrudan mücadele nesnesi iktidar olan bu direnişin bileşenleri içinde çok sayıda sosyalist ve devrimci grup da yer aldı. Gezi direnişi, bir toplumsal hareketler yelpazesinden ziyade, çok sayıda politik ve apolitik birey, grup ve yapıları kapsamaktadır. Gezi, bir halk koalisyonudur. Hedef, iktidarın neoliberal ve neomuhafazakar bütün politikalarının son bulması, hatta iktidarın kendisinin demokratikleştirilmesidir. Gezi'nin hedefi, ağacı koruyarak, ağacı kemiren iktidar kurdunu kurutmaktır. Eylemcilerin gerek kent gerekse ülkeye ilişkin eylemlerinde halkın "söz, yetki ve karar"larının iktidarın monolitik, hiyerarşik ve anti-demokratik yapısının yerine geçirilmesi beklentisi asıl mesele olmuştur.

Öte yandan bu direniş, basit bir "Sivil İtaatsizlik Eylemi" olarak da tanımlanamaz, zira direniş, etken bir eylem biçimi olarak, sivil itaatsizliğin ötesine geçip, iktidarın kendisini aldığı kararlardan vazgeçirmeye çalışmıştır. Elbette bir sivil itaatsizlik vardı ve biat kültürüne bayrak açmıştı. Haliyle atılan sloganlardan biri de hükümetin istifasını istemek olmuştur. Ama asıl meselenin artık sadece hükümetin istifası değil ve fakat iktidarın demokratikleştirilmesi haline gelmiştir. İçerdiği pasif direniş araçları (mizahi dil, sosyal medya üzerinden muhalefet, tüketimden gelen gücünü kullanıp iktidara yakın şirketleri ve medyayı boykot etme vs.) kadar sıcak direniş aletleri de (grev, polise taş atma gibi) kullanılmıştır. Haliyle, olan biteni, Türkiye Sivil Toplumunun bir eylemi diye açıklamak mümkün değil. Fakat öte yandan bu direnişi, devrimci bir halk hareketi olarak görmek de mümkün değil, zira burada sistemin (kapitalizmin) kökten devrilmesine yönelik devrimci bir girişimden ziyade, kapitalizmin AKP üzerinden yarattığı tahribatlara (doğa-çevre, asosyal devlet, kentsel yönetimlerin yarattığı rant ilişkileri, kentsel dönüşümün neden olduğu hak kayıpları, çalışanların özlük hakları vs.) olan itirazı görüyoruz daha çok. Bu itirazların kendiliğinden başladığını söylemek mümkündür. Son derece örgütsüz, apolitik ve yer yer lümpen kesimlerin (öncelikle gecekondulu çocuklar, Çarşı grubu vs.) öne çıktığı bu direnişte toplumsal bir enerjinin boşaldığı görülmüştür. O halde, bu direnişi çok renkli, çok katmanlı, çok siyasetli, çok amaçlı bir halk hareketi olarak tanımlayabiliriz. Direnişe katılan tüm kesim ve sınıfsal katmanların ortak talebi, demokrasi olmuştur. Bunun anlamı, ülke ve kente ilişkin iktidar tarafından alınan her türlü yatırım, yenileme, değiştirme ve tasfiye etme kararlarında halka da danışılması, onun fikirlerinin de alınmasıdır.

Araçlar

Bu halk hareketinin mücadele araçları nelerdir? İlk günden itibaren, hükümet lehine yayın yapan medyanın pasifliğine karşı kendiliğinden gelişen bir iletişim kanalı olarak sosyal medya, bilhassa "**tweeter**", bir haberleşme ve iletişim kurma aracı ve ortamının ötesine geçip bir mücadele zemini ve mekanizmasına dönüşmüştür. Taksim Gezi Parkı eyleminin ilk günlerinden itibaren milyonlarca tweet atıldığı söylenmektedir. Ne var ki, bu mücadele aracı çok kısa zamanda hü-

kümetin müdahale edeceği bir alana dönüşmüştür. Nitekim Başbakan Erdoğan tweeter'ı "baş belası" ilan edip onunla hesaplaşacağını söyledikten hemen sonra İçişleri Bakanı bu süreçte atılan 5 milyon tweeti incelemeye alındığını açıklamıştır. Eylemlerin ilk günlerinde İzmir, Adana gibi illerde hükümete karşı tweet attığı ve insanları galeyana getirdiği iddia edilen çok sayıda genç gözaltına alınmıştır. Haliyle, bu halk hareketi, sadece meydan, cadde, sokak ve parklarda değil, sosyal medyada da sürdüğü için başta tweeter olmak üzere sosyal medyanın kendisi bir mücadele aracı, zemini ve ortamına dönüşmüştür.

Mücadelede öne çıkan araçlardan biri de, öğrenilen ve paylaşılan bir eylem olarak "**komün**"dür. Gezi Parkı'nda kurulan Komün Hayatı dikkatleri hemen çekmiştir. Nitekim sadece sosyalistlerin ev, iş yeri ve ceza evlerinde kurup işlettikleri bu kolektif-komünist hayat tarzı, başta Gezi ve Kuğulu parklar olmak üzere birkaç yerde hayat bulmuştur. Kurulan komün hayatı içinde insanların bağışladıkları çeşitli malzemeler (yiyecek, su, çadır, ilaç, battaniye vs.) para alınmadan ihtiyacı olan herkese dağıtılmıştır. Parklarda paranın geçmediği, piyasanın oluşumuna izin verilmediği komün hayatı, katılan bireylerde insani ve etik değerlerin yeniden canlanmasına vesile olmuş; insanlarda parasız paylaşmanın inanılmaz bir coşkusu yaşanmıştır. Türkiye kapitalizminin merkezinde (İstanbul) kurulan komün hayatı, hükümeti derinden rahatsız etmiş; bu hayatı aşağılamak için Başbakan parka ilişkin son derece incitici ifadeler (direnişçilerin parkın orasına-burasına tuvaletlerini yaptıkları, koktukları, içki içtikleri vs.) kullanmıştır. Günlerce yerlerde, soğukta, yıkanmadan direnenlere yönelik bu incitici ifadelerin asıl hedefi, bu komün hayatının son bulması olmuştur.

Bir diğer önemli araç da, ortak karar alma mekanizmasının demokratikleştirilmesi olmuştur. Bunun için parkta kurulan "**Taksim Dayanışması**", belirli bir örgüt, kişi veya inisiyatifin dışında, parktaki ve çevresindeki tüm bileşenlerden demokratik biçimde oluşmuş ve yöneticiden ziyade sözcü rolü oynamıştır. Kararların forum yapılarak alındığı, taban-tavan ayrımının oluşmadığı ve özyönetim ilkesinin hayata geçirildiği bu ortamda her birey, kendinden olduğu kadar diğer herkesten de sorumlu bir rol oynamıştır. Dayanışma adına oluşan Koordinasyon'un görevi, yönetmekten ziyade (yönetmek siyasal bir terimdir ve yönetileni gerektirir), koordine etmek olmuştur. Burada koordinasyonun siyasal niteliğinden ziyade hükümetle yürütülen talepler konusundaki danışma, iletme ve karar almada bilgilendirme rolleri ön plana çıkmıştır. Haliyle doğrudan, tabandan ve demokratik bir "**özyönetim**" modeli için Gezi Parkı Koordinasyonu çok önemli bir geleneğin oluşmasında ilk adımı atmıştır. Kendini kendisiyle ve kendisi için yönetmeye dayalı bu modelde yönetimin eski bildik siyasal kalıpların dışına çıkması, tüm bileşenlerde demokrasi inancını güçlendirmiştir. Nitekim eylemlerin bit(iril)me noktasına gelindiği şu günlerde (25 Haziran) artık tartışılan konulardan biri de, bu özyönetim modelinin hayatın her alanına, önümüzdeki seçim sürecine ve geleceğe nasıl taşınacağıdır.

Kazanımlar

Taksim Gezi Parkı direnişi ve sonrasında gelişen çok sayıda eylem, basın açıklaması, Başbakan ve vali ile görüşmeler, atılan tweetler ve sloganlar, yapılan yürüyüşler, üretilen mizahi dil vb, demokrasi yolunda birçok kazanım sağlamıştır.

Öncelikle, bu eylemlerle birlikte, bilhassa hükümet tarafından hemen her konuda dikkate alınmama ve polis şiddeti, apolitik **gençliğin politikleşmesi**ne yol açmıştır. Sosyal medyadan çıkmayan ya da sanal âlemde yaşayan, herhangi bir örgüt (parti, dernek, vakıf vs.) üyesi olmayan, asosyal, paylaşım denilince aklına sadece facebook gelen, bireyci ve hedonist olarak kodlanan

ve eleştirilen gençlerin hükümete muhalefet üzerinden inanılmaz derecede, kendiliğinden ve çok hızlı politikleştikleri görülmüştür. Bu gençlerin çevresel kaygılarına bu eylemlerle birlikte demokrasi kaygıları da eşlik etmeye başlamıştır. Ülkenin kaderine sahip çıkma iradesini kendilerinde gören bu gençlerin onca, gaz, kimyasal katkılı basınçlı su, polis copuna rağmen direnmeye devam etmeleri, sadece gençlik enerjisi ve hükümete muhalefet ile açıklanamaz. Direnişin öznesi olan bu gençlerin istediği, hayalini kurduğu ve kısa sürede ulaşmak istediği bir dünyanın AKP ile gelemeyeceğinin farkına varması, eylemlerin uzamasına yol açmıştır. Bir tür eylem fetişizmi diyebileceğimiz eylemi gerçekleştirerek kendini var etme, ifade etme ve kimliklenme süreci yaşanmıştır.

İkinci olarak, eylemci gençlerin, türlü saiklerle (çevre, doğa, polis şiddeti, üçüncü köprünün adı, üçüncü havalimanı vd.) içinde yer aldıkları hareketin giderek kolektivist bir nitelik alması, beklenmedik bir moment olarak değerlendirilebilir. Biraz önce yukarıda da açıklandığı gibi, "Komün" kuran gençlerin, "yârin yanağından gayrı" her şeylerini paylaşmaları, parayı parkın içine sokmamaları, ortak temizlik yapmaları, gelen erzakın parka yerleştirilmesini birlikte gerçekleştirmeleri, yemek yapma gibi konularda toplu hareket etmeleri, Komün felsefesinin bir ütopya olmadığını ve kapitalist koşullarda bile, sembolik de olsa, gerçekleşebilir olduğunu gösteriyor. Haliyle, postmodernistlerin dediğinin aksine, bu eylemler, toplumun hala var ve iş başında olduğunu gösteriyor bize.

Üçüncü olarak, gençlerin daha ilk günlerde, hükümetle çeşitli rant ilişkilerine girmiş resmi angaje patronların medyasına karşı kendilerine ilişkin doğru bilgi almak ve vermek adına sosyal medyayı (bilhassa tweeter'ı) öne çıkarması, parkta kendi radyo, TV ve gazetelerini kurup yayınlamaları, doğrudan "**alternatif medya**" yaratılmasına örnek olarak verilebilir. Eylemler boyunca halkın önemli bir kısmı, olayları alternatif veya muhalif kanallardan izlemiştir. Çok az izlenen TV, okunan gazete-dergi ve dinlenen radyoların izlenme, okunma ve dinlenme oranlarında adeta patlama yaşanmıştır. Bu durum, aslında Türkiye'de egemen ve anaakım medyaya olan güvensizliğin de ötesinde, kendi sesini duyurabilmenin imkân ve olasılıklarına dair bir arayışı da ifade ediyor. Eylemler süresince, bir olasılık olarak alternatif medya, bir olanağa dönüşmüştür.

Dördüncü olarak, 1980'li yılların başlarında politik mizah alanında patlama yaşatan Gırgır'dan bu yana çıkan karikatür dergileri ve muhalif sanatçıların stand-up gösterileri, sosyal medyada üretilen komiklikler sonucunda "**mizah dili**"ni iyi bilen ve kullanan bir neslin yetişmesine neden olmuştu. Bu nesil Taksim direnişine değin bu mizah diliyle, daha çok toplumsal eleştiri bağlamında toplumun egemen ve fakat dalga geçmeye açık değer, bilgi, davranış ve eylemlerine yönelmişti. Haliyle bu dilin politikayı da içerecek şekilde toplumsallaşması, giderek iktidarı vurucu bir silaha dönüşmesi, hatta çoğu zaman halkın bu dil üzerinden kazanılmasındaki rolü çok önemli olsa gerek. Başbakanın eylemcilere yönelttiği sıfatları (marjinal, illegal, ayyaş, terörist, en çok da çapulcu) anında kapıp karşı bir silaha dönüştürerek iktidarın siyasal eleştirisinin içini boşaltan bu dil, giderek kendi söylemini egemenleştirmiş ve tüm dünyaya yaymıştır. Nitekim birçok Batı ülkesindeki Türkiyeli, hatta önemli Batılı aydınlar bu mizahi dili kabul etmiş ve kamusal alanlarda görünürleştirmiştir. Chomksy'nin "Ben de çapulcuyum" demesi, bu dilin zirve noktasını oluşturmuştur. Birçok sanatçı bu dil üzerinden şarkı bestelemiş (örneğin Kardeş Türküler, Boğaziçi Caz Korosu, Genco Erkal vd.), skeçler üretmiş (Cem Yılmaz, Yılmaz Erdoğan vd.), tişörtler bastırmış (üzerinde penguen tişörtüyle CNN-Türk'de Enver Aysever'in programına çıkan Levent Üzümcü) ve TV programcısı bu dili programlarında kullanmışlardır (örneğin Bloomberg HT

kanalında yayımlanan "Kelime Oyunu" adlı programda direnişle ilgili kelimeler soru olarak sorulmuştur). Haliyle, Erdoğan'ın eylemcilerle ilgili neredeyse her sözü başka bir bağlamda muhalefet etmenin bir aracına dönüştürülmüştür. Bu süreçte sanatçıların bu dille bütünleşmeleri had safhaya ulaşmıştır. Egemen siyasetin eleştirisi, karşı eleştiri olarak demokrasinin incelikli bir silahına çevrilmiştir.

Beşinci olarak, son yıllarda iyice artan "**polis şiddeti**" ilk kez yaygın biçimde sorgulanmaya başlamıştır. Başta cumhurbaşkanı olmak üzere hemen herkes polisin orantısız, kaba ve kabul edilmeyecek derecede şiddete başvurmasını kabul edilemez bulmuş ve eleştirmiştir. Öte yandan, polise olan öfke, korku eşiğinin aşılmasına yol açmış; çok sayıda eylemci tazyikli su, gaz bombası ve TOMA'ların önüne bedenini barikat olarak kurmuştur. Bu süreçte Başbakanın dili, eylemin seyrini doğrudan belirlemiştir. Başbakan dilini yumuşattığında eylemler durulmuş, sertleştirdiğinde ise artmıştır.

Altıncı olarak, Taksim eylemleri, "**yan yana gelmez**" denilen kesimleri birleştirmiştir. Milli Eğitim Bakanı bunu doğrudan ifade etmiştir. Medyada yaygın biçimde yansıtılan bir fotoğrafta sosyalist, ulusalcı ve ülkücü olarak tanımlanan üç kişinin aynı kareye sığdığı bir resim, polisin tasziykli suyuna karşı gelen üç göstericiyi gösteriyordu. Olaylarda sosyalistlerin hemen tüm kesimleri, ulusalcılar, çevreciler, anarşistler, LBGT, çok az sayıda ülkücü, Atatürkçüler başta olmak üzere her kesimden kişiyi görmek mümkün olmuştur. Bu yan yana gelmede, Erdoğan figürüne olan tepkinin belirleyiciliği söz konusudur. Politik simgesel bir figür olarak Erdoğan'ın söz ve eylemlerini kabul etmeyen kesimleri yan yana getiren asıl saik, öfke olmuştur. Bu öfke çoğu zaman şiddetli direnişlere bazen de barışçıl ve pasifist eylemlere (tencere-tava çalma, oturma eylemi, bayrak açma-asma vs.) yol açmıştır. Bu eylemlerle birlikte öfkenin kitleselleşmesinden bahsedilebilir.

Yedinci olarak, Taksim direnişi, ülke çapında çevre, üçüncü köprüye verilen Yavuz Sultan Selim adının Alevilerle ilişkisi, Topçu Kışlası ile 31 Mart Gerici Ayaklanması, anti-kapitalist Müslümanların kim olduğu, Üçüncü Köprü ve hava alanının yol açacağı tahribat gibi konularda bir "**farkındalık**" oluşmasına neden olmuştur. Sosyolojik farkındalık yerini giderek siyasal bilinçlenmeye bırakmıştır. Farkındalık ve bilinçlenmeye eşlik eden en önemli konu, çevre duyarlılığı olmuştur. Hükümet bile çevrecilerin duyarlılığının hakkını teslim etmiş, gerekenlerini yapacaklarını söylemiştir. Yani birkaç ağaç meselesinin aslında politik karar almayla ilgili olduğu çabuk fark edilmiştir.

Sekizinci olarak, Taksim ile birlikte halkta yeni bir "**dayanışma ruhu**" oluşmuştur. Bu ruhla birlikte geçmişteki mücadelelerde alanlardan uzak duran anneler, babalar, nineler, çocuklar bu eylemlerin aktif unsurları olmuşlardır. Annelerin Taksim meydanında el ele tutuşup halka oluşturması, hükümetin annelere "çocuklarınıza sahip çıkın" mesajının başka türlü bir okuması olarak tezahür etmiştir. Nitekim bu dayanışma ruhu uluslar arası alana taşınmış, birçok önemli medya organı (CNN-Int, Reuters, BBC, ZDF, Financial Times, The Economist vd.), örgüt, sendika, aydın, entelektüel, akademisyen ve çeşitli bireyler, Türkiye'deki mücadelede hükümet aleyhine ve fakat eylemciler lehine pozisyon almışlardır.

Dokuzuncu olarak, eylemlerle birlikte toplum "**kapitalist olan ve olmayan Müslüman"** ayrımıyla tanışmıştır. İktidar en başından bu yana kapitalist Müslüman olarak etiketlenmiş, kendilerine anti-kapitalist devrimci Müslümanlar diyen bir grup, Gezi'de stand açmış, çadır kurmuş, kendilerini tanıtmış ve toplu namaz kılmışlardır. Eylemlerin ilk günlerinde Bezm-i Âlem Valide Sultan Camiine sığınan yaralı göstericilere istinaden, aslında

bunların oraya ayakkabıları ile girip içki içtiklerini söyleyen Başbakanın, eylemcilerin aslında dine saygısız ateistler olduğu algısını yaratma eylemi geri tepmiştir. Başta camiinin imamı olmak üzere eylemciler bu sözleri yalanlamış, buna kamera çekimleri de kanıt olarak gösterilmiştir. Haliyle Taksim ile başlayan olaylarda Başbakan eylemcileri sıkıştıracak hemen her konuyu bir malzeme olarak sonuna kadar kullanmıştır. Camiiye ayakkabıyla girip içki içmenin yanı sıra başörtülü bir kadının göstericiler tarafından dövüldüğü iddiası da başka bir propaganda malzemesi olarak kullanılmıştır.

Onuncu olarak, direnişe katılan eylemciler, **"pratikten öğrenme sürecini"** çok etkili biçimde kullanmışlardır. Polisin çok fazla sıktığı biber gazına karşı talcidli süt, limon, sirke kullanımı; gazı suya atarak etkisizleştirme, gaz mermilerine karşı kask, maskelerin bir savunma aracı olarak kullanılması günler geçtikçe daha da yaygınlaşmıştır. Eylemin kendisi bir süre sonra eylemden öğrenmenin nesnesine dönüşerek alternatif öğrenme ortamı niteliğini kazanmıştır.

Son olarak, Taksim eylemcileri, onca ölü ve yaralı verdikten sonra hükümete taleplerinin bir kısmını kabul ettirmeyi başarmıştır. Eyleme asıl konu olan Topçu Kışlasının yeniden yapımında ısrarlı olan Başbakan daha sonra mahkeme kararını bekleyeceklerini ve buna göre bir plebisit yapacaklarını açıklamıştır. Ama bu satırların yazıldığı sırada hükümet diğer talepleri hala kabul etmemişti. Bu talepler aslında büyük ölçüde çevreci taleplerdi ama içinde gözaltına alınanların serbest bırakılması gibi doğrudan eylemlerin sonucu olan talepler de vardı.

Öğrenilenler

Eleştirel pedagoji, öğrenmeyi bireysel değil, toplumsal bir ilişki olarak ele alır. Bu ilişkiye göre öğrenme, bireysel ve normal (konformist) koşullarda sadece teknik, akademik ve bilgisel düzeyde gerçekleşmez. Öğrenme aslında toplumsal bir eylemdir ve bir şeyi anlamaya, dönüştürmeye yöneliktir. İlk adım olan anlama, bireylerin öncelikle kendi deneyimlerinden öğrenmesine dayanır. Birbirini anlamaya başlayan insanlar, öğrenen özneler olarak, kendilerini bir büyük siyaset, örgüt veya düşüncenin kurtaracağı beklentisini aşarak kendilerini özgürleştirebilecek potansiyelin yine kendi deneyimlerinde olduğunu kavrarlar. Bu haliyle öğrenme, hem bir anlama ve dönüştürme eylemidir hem de yeni bir dünya kurma girişimidir. Öğrenmenin en ileri noktası, öğrenmenin devrimci bir eyleme dönüşmesidir.

Taksim olaylarının öğrettiği en önemi şeylerden biri de, halk olarak kendi gücünün farkına varmak (farkındalık), çevre ve diğer sorunlara karşı bilgilenme (bilinçlenme) ve sorunu çözme konusunda girişimde bulunmaktır (harekete geçme). Bu, tam da eleştirel pedagojinin üzerinde en çok durduğu konulardan biridir. Geleneksel, klasik veya modern öğrenme-eğitme tarzında bilgi yukarıdan egemenler tarafından üretilir; tabiiyet ilişkisine göre aşağıdaki insandan beklenen ise, bu bilgiyi sorgusuz-sualsiz öğrenmesi, aslında içselleştirmesidir. Taksim eylemcileri ise bu pedagojik ilişkiyi tersine çevirip demokratikleştirmeye çalışmışlardır. Hükümetin egemen bilgisine karşı kendi bilgilerini üretip dağıtmışlardır. Örneğin hükümetin Topçu Kışlasına ilişkin bilgisine karşı kendi bilgisini (örneğin bu kışlanın bir rölevesinin olmaması nedeniyle aslına sadık kalınarak yapılamayacağı, kışlanın meydana yakışmayacağı, içine AVM ve Rezidans yapılamayacağı vs.) öne çıkarırken, kurduğu medya ile de günlük hayata dair sayısız doğru bilgi vermiştir. En önemli kazanımlardan biri, resmi bilgiye karşı sivil bilginin ve haberlerin üretilmesidir. Bu bilgi ve haberlerin üretiminde olağanüstü bir dayanışma ağı kurulmuş, eylemciler kendi bilgi, haber ve deneyimleriyle birbirlerini alacakları bir sonraki pozisyon konusunda beslemiştir. Giderek sivil itaatsizlik eylemi, toplumsal hareket, Halk Hareketi,

Meşru Halk Direnişi, Devrimci İsyan, Çevreci hareket, Sivil Direniş gibi çeşitli adlar verilen bu olaylar silsilesinin kendisi bir büyük okul olmuş ve herkesi öğrenen-öğreten konumuna sokmuştur. Haliyle "eylemden öğrenmek", eleştirel pedagogların çok vurguladığı bir nokta olarak, praksisin hayat bulmasına yol açmıştır.

Sonuç:
Eleştirel Pedagojinin sorumluluğu ve Taksim sonrası için öngörüler

Hannah Arendt, "eğitimin hem politik bir araç olarak görüldüğü hem de bireylerin gerçek bir demokrasinin özünde yer alan bilgiye, yeteneğe, yurttaşlık, önderlik, sosyal sorumluluk gibi değerlere kavuşabileceği pedagojik koşulları sağlayan kurum olarak ele alındığı politik örgütlenmeler aracılığıyla demokrasinin yayılmasa da en azından doğabileceğini" (Giroux, 2007) belirtmişti. Eğitimin politik bir araç ve örgütlenme ortamı olarak ele alınmasının tersi de önemlidir; yani, başta politika olmak üzere hayatın her alanının demokrasinin gerçekleşebileceği bir ortama dönüştürülmesi. Bu, politikanın sadece politikacılar tarafından tanımlanmış politik örgüt ve ortamlarda (siyasal parti, TBMM vs.) yapılabileceği tanımını paramparça eder ve politikayı halka mal eder. İşte bir akademik alan, disiplin veya bilim olan pedagoji de, Giroux'nun belirttiği gibi, yeni direniş biçimlerine dönüşebilir, yeni sorular sorabilir, özerklik ve kendiliğinden demokrasi olasılığıyla ilgili alternatif bakışlar yaratabilir. Ama bunun olabilmesi için pedagoji, politika ve temsil, bilgi ve iktidar, öznel konumlar ve değerler, öğrenme ve sosyal değişim arasındaki ilişkileri konu edinmelidir. Pedagoji aynı zamanda tartışmaya, direnişe ve sorgulama kültürüne sürekli açık olmalıdır. Pedagojinin böyle işlemesi, öğrencilerin (insanların) demokratik kamu yaşamı ve eğitim arasındaki ilişkiyi anlamalarını sağlar (Giroux, 2007). O halde, eğitim, basit, teknik ve işlevsel bir bilgilenme, beceri kazanma ve kültürlenme aracı ve ortamından veya kurumundan ziyade, Amy Gutmann'da dediği gibi, politik bir etkinlik olarak, "mevcut iktidar ilişkileriyle mücadele yeteneğiyle doğrudan ilgilidir ve dünya çapında söz sahibi olan bilgili ve eleştirel yurttaşlar yaratmanın önkoşuludur" (Giroux, 2007). İçinde yaşadığımız neoliberalizm, militarizm ve yeni muhafazakârlığın otoriter biçimlerine karşı koymak için harekete geçmemiz demek, "baskı kurmaya dayalı iktidar biçimine, kamu yaşamının askerileştirilmesine, yüksek öğretimin şirketleştirilmesine, devlet okullarına saldırılmasına, kamu mallarının özelleştirilmesine, genç, siyah ve esmer erkek ve kadınların baskı görmesine karşı koymak için direniş alanları yaratmak demektir" (Giroux, 2007).

İşte, kısa sürede bir açık alan veya kamu okulu haline gelen, eleştirel bir dil geliştiren, komün hayatı kurarak paylaşım kültürünü hayata geçiren, kendi alternatif medyasını üreten (Gezi Postası), bir özyönetim örneği gösteren, her bireyi seçmen değil kolektif yönetimin özbileşeni haline getiren Taksim Gezi Parkı, bir büyük toplum ideali için ortak bir umut olmuştur. Gezi Parkı, kentte yaşayan her bireyi, kentin yönetileni değil, yöneticisi olarak tayin etmiş; kentte yaşamanın öncelikle eşitlik ve sosyal adalete bağlı olduğunu belirtmiştir. 11 yıllık AKP iktidarında savaş, rant, kentsel yıkım, doğa katliamları, kamusal olan her şeyin metalaştırılması, özelleştirme, işkence, işsizlik, yoksulluk ve gericileşme başta olmak üzere büyük bir kapitalist hırsızlık yaşanmıştır. AKP döneminde kapitalizm daha da güçlenmiş; kapitalistlerin karları artarken emekçilerin gelirleri ya yerinde saymış ya da düşmüştür. Taksim Gezi Parkı, sembolik olan ağaçlar üzerinden tüm orman yangınını gözler önüne sermiştir. Bu haliyle parkın çapulcu sakinleri, bize demokrasinin hem küçük bir örneğini göstermişler hem de ileriye dönük bir büyük demokratik toplum olma idealinin nasıl ve neden gerçekleşebileceğine ilişkin umut olmuşlardır. Tüm bunlar, demokratik direniş kültürünün yayılmasında demokrasinin hem öğretilen hem de öğreni-

len bir ideal olduğunu gözler önüne sermiştir. Taksim Gezi Parkı, ne özel ne de bir devlet okulu olmuştur; özelin piyasa değerleri ile devletin resmi gerekleri dışına çıkan Taksim Gezi Parkı direnişi, siyasal (Koordinasyon), toplumsal (Dayanışma), yaşamsal (Komün), iletişimsel (Alternatif Medya) ve yönetsel (Özyönetim) gibi birçok alanda başka türlü bir demokrasinin hayata geçirilebileceğini öğretmiştir. Bu haliyle Gezi, bir halk eğitim ortamına dönüştürülmüştür. Yaşam Boyu Öğrenme gibi piyasayla iç içe geçmiş pratiklerin tersine Gezi ve uzantıları, para gibi yabancılaştırıcı değişim araçlarının devreye sokulmadığı bir halk eğitimine dayalı öğrenme pratiği olarak şimdi artık bizim eleştirel pedagoji geleneğimizi zenginleştirmiştir. Bu zenginliğin yarattığı miras ya da mirasın zenginliğinin etkileri önümüzdeki yıllarda daha fazla görülecektir. Gezi mirası artık şimdiden farklı yapılarla önümüzdeki dönemin her momentinde (kampanyalar, seçimler, şenlikler, halk eğitim ve alternatif medya kurma çalışmaları vs.) kullanılacaktır. Sol demokrasi geleneğimizin bundan sonrasında daha da etkinleşeceğini ve karşılığını bulacağını ileri sürebiliriz. Bilhassa 1990 doğumlu gençlerin kendilerini iktidarın her türlü baskısına ve uygulamasına (polis şiddeti, sınavlarda soruların çalınması, genç işsizliği, atanamayan öğretmen adayları, yaşam tarzına dayatılan sınırlamalar vs.) karşı daha demokratik ve çağdaş şekillerde ifade edebilmek için daha etkin birer özne olacakları öngörülebilir. Ama bunda eleştirel pedagoglar, daha etkin rol almalıdırlar. Bu gençlere öğretilenler, onların öğrenmek istedikleri şeyler olmayabilir. Onlar kendilerini başka bir dünyada ve başka türlü (bilhassa sosyal medyada paylaşımcı) ifade etmek istemektedirler. Asıl mesele, sosyal medyada kendilerini ifade edebilen gençlerin kendilerini gerçek sosyal dünyada da ifade edebilmelerini sağlayacak bilgi, değer ve becerilerle onları donatmaktır. Gezi Parkı, sanal dünyadan gerçek sosyal dünyaya geçiş için bir köprü olmuştur. Bu köprünün geçilmesi sırasında gençler aktif-pasif birçok direniş biçimi geliştirerek hükümete "demokratik bir hayat istiyoruz" mesajını iletmiştir. Bu mesajın hükümete ulaşıp ulaşmadığı, gereğinin yerine getirilip getirilmeyeceği gibi sorular anlamsız; asıl önemli olan bu mesajların, Gezi'de yaratılan demokratik özyönetim ve komün kültürünün, paylaşma ve dayanışma dünyasının emekçiler tarafından kavranması ve gereğinin yerine getirilmesidir. Hükümet, Gezi Parkı gençlerinin istediğini yaptı; parka çok sayıda ağaç ve çiçek dikti ama ya üçüncü köprü ve havaalanı için kesilmeye başlanan on binlerce ağaç, İstanbul'un ekolojik dengesini bozacak Büyük İstanbul Kanalı, HES'ler için kurutulan dereler, altın aramak için kullanılan ve toprağa karışan siyanür, iki tane nükleer santralın yaratacağı radyasyon? AKP iktidarı döneminde büyük çaplı kamusal yatırımlar aslında büyük çaplı kapitalist yatırımlardır ve doğayı mahvetmektedir. İşte eleştirel pedagoji, bunun nedenleri ve çözüm yollarını öğretmekle sorumludur öncelikle. Bu da bilginin özelleşmesini değil, toplumsallaştırılmasını gerektirir. Kapitalizmin yarattığı her türlü yıkıma dair bilgiler yaygınlaştırılmalı, ekolojik duyarlılık, kapitalizme karşı mücadelenin simgelerinden birine dönüştürülmelidir. Tıpkı Gezi Parkı'nda başlayan birkaç ağacın mücadelesi gibi. Birkaç ağaç, aslında bir orman demektir. Ağaç orman, orman ülke, ülke dünya, dünya insanlık demektir.

Kaynakça

Giroux, Henry A. Eleştirel Pedagoji ve Neoliberalizm, Türkçesi: Barış Baysal, İstanbul: Kalkedon, 2007.

Kitabın İsmi Çok Fenaydı

"Şiddetsiz İletişim"

Mehmet Yılmas

> *"İki gündür* ***"Şiddetsiz İletişim"*** *adında bir kitap okuyorum. Hatta altını çizdim, Başbakan'a bazı şeyleri okurum diye, gençler adına. Cesaret edemedim.* ***Kitabın ismi çok fenaydı.*** *Vazgeçtim ama içimde ukte kaldı."* (13.06.2013). Hülya Avşar, Başbakan ile görüşmesinden sonra yaptığı açıklamadan…

Dil, düşüncelerimizi ortaya koyan ve ifade etmemizi sağlayan önemli bir araçtır. Bir olayı, durumu, olguyu bilişsel süreç içinde algılama, dikkat etme, değerlendirme, anlamlandırma ve yorumlamanın dışa vurumu, fiziksel bir eylem olan dil, "konuşma" yoluyla gerçekleşir. Konuşmada kullanılan "dilin" sorunu çözücü ya da tırmandırıcı olup olmadığını, olayı, problemi nasıl algıladığımız, yorumladığımız ve olaya nasıl bir anlam yüklediğimiz tayin eder. Bu açıdan dil, bilişsel işleyen bir sürecin sonucudur ve bilişsel sürecin sözcüklerle dışavurumudur. Gezi Parkı olayında, başlangıcından bu güne kullanılan "dil" iletişim açısından incelendiğinde gelinen sonuç şaşırtıcı değildir. İnsan, binlerce çözüm dili varken, neden şiddet ve şiddeti tırmandırıcı dili ve iletişimi tercih eder? Bunda "kişiliğin" özellikle de "benlik algısı"nın doğrudan belirleyiciliği vardır.

Bu yazının tezi: AKP, Topçu Kışlası'ndan vazgeçmeyecektir.

Bu yazının amacı da bu tez üzerinden, Gezi Parkı probleminin nasıl tırmandırıldığını, benliğin yansıması "iletişim dili"; neden tırmandırıldığını da "ekonomi-politik" boyutuyla irdelemektir. Kısaca "Gezi Parkı" üzerinden orantısız öfkenin psikolojisini ve ekonomi-politiğini çözümlemektir. Yazının içeriği ve özü gereği *"zaman ve mekan"*a sadık kalınarak, yani yazıda geçen örnekler, eleştiriler, çözümlemeler ve yorumların "Gezi Parkı"ndan çıkılmadan yapılmasına özen gösterilecektir.

Birey için geçerli olan psikolojik kuramlar topluma, gruplara, kurumlara ve kuruluşlara da uyarlanabilir. Bireyin davranışlarının altında yatan nedenleri açıklayan psikoloji bilimi, bazen toplumun, grupların, kurum ve kuruluşların da davranışlarını açıklayabilir.

Örneğin, eleştiriye tahammül edemeyen bireyler vardır. Onlara "Hayır" demek mümkün değildir. Sıradan, basit farklı bir düşünceniz, eleştiriniz onların dünyasında büyük bir depreme neden olur. Bu durum benliğini eksik algılayan ve bu eksikliği benliğin geri kalan kısmını şişirerek ve başkalarınca şişirtilerek geçirmiş olan insanlarda sık görülür. O nedenle eleştirilmek, "hayır" denilmek şişirilmiş benlik bütünlüğüne yönelik algılanır ve benlik bütünlüğünün dağılması anlamına gelir. Dolayısıyla bunların tartışmalardaki tüm çabaları, bu benlik bütünlüğünü korumaya, yöneliktir. Bu nedenle karşıdaki insanın ne söylediği, neyi talep ettiği hiç önemli değildir. Söyleneni anlamak gibi bir çabaları da yoktur. Zaten dinlemezler. Benliğin şişirilmiş boyutu, karşıdaki insanı küçümser, aşağılar, hakaret eder: **(***sen kimsin?, haddini bil!***)**. Bu davranış biçimi genelde bilgisizliğin, niyetin, haksız çıkma riskinin üstünü örtmeye hizmet eder. Bu riskler *gerçek* ile yüzleşmek demektir. Çünkü gerçek, şişirilmiş benlik bütünlüğünü bozacağından, bütünlüğü korumaya yönelik mekanizmalar geliştirmişlerdir. Bu mekanizma otomatik olarak hemen devreye girer. Tartışmalardaki *"orantısız öfke"* bu mekanizmaların en başında gelir. Yani tartışmaları *"terörize etmek"* en kolay kaçış (bütünlüğü koruma, dağılmayı engelleme) yöntemidir. Diğer bir yöntem de tartışmada *"zaman ve mekan"*ın dışına çıkmaktır. Yani bunlarla tartışırken *"ne alakası var"* tepkisi verirsiniz. Tartışmada birden kendinizi *"şu anda-şimdi"* yerine "geçmiş ya da gelecek"

asıl "konu, olay, problem" yerine çok farklı bir konu, olay, problemin tartışması içinde bulur, *"bu da nereden çıktı"* dersiniz. Tartışmanın merkezine dönme çabalarınız nafiledir, çünkü benlik bütünlüğünü korumaya yönelen "orantısız öfke" buna izin vermez. Benlik bütünlüğünü koruma adına mecburen *"öfkeye"* tutunurlar, *"şu anda*-şimdi"den kaçarlar. Defalarca aynı ilişkisel sonuçları yaşamalarına rağmen, sonuçlarından hareket edip kendi tutumlarını görmemeleri ve ısrarla bunu savunmaları ilginç değildir. Çünkü kafalarında maddi dünyanın yansıması olay ve olguları kendi gerçekliğinden uzak, "kurgusal" bir algı ve düşünceye göre yorumlarlar. Bu kurgu, sonuçları görmeyi engeller ve aynı sonuçlar tekrar tekrar yaşanır.

Bir Organizma Olarak AKP ve Benlik Algısı

Birey için yukarıda açıkladığımız tüm özellikler ve belirtiler grup, kurum, parti vs. için de geçerlidir. AKP 10,5 yıldır iktidardadır. Bu güne kadar yaptığı hiçbir icraat tartışılmamıştır, tartıştırmamıştır. İcraatlar konusunda görüş bildiren, eleştiren gazete, tv. kurum ve kişiler "partinin benlik bütünlüğü"nü bozucu unsurlar olarak algılanmış ve tek tek bertaraf edilmişlerdir. Eleştiriler azalmış, sönükleşmiş buna karşın AKP'nin benliğini şişiren çoğu zoraki, bazıları gönüllü bir gazete yazıcısı, sanatçı, yazar-çizer tayfası ortaya çıkmış, benlik şişirildikçe eleştiriye tahammül sınırı aynı oranda azalmış ve bugün (Gezi Parkı eylemiyle) ortadan kalkmıştır. Bu tahammülsüzlük sokakta hareketsiz "duran adam" eylemine kadar inmiştir. Bu aşamada kurgusal algı da devreye girince, AKP'nin uygulamalarına yönelik sıradan bir eleştiri, sokakta duran adam, AKP zihninde, doğrudan parti benliğine bir saldırı olarak yansımıştır. Buna bağlı olarak eleştirilere karşı AKP her zaman, tartışmalarda *"zaman ve mekan"*ın dışına çıkarak; *"orantısız öfkeye"* (kasıtlı gerilim politikasına) başvurarak bu saldırıları(!) bertaraf etmiş, böylece "partinin benlik bütünlüğü"nü korumuştur. Bu yöntem sosyal psikolojik olarak aynı zamanda tabanın (aleyhinde olmasına rağmen) dinamik kalmasına da hizmet etmiştir.

Zaman ve mekan açısından AKP, 10,5 yıldır bu ülke *"şu andan-şimdiden"* kaçmış ya geçmişi (Muhteşem Yüzyıl filminin kurgusunu, *olmayan* Topçu Kışlası'na sahip çıkmayı, Cumhuriyet döneminde yaşananların kavgasını bugün olmuş gibi yapılmış) ya da geleceği 2023 (yetmedi) 2071 tartıştırtmıştır.

Tartışmayı ve sonucundaki çözüm çabasını "zaman ve mekandan" kopardığınızda ya kötü niyetlisinizdir, ya bilgisizlik-cehalet yada elde etmeyi düşündüğünüz daha büyük bir kar vardır.

Orantısız Öfke

Birey üzerinden yaptığımız açıklamaların, Gezi Parkı eylemine karşı girişilen kurumsal AKP davranışına da uyarlanabileceğinin örnekleri aşağıda verilmiştir. Bu örneklerde orantısız öfkenin sorunu nasıl tırmandırdığı ve anlaşılmaz kıldığı görülmektedir.

-DİSK Genel Sekreteri Arzu Çerkezoğlu: *"Sayın Başbakan, haftalar geçmiş, insanlar sokağa dökülmüş, 4 kişi ölmüş. Anneler sokaklara inmiş. Bu kadar insan gece–gündüz sokaklarda size bir şeyler söylüyor. Bunları konuşmamız gerekmez mi? Bu artık sosyolojik, toplumsal bir olaydır. Bu sadece mimari bir mesele değildir".*
-Başbakan sinirlenmiş ve sesini yükselterek: ***"Siz kim oluyorsunuz da bize sosyoloji öğretiyorsunuz? Biz sosyolojiyi de psikolojiyi de biliriz. Haddinize mi bize bunları söylemek?"***
-Çerkezoğlu: *"Bunu konuşalım diyoruz"* **diye yanıt vermeye çalışmış ama bu girişimi Başbakan'ın tepesinin tasını da attırmış. Koltuğundan ayağa kalkmış ve tepkisini öyle sürdürmüş.**
-Çerkezoğlu: ***"Böyle tepki gösterirseniz çözemeyiz"*** **deyince de film kopmuş.**
-Başbakan, ***"Haddinizi bilin, sizin haddinize mi bize sosyoloji öğretmek"*** **diye devam etmiş. Adamları Başbakan'ı sakinleştirmeye çalışmışlar ama işe yaramamış.**

Yukarıdaki diyalogdan da anlaşıldığı gibi "konumuz" Gezi Parkı ve onun doğurduğu toplumsal sorun. Bir tespit. Kimseye sosyoloji öğretmek değil. Tepki: ***"Siz kim oluyorsunuz, haddinizi bilin, sizin haddinize mi bize sosyoloji öğretmek."*** Orantısız öfke sorunu anlaşılmaz kıldığı gibi çözümsüzlüğü tırmandırır. Ki gelinen nokta bunu göstermektedir.

Orası illegallerin işgal mekanı değildir. Yarın İstanbul mitingimiz var. Taksim Meydan, boşaldı boşaldı. Boşalmadığı takdirde, artık bu ülkenin güvenlik güçleri orayı boşaltmayı bilir. Gelenlere referandum dedim, plebisit dedim. Çok güzel dediler. Bu devlet sizin oyuncağınız değil. O parkı boşaltmaları gerekiyor. (15.06.2013, Ankara – Sincan Milli İradeye Saygı Mitingi.)

"Tencere, tava hep aynı hava" diyen Erdoğan, olayların iç-dış bağlantılı ve organize olduğunu belirtti. Başbakan, "Bizim evlerde zorla tuttuğumuz yüzde 50 var. Aman sakin olun diyoruz." (Kuzey Afrika Gezisi Öncesi Havaalanı)

Polat Alemdar ve Hülya Avşar

Polat Alemdar'ın Başbakanla görüşme sonrası "laf salatası" açıklamaları, Hülya Avşar'ın yukarıda alıntısını yaptığımız *"Cesaret edemedim. Kitabın ismi çok fenaydı"* **a**çıklaması bize, görüşme ortamının eşitlikçi ve demokratik bir yapıdan ve çözüm üretmekten çok uzak olduğunu göstermektedir. Öyle bir ortam düşünün ki, "Şiddetsiz İletişim"den bahsetmek "cesaret" gerektirsin. Bırakın "şiddetsiz iletişim"den bahsetmeyi, kitabın ismi bile o ortam için ***"çok fena"…*** (*"Çapulcu"* **s**özcüğünün anlamının değiştirildiği bir ülkeden bahsediyoruz.) Olayı anlamak ve çözmek için görüşmeye çağırdığınız insanlar, şiddetsiz iletişimden bahsetme cesaretini gösterememişler fakat "ikna" olmuşlar.

Peki bu görüşmelerin anlamı nedir? Çok basit, önceden "toplum mühendisliği" deniyordu, şimdi "algı mühendisliği" olarak tanımlanıyor. Bu alakasız kişilerle görüşülerek "bakın biz diyalogdan yanayız" taraflarla görüştük, görüşüyoruz, fakat sokaktakiler (marjinaller, çapulcular, familyalar) diyalogdan yana değiller, algısını toplumda yaratmaktır. Bu görüşme trafiği AKP'nin algı mühendislerinin acemice kurgularından birisidir.

Sonra bu görüşme kurgusu mitinglerde (16.06.2013, İstanbul, Kazlıçeşme) "diktatörlük" eleştirilerinin üstünü örtmede kullanıldı: *"Dünyanın hiçbir yerinde böyle bir başbakan göremezler. Diyorlar ki sayın Başbakan çok sertsin. Bazıları da diktatör diyor. Bu nasıl diktatör ki sizin gibi o gezi parkını işgal edenlerle samimi çevrecileri kabul ediyor. Böyle bir diktatör var mı yahu dünyada."*

Zaman ve Mekan: Ne Alakası Var? Konumuz Gezi Parkı!...

Gezi Parkı eylemleri süresince tartışma konusu olan asıl sorun "Gezi Parkı Planı" tartışılmamış, gündeme taşınan konular "zaman ve mekan" ile uyuşmamıştır. Buna ilişkin *"ne alakası var"* dedirtecek örnek konuşmalar aşağıya çıkarılmıştır. Ne alakası var!...

Hani bidon kafalı, göbeğini kaşıyan adam diyorlar ya, bu bakış sadece bugünün değil, on yılların bize bakışıdır, halkına bakışıdır. Onlara göre biz siyasetten, sanattan, tiyatrodan, sinemadan, şiirden, resimden, estetikten, mimariden anlamayız. Onlara göre biz okumamış, cahil, alt tabaka, verilenle yetinmesi gereken, yani zenci bir güruhuz. Bugün de aynı nazar, aynı anlayışla, aynı gözle bakıyorlar. Kendi yaşam tarzlarını kabul etmeyen herkese bunu yaptılar. (11.06.2013, TBMM Grup Toplantısı)

"Onlar CHP'nin çöp dağlarını bilmez. Çünkü CHP zihniyeti pisliktir. CHP döneminin hava kirliliğini bilmez. Çünkü bu zihniyet kirlidir (Ankara, Altınpark)."

"Hava kirliliğini İstanbul'da kim giderdi?

Bu kardeşiniz giderdi. Tertemiz bir kent, hava kirliliği olmayan bir kent, yeşili olan, artan bir kent geleceksin sen şimdi Gezi Parkı'nda 12-13 tane ağaç sökülecek bir başka yere dikilecek, bize çevrecilik dersi vereceksin. Kusura bakma. Buradaki niyet başkadır. Buradaki niyet bozuktur. Samimi değildir. (09.06.2013, Mersin Toplu Açılış Konuşması)

"Şu son olay hiç tereddütsüz, 27 Mayıs 1960 öncesi merhum Menderes'e kurulan tuzağın aynısı; *şu son olaylar 1980 öncesi karanlık senaryonun tekrar edilmesi; 28 Şubat'ı merhum Erbakan'dan önce millete yapıldı; biz bu yola tıpkı Menderes gibi, Özal gibi, Erbakan gibi kefenimizle çıktık"* benzeri (ne alakası var?) konuşmalar (11.06.2013, TBMM Grup Toplantısı; 15.06.2013, Ankara – Sincan Milli İradeye Saygı mitingi; 16 Haziran 2013, Millet İradesi Mitingi) sürekli tekrar edildi.

"Şu İstanbul'un minarelerinden iç karartıcı şekilde, "tanrı uludur tanrı uludur" diye okunuyordu. Kim yaptı bunu? CHP. İşte 16 Haziran 1950'de merhum Adnan Menderes bu büyük zulme son verdi. 16 Haziran'dan itibaren Allahu ekber diye okunmaya başlandı (16 Haziran 2013, Millet İradesi Mitingi, İstanbul)."

"Bu ülkede, on yıllardır başı örtülü olduğu için üniversiteye gidemeyenlerin özgürlüğü noktasında siz ne yaptınız. Bunların eğitim hakları acaba hak değil miydi? Eğitim öğretim hakkından bu ülkede yıllardır, on yıllardır mahrum edilen bu kızlarımıza bu kadar zulmü reva görenler, şu anda ne adına acaba meydanlarda dolaşıyorlar." (09.06.2013, Mersin Toplu Açılış Konuşması)

Başörtülü kızlarımıza el uzattılar, sabrettik. Okullara sokmadılar, üniversitelere sokmadılar. Eğitim öğretim özgürlüğünü elinden aldılar. Ama onlar sabrettiler. Camilerimize ayakkabıları ile girdiler. Camilerimizde içki içtiler. Sabrettik. Duvarlara, hakaretler yazdılar. Sabahlara kadar azgınca küfrettiler. Şahsım da dahil olmak üzere hep küfrettiler. Ama sabrettik. (15.06.2013, Ankara – Sincan Milli İradeye Saygı mitingi.)

10 yılda Türkiye'nin faizlerini düşürmek yoluyla yaptığı tasarruf 642 milyar lira. Eğer 2002'deki gibi kalsaydı tam 642 milyar lira faiz lobisine gidecekti. Ama biz bu parayı tasarruf ettik. Bu durumdan faiz lobisi çok rahatsız. Ama buna rağmen bu dönemde gene de faiz lobisi acayip kazandı. (11.06.2013, TBMM Grup Toplantısı)

"Sayın Başbakan çok sert. Çok gerilimden yana. Diktatör. Onlara sesleniyorum. Sayın Menderes, çok kibardı, çok nazikti. Bu kadar kibar, bu kadar nazik insanı ipe götürdünüz. Astınız be vicdansızlar. İdam ettiniz (16 Haziran 2013, Millet İradesi Mitingi, İstanbul)."

Kurgusal Dünya

Konda Araştırma Şirketinin 6-7 Haziran tarihinde Gezi Parkı'daki 4411 protestocu üzerinde yaptığı araştırmaya göre, protestocuların % 93,6'sı herhangi bir grubu temsil etmediğini, Gezi Parkı'na sade bir vatandaş olarak geldiğini belirtmişlerdir. Bu bilgiye rağmen kurulan "kurgu" aşağıdaki gibidir.

Ülkemizdeki medya kuruluşları bu tertip için hazırlıklıydı, uluslararası medya hazırdı. Sosyal medya bu iş için donanımlı hale getirilmişti. Ülkemizin belli sermaye grupları faiz lobisi, içerde dışarda belli örgütler bu iş için hazırlıklıydı. *Herşey çok profesyonelce hazırlanmıştı. Taktikler, mesajlar ve tweetler kullanılacak ve hazırlanan fotoğraflar filmler adım adım hesaplanmıştı. Bazı uluslararası çevreler bu tertibin içindeyken, olmayanları kandıracak, yalan haberlerle bu tertibin içine çekecek hazırlıklar yapılmıştı.* (18.06.2013, TBMM Grup Konuşması).

Olayın aslı Gezi Parkı mı? Bunların hepsini sizlere belgelerle daha sonra açıklayacağız

küfreden alçaklar, oyun kurucular, tuzak kurucular kazanamayacaksınız!

"Orantısız öfke ve gerilim" bireylerde olduğu gibi, asıl konudan (Gezi Parkı Planı) uzaklaşılarak, AKP'nin kurumsal benlik bütünlüğünü korumasına hizmet etmiştir. Bu nedenle AKP 10,5 yıldır tartışmalarda çoğu zaman gerilimi tırmandırmayı *"bilinçli"* olarak seçmiştir. Bunu, öfkenin bir *san'at olduğu* savunusundan anlıyoruz. AKP, gerilimi bir propaganda yöntemi olarak benimsemiş ve ilkeselleştirmiştir. Böylece AKP, *icraatlarına* yapılan eleştirileri, doğrudan benlik bütünlüğüne yani AKP'ye bir *"saldırı"* olarak algılamış ve tabanına icraatlarımızı eleştiriyorlar değil, "bize saldırıyorlar" şeklinde yansıtmıştır. Bu bağlamda halkın *"Gezi Parkı'na Topçu Kışlası yaptırmak istemiyoruz"* talebi-eleştirisi, AKP'de dolayısıyla tabanda *"başbakanımızı yedirtmeyiz"* şeklinde karşılık bulmuştur.

Tez: 1. AKP'nin Gezi Parkı'na Topçu Kışlası yapmaktan "Benlik Bütünlüğünü Koruma" Adına Vazgeçmesi Mümkün Değildir.

AKP'nin benlik bütünlüğünü korumaya yönelik savunma çabaları her zaman "orantısız öfke"yi kaçınılmaz kılmıştır. Orantısız öfke asıl konunun tartışılmasını, anlaşılmasını engellediği gibi, kamuoyunun gözünden kaçırılmasına da hizmet etmiştir. Bu "orantısız öfke" diyaloglarının, "zaman ve mekan"dan uzak açıklamaların ve "kurgusal" düşüncelerin çözüm üretmeyeceği malumdur. Çünkü çözüm demek AKP'nin şişirilmiş benlik bütünlüğünün dağılması demektir. Bu nedenle Gezi Parkına Topçu Kışlasının yaptırılmasından vaz geçilmesi söz konusu olamaz. Bu, AKP'nin şişirilmiş benliğinde açılacak kocaman bir çatlak olacaktır. Zaten sürece bakıldığında, daha önce yaşanan tüm problemlerde ve her zaman olduğu gibi, yetkililerin Gezi Parkı Planı'nın akıbetine ilişkin kamuoyuna net bir açıklama yapmamalarının nedeni de budur.

Bu yazının tezi: Gezi Parkı direnişinin, AKP'nin benlik bütünlüğünde açacağı kocaman çatlağa karşı, *"olmayan Topçu Kışlası"*ndan vazgeçmesi mümkün değildir.

Ekonomi Politik Açısından Gezi Parkı

AKP, gerilim politikalarını her zaman siyasi ranta çevirmiştir. Gezi Parkı krizi AKP için bir seçim startı olmuştur. Ankara ve İstanbul'da yapılan "Milli İradeye Saygı Mitingleri"nde yapılan konuşmalardan bunu anlıyoruz: *"Ayrıca 8 ay daha sabredeceğiz. Milletin önüne sandık gelince, bunlardan hesabı işte o zaman soracağız. Buna hazır mıyız? (Meydandan evet sesleri yükseliyor). Kapı kapı dolaşıp inşallah sandıkları patlatacağız. Ben size inanıyor ve güveniyorum.* (15.06.2013, Ankara-Sincan)" Bu arada 8 ay sonra yapılacak seçimin ana konuşma malzemesi, "Gezi Parkı" üzerinden "geçmiş" olacaktır.

Tez: II. Akp, Topçu Kışlası'ndan Ekonomik Rant Olarak Vazgeçmeyecektir.

Sermaye birikim biçimlerinin değişmesi ve buna bağlı olarak sermayenin sınırsız artımı, ancak varolan mekanın el değiştirmesiyle olasıdır (Harvey). Yani kamuya ait, insanların yaşam alanı olan Gezi Parkı, el değiştirerek muazzam bir sermaye birikimi sağlayacaktır. Sermaye birikimi el değiştirerek büyürken, bu el değiştirme sırasında doğabilecek direnmelere karşı da bir *"güç birikimi"* büyümesi zorunludur. Başbakanın 18.06.2013 TBMM Grup Toplantısında yaptığı *"Polisimizde kanunların kendisine verdiği yetki dairesinde, bundan böyle hiçbir hukuka göz yummayacak, gerekeni yapmaya devam edecektir. Polisimizi daha da güçlendireceğiz, müdahale gücünü artıracağız"* açıklaması bunun en açık göstergesidir. Yani el değiştirerek büyüyen *"sermaye birikimi"* kaçınılmaz olarak *"güç birikimi"* büyümesini de beraberinde getirmektedir.

merak etmeyin. Bu işin kaynağı neresi, göreceksiniz. Bu iş dışarıda ve içeride koordineli olarak yürüyen bir iştir. Bu ihanet şebekesini milletimize tanıtacağız. (15.06.2013, Ankara – Sincan Milli İradeye Saygı mitingi.)

Taksim Gezi Parkı'ndaki olayların dış bağlantılarıyla ilgili, "Bu olaylarla ilgili istihbarat teşkilatımız çalışmalarını yapıyor. Ama bunların kalkıp 'şurdan *burdan› diye diye isimlerini ifşa etmemize gerek yok. Ama onların yetkilileriyle ilgilileriyle bunların görüşmelerini tabiki yapacağız. Hatta hatta gerekirse hesaplaşmasını da yapacağız.* (03.06.2013, Fas, Tunus, Cezayir gezisi öncesi).

Faiz lobisi çok iyi ortaya çıktı. Taksim meydanına 30 bin kumanyayı kimlerin gönderdiğini gayet iyi biliyoruz. Kendi otellerinde terörle işbirliği yapanları yatırıp kaldıranları çok iyi biliyoruz. Bunların hesabı sorulmayacak mı? (16 Haziran 2013, Millet İradesi Mitingi, İstanbul)

"Taksim Gezi Parkı kılıfıyla Türkiye'de büyük bir oyun oynanmak isteniyor. Taksim Gezi Parkı bahanesiyle Türkiye ekonomisi üzerinde ağır tahribat yapılmak isteniyor. Ambalajın üzerine ağaç koyarak, çevre hassasiyeti koyarak, birileri büyüyen, güçlenen Türkiye'yi yavaşlatmak istiyor. Taksim eylemcilerinin nerede nasıl kullanıldıklarını görmelerini, nasıl bir kirli hedefin istismar konusu haline getirildiklerini idrak etmelerini özellikle rica ediyorum." Bu eylemler, bazı sermaye grupları, faiz lobileri, bazı medya grupları tarafından çok açık şekilde kullanılmıştır. Taksim'de şu anda eylem yapanlar, Türkiye ekonomisine, turizmine, yatırım ortamına kastedenler tarafından açık şekilde kullanılıyor. (11.06.2013, TBMM, Grup Toplantısı konuşması)

Kardeşlerim, bakınız. Uluslar arası medya her türlü iki yüzlülüğü sergiledi. Kimi siyasetçiler, söylemleri ve eylemleri ile (onlara para bile vererek, dilenci mi bunlar, hani eylemciydi) bir mezhep çatışması çıkarmak için her türlü tahriki yaptılar. Sosyal medyada sahte hesaplar üzerinden yalan haberler yayılmak suretiyle akıl almaz provokasyon gerçekleştirildi. Sokak ve caddelerde, çadırların içinde ve dışında, milletin değerleri ile örtüşmeyen, nice görüntüler yaşandı. (15.06.2013, Ankara – Sincan Milli İradeye Saygı Mitingi.)

Çevre hassasiyetini amacından saptırarak bu masum talebin arkasına saklanarak büyük bir siyasi *provokasyonun peşinde oldular. Hesap çok başka, oyun çok başka. Tuzak bambaşka.* (15.06.2013, Ankara – Sincan Milli İradeye Saygı Mitingi.)

"Benim milletimin kalp gözü açıktır. Siz oynanan oyunu gördünüz. Siz kurulan tuzağı hiç ettiniz. Siz yapılan saldırıların hedefini anladınız. İşte bugün siz bu meydanda tek bir gönül olarak, tek bir yürek olarak o çirkin oyunu, o alçak tuzağı, o haince saldırıları bozuyor ***"millet burada"*** *diye tüm dünyaya haykırıyorsunuz."* (15.06.2013, Ankara – Sincan Milli İradeye Saygı Mitingi.)

Sonuçlarına baktığımızda Gezi Parkı problemi, her zamanki gibi AKP'nin iletişim dili açısından çözüme değil, problemi tırmandırmaya yönelik olduğu ortadadır. Öncellikli olarak bir problem ortaya çıktığında, daha en başından onu olumsuz bir sıfatla "çapulcular" şeklinde etiketlediğiniz anda çözüme ilişkin kanalları ilk basamakta tıkamış olursunuz. Bu "olay-talep nedir?" sorusunu anlamak ve çözmekten ziyade, olay-talep ve çözüm ile ilişkisi olmayan *"kim bunlar?"* sorusunu merkeze koymanıza neden olur ki, yapılan açıklamalar, konuşmalar daha çok bu sorunun cevabı (çapulcular, vandallar, faiz lobileri, marjinaller, tuzak kurucular) niteliğindedir.

"Gezi Parkı'na Topçu Kışlası istemiyoruz" talebinin sürüklendiği yere bakar mısınız:

AKP Ekonomisi mekanın yeniden üretilmesi, yani mekanın el değiştirerek sağladığı sermaye birikimi üzerine kuruludur. AKP'nin can damarı, inşaat sektörüne ve bu da mekanı yeniden değerlemeye bağlıdır. Sıradan bir Gezi Parkı, mekan olarak ekonomik hiçbir getirisi olmayan bir yerdir. Ama Topçu Kışlası adı altında "tarihe sahip çıkılırsa(!)" Gezi Parkı'nın rantı birden fırlayacak ve muazzam bir sıcak paraya dönüşecektir. Topçu Kışlası, Tüketim Kışlası'na dönüşecektir. Kentsel Dönüşüm Projeleri, Kampüs Okul Projeleri gibi projeler mekanın el değiştirerek sermaye birikimi ve aktarımına hizmet etmektedir. Olmayan Topçu Kışlası, AVM ve Rezidans olarak önemli bir sıcak para girişi sağlayacaktır. Böylece kapitalist çark, kamu (mekanlarını) kaynaklarını yerel ortaklı ya da ortaksız ulusötesi şirketlere aktarılarak döndürülmektedir.

Mustafa Sönmez'e (18.06.2013, Yurt Gazetesi) göre kente, kent hakkına sahip çıkmak, ağacına, parkına sahip çıkmak da o kadar lay lay lom bir şey değildir, tersine zurnanın zırt dediği yerdir. Çünkü, kentin, hele ki İstanbul'un arsası gerçekten de altındır. 'Hepimize ait olana dokunma!' denildiği için bu kavga büyümüştür ve bu kadar üstüne hunharca gelinmesi bundandır.

İlk günlerde AKP, kesin ve net bir dille "Gezi Parkı, Gezi Parkı olarak kalacaktır. Plandan vazgeçilmiştir" deseydi, olaylar ve direniş bu kadar büyümeyecek ve uzamayacaktı.

Ama AKP'nin Topçu Kışlası'ndan vazgeçmesi demek, şimdiye kadar kendisine hayat veren (rant) kaynağını kesmesi demektir. Yani bu, AKP için *"ötenazi"* demektir. Bu yüzden vazgeçemez. Topçu Kışlası Planından vaz geçmesi demek, Türkiye'nin birçok yerinde uygulanan (HES, Nükleer Santral, üçüncü köprü, Galataport, Haydar Paşa Garı vs.) ya da uygulanacak olan planlara karşı halkın yine ayağa kalkması demektir.

Sonuç

Bir gün bir an olur, bir şey yaşarsınız ve birden her şey aydınlanır. Daha doğrusu anlam vermediğimiz, üstüne perde çekilmiş, karartılmış, çarpıtılmış olaylar somutlanır. Gezi Parkı Olayı da ülkemizde birçok şeyin açığa çıkmasına neden olmuştur. Aslında Gezi Parkı'nı göz gözü görmez hale getiren gaz bombaları ironik bir şekilde aydınlanmaya neden olmuştur.

Halkımız *"ileri demokrasi"*yle yüzleşmişlerdir. Halk, ana akım televizyon, medya, gazete oyuncularının aslında gazeteci-haberci kılığında *"penguen"* olduklarını görmüşlerdir. Medyanın Penguenleri'ne rağmen, ülkenin dört bir yanında halk, gezi parkında uyuyan gençlerin, sabaha karşı 5'te gaz bombalarıyla yanan gözlerinin acısını yüreğinde hissetmiştir.

Günlerce dolup taşan Taksim Meydanı'nda hiç taciz yaşanmamıştır. Parasız yiyecek masalarında hiç izdiham olmamıştır. Kurulan kütüphanelerde kitap (bilgi) baş tacı olmuştur. Çocuklarımız, besteledikleri şarkılarla, türkülerle; ürettikleri zekice esprilerle gaz bombalarına karşı direniş göstermişlerdir.

Farklı bir yöntemle *"Be hey gafil, be hey cahil Türkiye'de Türk Baharı 3 Kasım 2002'de oldu"*gunun itirafını da öğrendik (16.06.2013, İstanbul-Kazlıçeşme).

"Gezi Parkı Direnişi" vahşi kapitalizmin nasıl işlediğini pratik yolla bize özetledi: *Vahşi* **k***apitalizm, kamuya -halka ait olan mekanların, kaynakların (güç kullanılarak), el değiştirerek yerel ortaklı ya da ortaksız özel şirketlerin kâr-sermaye birikimi mekanlarına* dönüştürülmesidir.

Gezi Parkı probleminin anlaşılmasını engelleyen *"orantısız öfkenin"* dilini-gücünü kullanmanın, *"Zaman ve Mekan"*ın dışına çıkarak asıl problemi gizlemenin, *"kurgusal"* senaryolarla halkı *"taraf"* olmaya zorlamanın nedeni budur.

Genç-yaşlı, öğrenci-işçi-memur, türbanlı-türbansız, inançlı-inançsız, laik-anti-laik, Kürt-Türk, Ulusalcı-milliyetçi, Atatürkçü, sanatçı, partili-partisiz, politik-a-politik, Alevi-Sünni, Beşiktaşlı, Fenerli, Cimbomlu, öteki-beriki, işsiz-yoksul, sömürülen-ezilen, çapulcu-çapulsuz …

Eyvah! Taraf- bi-taraf olanların hepsi Taksim'de buluştular: uykularının kaçmasının nedeni bu…

Saflık İle Araçsallık Arasındaki Karşılıksızlık

Her Zaman Taksim, Her Zaman Direniş

Adnan Gümüş[1]

Bu memleket bu hale nasıl geldi? Gezi nereden patlak verdi, sokaklarda neler oluyor? Bundan sonra ne olacak, Gezi nereye doğru evriliyor?

Sanki teknik akla, her şeyi araçsallaştırmaya karşı, insanın insana kulluğu mu denir, yoksa insanın insanı kullanması mı denir; ne ad verilirse verilsin, insanlıktan çıkışa karşı bir patlama, üç beş ağaç özelinde insanlığı hatırlatmaya yönelik bir kendine dönüş hareketi yaşanıyor. Para pul, dizge, düzgü, din ve teknik akla karşı bir patlama var. Ortada bir insanlık sorunu, insan olma sorunu var, ancak araçsal akıl, iktidarın araçsal aklı sanki bunları kavrayamıyor.

Sorunu insanlık sorunu, kendimi de bu sürecin bir parçası gördüğümden, çok da teknikleştirmeden, bir kısmına Evrensel Gazetesindeki köşemde de yer verdiğim, bazı duygu, izlenim ve görüşlerimi paylaşmaya çalışacağım.

Daha baştan bu yaşananların toplamı ile ilgili genel bir yargıda bulunursam, sanki insanların safiyane patlayışına karşı iktidar kanadında tümden ters orantılı sayılabilecek bir karşılıksızlık var gibi geliyor. "Saflık" ile "araçsallık" arasında (her şeyi oy, her şeyi para ve iktidar görme arasında) giderek daha sert bir karşılaşma yaşanıyor ve daha serti de yaşanacak gibi gözüküyor.

Dindarlık da bir diğerine ve doğaya yönelik bir empati sağlamıyor, aksine dini kendi tekeline alıp "kutsallık" üzerinden kendini haklılaştırma ve kendinden olmayanı yargılama kolaycılığı, durumun vehametini daha da artırıyor, aradaki türdeşlik ve iletişim bağlarını tümden zayıflatıyor, yüzleşme olanağını ortadan kaldırıyor.

Duygular patlıyor ama boşalamıyor: Başbakanı bakanı, dini imanı, parası pulu bırakmıyor

Gezi parkı vesilesiyle neler yaşanıyor diye sorulursa bunun çıplak yanıtlarından biri "duygu patlaması" olarak adlandırılabilir. Neredeyse her alanda sıkışmış, sıkıştırılmış insanlar patlıyor, duygular patlıyor. Sıkıştırma türlü türlü olup patlama da çeşitli formlarda kendi içeriğini, dilini, biçimini yaratıyor.

1- Para pulla vicdanı arasına sıkıştırılmış insanlık… Bankaya borsaya sıkıştırılmış insanlık… 12 Eylül ile AKP arasına sıkıştırılmış insanlık… Dine imana sıkıştırılmış insanlık… Kamplara sıkıştırılmış insanlık… Kamplaşmak değil, insan olarak varoluşunu ortaya koymak isteyen insanlık… "Ne şucuyuz, ne bucu, topçuyuz topçu" haykırışları altında bas bas bağırıyor: "Mustafa Keser'in askerleriyiz". Batsın beni yok sayan her değer, her iktidar, her oluşum. Ben buradayım, ben insanım...

2- Birey değil tek başına bağıran, dikkatlice bakın. Toplum olmak istiyor. Çıkarsız beklentisiz toplumun parçası olmak istiyor. Bu toplum olma isteği insan olmak isteğinin bir parçası. Arkadaşları için koşuşturuyor, gaz yiyenler için koşuşturuyor. İnsanlık için koşuşturuyor, üç beş ağaç için koşuşturuyor. Kafasında patlıyor gaz kapsülleri. Yüzleri kafaları patlıyor. Umurunda değil, korku duvarları aşılıyor, haykırıyor: Ben toplumum, ben halkım...

3-Doğayım diyor. Birkaç ağaç meselesi değil doğa olmak. Beklentisiz, gayesiz, dilsiz olan

[1] Prof. Dr., Ç. Ü.

o ağaçların kaygısını taşıyor. Kimse araçsallaştırmasın tüm bu yaşananları. Doğayım diyor, doğayım... Ben bir ceviz ağacıyım Gezi parkında. Ben ağacım… Bağırıyor gençler. Gezideyim, gazı suyu, copu durduramaz beni. Araçsız aracısız doğayım, ağacım…

4-Kızgınım diyor Adana Demirspor taraftarı… Gariban yüzlü hepsi, ama nasıl koşuyorlar, nasıl ağız dolusu küfrediyorlar. Sahip çıkıyorlar birbirilerine. Çarşı, Kadıköy daha bir orta sınıftan; taraftarlar haykırıyor, kızgınım...

5-Dıştayım diye haykırıyorlar. Evet marjinalim. Demokrasiler marjinallerden geçer. Totaliter sistemler tüm toplumu marjinalleştirir. Kendinden olmayanı azınlığa, dışa, marjinalliğe sürükler. Haykırıyor insanlar caddeler, bulvarlar boyu marjinalim... Ne toman durdurabilir beni, ne copun, polisin, beni marjinal yaptın. Haykırıyorlar, marjinalim...

6- Haykırıyor yaşlı teyzem. Buradayım. Gör beni. Kendimden vazgeçtim komşumu gör. Çocuklarımı gör, gençlerimi gör. Körleştiniz iktidarlarda. İnsanlıkdışılaştınız veya en azından unuttunuz insanlarımızı. Haykırıyor yaşlı teyzem unuttuklarınızdanım...

7- Babalar, analar, kendi derdine mi yansın çocuklarının derdine mi? En iyisi diyor ben de birlikte sokaklardayım. Jopuna, suyuna, gazına, çivili sopana başlarım, vız gelir bana. Buradayım… Anneler babalar haykırıyor, buradayım...

8- Aleviler haykırıyor. Hep buradaydım. Hep Cumhuriyetin yanındaydım. Beni azıcık da olsa insan sayanların yanındayım. Yavuz Sultan Selim'in yanında değilim, yazıklar olsun can kıyanlara. Haykırıyor canlar sokaklar dolusu, sıkışmış duygular dolusu, canların, yananların yanındayım…

9- Müslüman'ı müezzini bağırıyor… Namazda niyazda, en çok da insanlığın yanındayım... Otel sahipleri, esnaflar, unutuyorlar paralarını pullarını, sanatçılar, spikerler, siyaha bürünüyor, haykırıyorlar ben insanım...

10- Haykırıyorum ben de. Adana'da meydan meydan ölçülü şekilde dolaşıyorum. Tüm ölçüsüzleri seviyorum, aracılı düşünen, bu eylemliliklerden ne yontarım diye hesaplayan Başbakanına, Bakanına, stratejistine, danışmanına kızıyorum… Araçsallaşmış düşünceniz, tekniklerinizçözemez insanlık sorununu. Ortada insanlık sorunu var, varlık sorunu var, oluş sorunu var. Haykırıyorum... Zıpla diyor gençler. Ben de zıplıyorum gençlerle. Bu kitle oluş değil aracısız insan ve toplum oluş sorunu. Zıpla diyor grup. Gençler. Zıplıyor… Ben insanım. Haykırıyor Adana sokakları, kaşık çatal tencere. Haykırıyorum insan araç değildir, ağaç araç değildir, insanım, toplumum; parkla, bahçeyle, ağaçla, insanla dayanışmadayım... Korku duvarı aşılıyor, haykırıyor halk, insanım...

11- Nasıl da toplanıyor kısa sürede insanlar. Nasıl da ağız dolusu küfrediyor kimi. Kimi sakinleştirmeye çalışıyor. Tüm dışta kalmışlar haykırıyor. Dıştayım, marjinalim, yalnızım, insanım, toplumum, ağacım... Her yer Taksim… Haykırıyor Adana'da insanlar…. Safça güzelce insanca haykırıyorlar… Tüm aracılara kızgınlar, insanı araç görenlere, insanı para görenlere, insanı oy görenlere bağırıyorlar. Jopunuz, tazyikli suyunuz, polisiniz, gazınız, gözaltınız çare olmaz insanlık sorununa, vız gelir tırıs gider. Korku duvarları aşılıyor… Haykırıyorlar: İnsanlık arayışı dışında ne argümanınız varsa çözemez temeldeki çatlağı, vız gelir, tırıs gider... Haykırıyor Adana, Antep, Hatay, İzmir, Gazi, Taksim, Ümraniye, Akkapı, Gündoğan… Haykırıyor, vız gelir tırıs gider baskınız şiddetiniz. Haykırıyor halk, ben insanım...

12- Boşalıyor yüzyıllara sıkışmış duygular. Patlıyor. Zıplıyor. Bağırıyor. Koşuyor. Toplanıyor. Dağılıyor. Ne borsan, ne bankan, ne oyun, ne jopun, polisin, bakanın, başbakanın… çare olamaz buna, yare içerdedir. Hâlâ

araçsız aracısız insan olmayı beceremiyorsunuz. Ben çapulcuyum, aracısız saf insanı arıyorum...

13- Sinop sokaklarına çıkmış Diyojen, çapulycuyum vay vay diyor. Elinde feneri. Taksimde söndürülmüş ışıklar. Her tür insanlık dışı uygulamaya açık. Mevki sahipleri sağda solda twitte akşamdan sabaha yalan söylüyor. Utanıyorum, insanlığımdan utanıyorum. Sözcüler çıkıyor hâlâ kibir katsayısı en yüksek. Dinin, en yüce değerlerin temsilcisi sayıyorlar kendilerini. Yedi düvelde yavuz görüyorlar kendilerini. Hep en büyüğünden. Gruplar haykırıyor… Batsın oyun da paran, pulun, polisin, jopun, gazın da. Haykırıyor sokaklar yüzyıllardan. Haykırıyorlar insanım...

14- TV kanallarında güzel sözler söylediğini sanıyor hâlâ bazı politikacılar. Sokak kızıyor. İnsan kızıyor. Taraftar safça bağırıyor. Zıpla zıpla zıplamayan bizden değildir. Sözcüler bizden değildir. Hâlâ teknikler taktikler stratejiler hesaplar. Sokaklar haykırıyor. Zıpla. Ben insanım...

15- Haykırıyor Anadolu'nun her köşesi, her sokağı. Ben Taksim'de iki ağacım. Batsın insanlıktan çıkmış çıkarlarınız. Ben buradayım. Güzel sözler değil saflık bekliyor, insan arıyorum, insanlığımı arıyorum… Normalse normal, çapulcuysa çapulcu, aşırı uçsa aşırı uçtan, aracısız araçsız insanım...

16- Bu bir insanlık patlaması. Bu bir gençlik patlaması, taraftar patlaması, alevi patlaması, sağcı patlaması, solcu patlaması, duygu patlaması, Müslüman patlaması, halk patlaması. İşte insanlık sokaklarda, insan olamayanlar hâlâ başka hesaplar peşinde, para pul oy peşinde. Haykırıyor sokaklar, "her yer Taksim, her yer insan." Baskılarınız, gazlarınız, tomanız sizin olsun, bizim tenceremiz, tavamız, çadırımız, flamamız var. Haykırıyor sokaklar, hey insanlık, hey özgürlük, hey dayanışma… Ben insanım...

17-MHP'li gençler devrim şehitleri anısına kurt işareti yaparak saygı duruşuna katılıyorlar. Ben insanı anlarım, insanlıktan çıkmış olanlara haykırıyorlar: İktidarınız saltanatınız batsın, ben insanım...

Duygular boşalıyor, haykırıyor sokaklar. Ben Gezi parkında zavallı kendi halinde bir ağacım, ben bir insanım... Sözcünüz, savcınız, valiniz, bakanınız, başbakanınız, mutlunuz, gülünüz güleniniz, şahınız padişahınız, paranız pulunuz, dininiz imanınız çare olamaz insanlığa… Ben iktidarları değil, ben beton duvarları değil, ben saf insanı, saf insanlığımı arıyorum...

Bulvarlar haykırıyor. Müezzin haykırıyor. Esnaf haykırıyor. Muhabirler haykırıyor. Avukatlar haykırıyor. Adana Demirspor, Fenerbahçe, Beşiktaş, Çarşı, Pazar, Kızılay, Sular, parklar, çocuklar, öğrenciler haykırıyor. Haykırıyor halk, ben insanım...

Patlıyor duygular bir sabah vakti Taksim'de, yayılıyor tüm Türkiye'ye. Hatta dünya çapında yankı buluyor.

Kime neye patlıyor?

Gezi parkıyla birlikte olan biten çok şey olduğu kesin, hatta nasıl olduğu çok su götürmez; ancak bu yaşananların ne olduğu, niye olduğu, niçin olduğu; kime neye karşı olduğu; taşıyıcısının, tarafının, karşıtının kimler olduğu, ne istedikleri, dahası yolda neye evrilecekleri çok su götürür.

Meselenin özünün, hemen tüm tarafların ifade ettiği üzere, tek başına üç beş ağaç olmadığı kesin. O halde duygular aslında neye karşı patlıyor sorusunu biraz daha açmak gerekiyor. İnsanlar;

- Finans kapitale, parasına, puluna, bankasına, AVM'sine, iktidarına karşı,
- NATO'su, İnterpolü, CIA'sı, FBI'sı, devleti, hükümeti, MİT'i, yargısı-mahkemesi,

emniyetine karşı,

- Milli Eğitimi, okulu, üniversitesi, Diyaneti, medyasına karşı,

- Cumhurbaşkanı, başbakanı, valisi, emniyet müdürü, savcısı, hâkimine karşı,

- Polisine, TOMA'larına, kimyasal karışımlı tazyikli sularına, akreplerin gaz bombalarına, kaskına, kalkanına, jopuna, sopasına, plastiğine, silahına karşı… patlamış gözüküyor.

- Daha nicesine, her şeyden evvel de yaşam alanlarına sürekli müdahale edilmesine patlıyor.

Tespit ve soru çok da yanıtları çok kolay değil, hemen bugünden tümden yanıtlanabilecek türde de değil. Ancak ortada bir kriz olduğu kesin. Kimin patladığını, nelerin kimlerin patladığını, nelere yöneldiğini anlamak için krizin ne olduğunu anlamak gerekiyor.

Kriz kimin krizi? Sosyal konsolidasyon çare mi?

Kriz kimin krizi? Rejim krizi mi kapitalizmin krizi mi, yapısal mı geçici mi? Genel bir betimleme yapılırsa, bu yaşananlara polis şiddeti görünümlü derin bir yapısal kriz, "insanlık krizi" denebilir. Sadece Gezi'ye de özgül değil.

Önce Fransa yandı kavruldu. Bir iki haftada 50 bin araç yakıldı. Sonra İngiltere'de neredeyse tüm sokaklar alev topuna döndü. Wall Street, Danimarka, daha Gezi'den bir hafta önce İsveç'in başkenti Stokholm… İtalya, Yunanistan, İspanya, Irak, Yemen, Mali, Suriye… Çoğu kez görüntünün merkezinde asker ve polis gözüküyor (genellikle son kıvılcım, olayların patlaması bir polis şiddetiyle başlıyor). Ama polis yansının görünür kısmında, arkası çok daha sorunlu.

Krizlerin en önemli kaynağını eşitsizlikler, artan uçurumlar, yok saymalar oluşturuyor. T. Öngen, devlet kurumunun (din, güvenlik vb. de) varlık sebebini, eşitsizlikler veya ayrıcalıklar karşısında artan halkın tepkisini yatıştırma işlevine bağlıyor. Bunu başaramadığında kriz açığa çıkıyor, sokağa yansıyor.

Devleti, dini, okulu, medyası… Halkı razı edebilme işlevini yerine getirebildiği sürece, yani krizin yansımalarını kontrol edebildiği sürece, mevcut formuyla devam ediyor, yoksa şekil değiştirmek zorunda kalıyor.

Rejim tipi, siyasi rejimler ve hükümetler ise devlete göre çok daha araçsal ve geçici bulunuyor. İşini görebilen devam ediyor, göremeyen değiştiriliyor, başka bir formu deneniyor, hatta farklı bir rejim tipine geçiliyor, hükümetler daha da hızlı değiştiriliyor.

Bu süreçte yaşananları, özellikle de AKP'nin ve ABD'nin uğraşılarını bir tür sosyal konsolidasyon diye niteleyeceğim. Bunun sebebi artık sorun görünür oldu ve polisiye tedbirlerle bastırılamadı, aksine patladı. Bu durumda artık baskılama, örtme teknikleri işlemiyor. Sorunları retorikleştirme, yön değiştirme, geciktirme ve geçiştirme denemeleri de pek elverişli gözükmese de muhasebeleşme, pazarlıklaşma arayışları sürüyor. Sonuçta krizi kısa vadeden daha uzun vadeye yayabilme arayışları var, AKP de şimdi bu uzatmaları oynuyor. Yoksa hükümet değişikliği gündeme gelecek.

İşin vahimi, Stokholm sendromu (rehinenin çapulcuya/eylemciye âşık olması) diye de bir şey var; olaylar 3-5 günü geçerse, başlangıçta karşı duran bir kısım kimse göstericilerden yana geçebiliyor. giderek onlara aşık olabiliyor.

Gezi direnişi korku eşiklerini aştığı gibi, zaman eşiğini de aşıyor. Kriz yapısal olduğu kadar direniş de kaynağını yapısal köklerden alıyor.

"Tayyip" veya "Gezi parkı" işin bir uğrağından ibaret. Çözüme yönelik palyatif arayışlar salt sosyal konsolidasyon düzeyinde kalıyor. Sorunun yapısal kaynakları kurutulmadıkça hükümetin istifası veya Gezi'nin kurtarılması sorunları kısa süreli erteleme anlamına geliyor.

Ortada bir insanlık sorunu var. Cılız talepler, konsol/os/lar ve ertelemeler çözüm oluşturmuyor.

Krizi tutmaya yönelik baskıya dayalı konsolidasyon mekanizmaları veya 4-5 P'ler: İktidar bırakmıyor ki duygular bir karşılık bulsun

Cumhurbaşkanı, başbakanı, bakanı, sözcüsü, valisi, savcısı, hâkimi, polisi kim? İktidar olayları nasıl bastırmaya, ertelemeye, hatta kendine yontmaya çalışıyor?

Demokrasiler ile otokrasiler arasında (en sert formlarından biri teokrasidir) ince bir sınır çizgisi bulunuyor: Çoğulculuk ile çoğunlukçuluk arasındaki sır kadar bir fark. Totaliter sistemlerde belli bir oy desteğinin yanına dini de kattı mı ondan daha doğrusu hiç mümkün bulunmuyor: Her şeyi bilen kutsal bir parti, liderlik ve propaganda başlıyor. Para da, polis de, okul da, medya da, cami de artık onun emrine giriyor.

Totaliter sistemlerin beş özelliği çok belirleyici bulunuyor. Paranın, partinin, propagandanın (eğitimin, dinin, medyanın ele geçirilmesi), polisin, paramiliterin gücü… Hepsi birleşiyor, bir süre sonra artık ayağının ucunu bile göremeyecek bir totaliterliğe ve baskıcılığa dönüşüyor.

Sokaklar haykırdıkça tersi bir süreçle para ve parti, propagandaya, polise, paramilitere gaz veriyor. Sokaklarda gözler patlıyor, ciğerler patlıyor, hiç önemi yok, altın kural işliyor, Başkan avazı çıktığı kadar haykırıyor: "Benim polisim destan yazıyor." Teba bağırıyor: "Dik dur eğilme, bu millet seninle". Tanrı'nın seçilmiş kulları dünyada tanrılaşıyor, kendinden olana cennet vaat ediyor, kendinden olmayana ise cehennemi yaşatmaya başlıyor.

Gerçi totaliter sistemlerin ömrü, herkesi kendisi gibi olmaya zorladığından ve kendinden olmayanı dışlamaya başladığından çok da uzun olmuyor ama kalıcı yaralar açıyor.

Patlama duyuldu mu, duyması gerekenler duydu mu, hiç sanmıyorum

İnsanlık haykırıyor birkaç ağacın peşi sıra, ben doğayım, ben insanım, duyan var mı? Komşuları ses veriyor, duyan var mı? Sokaklar haykırıyor, duyan var mı? İnsanlar, komşular, yaşlısı genci duyuyor da duyması gerekenler duydu mu, hiç sanmıyorum; muhataplar duyuyor mu, henüz sanmıyorum.

Ders alması gerekenler dersler çıkardı mı, hiç sanmıyorum, hatta tam aksi yönde hareket ediyorlar gibi geliyor. Sorun teknik akla, araçsal akla karşı gelişiyor; duyması gerekenler ise teknik akılla, araçsal akılla bastırabileceklerini veya aşabileceklerini düşünüyor.

Müthiş bir karşılıksızlık var. Yetkili kişi ve mercilerde bir sendeleme olduğu ancak henüz hiçbir doğru çıkarımda bulunamadıkları, büyük bir körlük içinde oldukları kanaatindeyim.

Patlama adres bulmadan durulur mu, pek sanmıyorum

Bu patlamayı joplar gazlar susturabilir mi, hiç sanmıyorum. Bir yerde kendiliğinden durur mu, durulur mu, bilemiyorum, ama o da zor gözüküyor. Eni sonu çok da kestirilemez; duygular patlıyor, halk patlıyor, "ben de insanım" diyor. Bir karşılık bulmadan, hatta bir adres bulmadan pek dineceğe benzemiyor. Belki geçici olarak suskunlaşabilir, sessizleşebilir, ancak ciddi bir karşılık bulamazsa daha büyük fırtına olarak geri dönme ihtimali ve potansiyelini içinde barındırıyor. Onun için çok kolayca geçiştirilebilecek gibi,

palyatif tedbirlerle geçiştirilebilecek gibi gözükmüyor.

Gezicilerin hafifliği de derinliği de, çözümsüzlüğü de çözümü de antinomilerde, paradokslarda mı?

Gezi parkı etrafında gelişen olaylar da en büyük güçlüklerden biri, Başbakanın da dillendirdiği gibi "Bunlar ne istiyor? Mesele üç beş ağaçsa, mesele çevre ise gelin birlikte çözelim" ibaresinde yatıyor. Gerçekten en büyük güçlüğü Gezicilerin ne istediklerini bilmemesi oluşturuyor. Veya istedikleri şey bizatihi yaşamın kendisi, kendi kendilerinin kendisi, sokağın kendisi, kendi iradelerini başkalarına teslim etmemek gibi şeyler olup bunları kendileri de tanımlayamıyor çünkü aynı zamanda varoluşun, oluşun kendisi, sürecin kendisi. Dolayısıyla bunların yanıtı yok veya yanıtın kendisi zaten Gezi parkı.

Lafı sözü dolandırmaya gerek yok. Sorunun da çözümün de eğer bir özü varsa bizatihi o özü antinomik. Gezi parkı vesilesiyle halkın duygu patlaması kendini baskılamaya dönüşen düzgü ve iktidarlara karşı bulunuyor, yaşamın ve insanın araçsallaştırılmasına, her şeye teknik akılla bakılmasına karşı da çözümü teknik olarak pek mümkün gözükmüyor.

Köklü bir çözüm olarak belki saf doğa, saf insan önerilebilir: "Gölge etme yeter, başka ihsan istemem". Kendi işimi türdeşlerimle ve doğayla birlikte görürüm, aracılar istemem.

Peki, hiçbir yardımcıya,, hiçbir eşgüdüme, hiçbir düzenlemeye de mi ihtiyaç yok? Örneğin gezi parkını kim yeşillendirecek, yiyecek ve içecekleri kim temin edecek, etraf nasıl temizlenecek?

"İnsanı, halkı aşmayan, onu ezmeyen eşgüdüm…" denebilir de yine de sorunlar da yanıtlar da antinomik. İdeal hayat, "ide" olarak kalıyor, ütopya ile pratik arasındaki ilişki antinomik. Sorun da çözüm de bu antinomilerde. Gezi parkı ve devamında yaşananlar bu antinomilerde.

Bu yazı teknik akla karşı bir yazı, ancak kendisi de az çok teknik dizilimler, rasyonaliteler taşımak zorunda, aksi takdirde uzlaşımlar, dil ve yazı olanaksız hale geliyor.

Özgürlük ve dayanışma arayışında da paradoksal öğeler var. Birbirini biraz zorluyor. Eğer böyle bir çatışkı olmasa zaten kendiliğinden oluverirdi, duygusu pratiği de bir değer ve anlam taşımazdı.

Anlaşılan o ki yaşam verili olduğu kadar, aynı zamanda kazanılması gereken bir şey. Tadı lezzeti anlamı da bu güçlük, boşluk ve antinomilerde yatıyor.

Aksi takdirde Gezi'de dizgesi düzgüsü ajanı polisi halkı ezer geçerdi. Totaliter sistemlerin en büyük paradoksu, halkı ezim düzeyi arttıkça, kendisini de yok etmeye başlamasında yatıyor. Halk az biraz din düzen arıyor, ancak kendisini de ezmesini istemiyor.

Dinsiz düzensiz olur mu? Kanaatimce olur da "verili olana" göre "kazanılacak olan" çok daha büyük bedeller gerektiriyor. Dahası (teknik-) akıl da boşluk istemiyor, duygular da garip bir şekilde olgunlaşıp yaşlandıkça düzen ve huzur istemeye başlıyor. Hareketsiz olmuyor ancak hareket de bir süre sonra yormaya başlıyor. Hareketsiz kalan ise ölüyor.

Ölüm, bir tür yokoluş mu yoksa yenisine yer açmak mı? Yine bir paradoks, yine bir antinomi.

Duygu patlaması korku eşiği aştı ama hareketleşebildi mi?

Ciddi bir duygu patlaması olduğu, ciddi bir sorun olduğunu açığa vuruyor da sorunun içeriğini anlamamızı çok ilerletmiyor. Niye bu duygu patlaması oldu? Bu duygu patlamasının içeriği, tonu nedir? Sıkışıyor mu, kızıyor mu, nefret mi ediyor, kontrollü mü kontrolsüz mü söylüyor, istiyor mu, ret mi

ediyor, planlıyor mu, tepkisel mi, rasyonel mi, arasyonel, irrasyonel mi? Marjinal mi, aşırı uç mu, karanlık güç mü, faiz lobisi mi, fırsatçı mı, çıkarcı mı, saf mı? Daha çok hangisinden daha çok hangisi?

Ortada kara veya ak güçler yok, çok da örgütlü bir taşıyıcı veya taşıyıcılar yok. Ucundan bucağından ilişenler var da bunlar çok etkili değil.

Bırakın birilerinin taşıyıcı olmasını, ortada henüz bir hareket de yok. Yaşanan sorun üç beş ağaçta cisimleşen insanlık sorunu, saflık sorunu, doğa sorunu. Ortada da bizatihi insanların, bizatihi halkın kendisi var.

Halk, henüz hareketini yaratamadıysa da en azından kendi hikâyesini yazmaya başladı. Uzun erimde neye dönüşür, mecrasından çıkıp kendine yabancılaşır mı, çok araçsallaşır mı, onu şimdiden söylemek zor.

En azından sokağa çıkmaya yönelik korku eşikleri kırıldı, gençler ve geniş bir toplumsal kesim kendi diliyle seslenmeye başladı. Bu, önemli bir nokta. Yine de henüz bir hareket değil. Derli toplu kalıcı hareketlere dönüşmesi belki zamanla olacak. Şimdiden bir şeyler öngörebilmek için çok erken.

Tarih sürüyor: Varoluş ve oluş oluşmaya devam ediyor

Sorun da çözüm de yarattığı sloganda yatıyor: “Her yer Taksim, her yer direniş”. Demek ki direnilen bir şeyler var ve insanlığımızı, varoluşumuzu kaybetmek istemiyorsak, bir yandan direnmeye bir yandan oluşturmaya devam etmek durumundayız. Zorluk ve yoruculuk düzeyi ne kadar yüksekse, aynı derecede varoluş düzeyini, onun anlam ve değerini de artırıyor. İnsan, yaşamını yaşam mücadelesinde anlamlı kılıyor. Ütopik olarak da sonculu arıyor. Oysa soncul yok, mutlak yok. Veya en mutlak şu andaki bizleriz. Ancak eksikliği yoksa, gelecek kuşaklara, hatta şu andaki hayata bile yer kalmaz.

Ütopya hem var, hem de aslında sahte veya yok. “Her zaman Taksim, her zaman direniş”. “Durmak yok, yola devam”. “Daha bu bir başlangıç, mücadele devam edecek.”

(Çünkü) Oluş tamam değil oluşmaya devam ediyor. Varoluş kendini oluşturmaya devam ediyor. Hayat devam ediyor. “Mutlak” büyük bir yanılsama, “mutlak” arayışında eksik olan oluş devam ediyor, hayatta hep bir şeyler eksik olduğundan mükemmellik arayışı devam ediyor.

Mevcut verili iktidarlar kadar mükemmellik arayışı ve ütopyalar da fazlaca totalleşirse insanı eziyor ki, o zaman da kendi çapulcusunu kendisi yaratıyor, halk sokaklarda “çapulcuyum vay vay” şarkıları söylemeye başlıyor.

Kriz depresyondan çılgınlığa dönüştü, umut var

Krizlerin depresyon aşamasını geçtiği, depresyonun çığlıklara ve çılgınlıklara dönüşmeye başladığı nokta ki, buna hükümetlerin, hatta siyasal rejimlerin, hatta mevcut düzenlerin dayanması oldukça zor gözüküyor; en azından kırılganlıkları çok artmış bulunuyor.

Ortada henüz bir devrim veya hareket olmamakla birlikte kırılganlıklar ve değişim potansiyeli artıyor.

Komşular birbirini duyuyor, kadını erkeği birbirini duyuyor, yaşlılar gençler birbirini duyuyor, sanatçılar halk birbirini duyuyor ama iktidar halkı duyamıyor; demek ki umut var.

Direnenlerin Pedagojisi
Gezi Okulundan Öğrendiklerim[1]

Ayşe Gül Altınay[2]
(9 Haziran 2013)

Gezi bir okul. Paulo Freire'nin yıllar önce *Ezilenlerin Pedagojisi*'nde hayalini kurduğu cinsten bir okul. Herkesin herkesten öğrendiği, içindeki gücü ve yaratıcılığı keşfettiği, eşitlenmenin ve dayanışmanın sıcaklığını hissettiği, her türlü iktidarın her an sorgulandığı, yeni ilişkilerin kurulduğu, yeni dillerin ifade bulduğu bir okul. Tam da "okul"un olması gerektiği gibi bir okul. Brezilya'nın sınıfsal ve kültürel uçurumlarına cesaret ve inatla meydan okuyan Paulo Freire, ezilenlerin tek çıkışının "eleştirel pedagoji" diye tanımladığı bu tür bir öğrenme, yaratma, üretme sürecinden geçtiğini savunmuştu. Freire'ye göre eleştirel pedagoji aynı zamanda umudun pedagojisi, umudun siyasetiydi.

Gezi Parkı'ndaki ağaçlara sarılarak, yanlarında nöbet tutarak bize umudun ne kadar güçlü bir siyasi araç olduğunu gösteren Taksim Dayanışma aktivistleri en beklenmedik ve en gerçek dönüşüm süreçlerinden birinin ışığını yakmış oldular. Yüzbinlerce insan o ışığın sıcaklığına, saflığına, gerçekliğine çekildi ve hep birlikte Gezi'yi ışıl ışıl yaptı.

Evet, çok gaz yedik, çok korktuk, sevdiklerimiz ve kendimiz için çok endişelendik ama hep birlikte insanlık tarihine müthiş bir çentik attık. Çok az kişiye nasip olan cinsten bir okul yarattık. Henüz bu okuldan geçmemiş olanlar: Korkmayın, siz de yaklaşın, ihtimal o ki hem şaşıracak, hem beslenecek (her anlamda!), hem güçlenecek, hem umutlanacak, hem mutlu olacaksınız; kendinize, geleceğe, insanlığa dair inancınız tazelenecek; ve kendinizi hiç hissetmediğiniz kadar "evinizde" hissedeceksiniz.

Gezi'nin tek bir hikayesi yok, olamaz. Herkesin Gezi'si kendine. Benim yazacaklarım da benim Gezi'min, Gezi'den öğrendiklerimin hikayesi. (Lütfen siz de sizinkini yazın, mutlaka yazın; hep birlikte hiç yazılmamış bir tarih yazalım. Aynen Gezi gibi çok sesli, çok dilli, çok katmanlı ve çok eğlenceli olsun!)

İnşaat değil **İnsan-Hayvan-Çevre**

Yaşama ve Yaşam Alanlarına Sahip Çıkmak

Satamayınca gölgelerini sattılar ormanları
Devirdiler kapadılar sinemaları meydanları
Her taraf AVM'den geçesim yok bu köprüden
N'oldu bizim şehre n'oldu hormonlu bina doldu
Aman aman bıktık valla, aman aman şiştik valla

(Kardeş Türküler, "Tencere Tava Havası")

"Yolda bize eşlik eden Beşiktaş sahilinin martılarına ve gölgesini bizden esirgemeyen ağaçlara teşekkür ederiz." (Çarşı ve Forza gruplarının "Sen de sarılacak bir ağaç bul" bildirisinden)[3]

Gezi Parkı direnişinin çıkış noktası parkın ve ağaçların korunması oldu. Ağaçlara sarılarak, bedenlerini buldozerlerin önüne koyarak direndi insanlar. İnsanların nefes alacağı yeşil alanların, ağaçların korunmasını savunanlar, günler süren gaz saldırısı karşısında hem tanımadıkları başka insanlara, hem de sokak hayvanlarına sarıldılar, kol kanat gerdiler. "Doktor yok mu? Acil doktor aranıyor" duyurularının arasına sıklıkla "acil veteriner aranıyor" duyuruları karıştı; cankurtan görevi gören Talcidli sıvılar gaz karşısında ne yapacağını şaşırmış köpekler ve kedilerin de yüzlerine, gözlerine sürüldü; pek çok köpek yaralananların can dostu oldu. Buldozerlerden son anda kurtarılmış ağaçlar ise gaz

1 Gezi Parkı, polis tarafından işgal edilmeden bianet.org'da yayımlanmış yazının genişletilmiş halidir.

2 Sabancı Ü. Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi

3 https://twitter.com/Forzahaber/status/342608168758673409/photo/1

bulutları altında yaşanan bu insan-hayvan dayanışmasının tanıkları ve evsahipleriydiler.

Gezi Parkı sakinleri, "inşaat değil insan-hayvan-çevre" derken bu birlikteliğin ne kadar tamamlayıcı, güçlendirici, besleyici olduğunu göstermeye ve yaşatmaya devam ediyorlar. Önümüze koydukları kritik sorulardan bazıları şunlar: Hayvanları yok saymadan ve yoketmeden, çevreyi talan etmeden yaşam alanları kurmak mümkün değil mi? Neden inşaat? Neyin inşaatı? Kimin yararına, kimin çıkarına? Kim adına ve kim için?

Pek çok doğal alan için bu soruları sormakta geç kalmış olabiliriz ama eğer şimdi sormazsak, ısrarla sormaya devam etmezsek bizi geri dönülmez yıkımlar bekliyor.

Birikim dergisinin Ekim 2011 tarihli "İnşaat ya resullullah" dosyasında çarpıcı veriler ve analizlerle gösterdiği gibi Ak Parti iktidarının ekonomik ve sosyal politikalarının merkezinde bir inşaatlaşma süreci duruyor ve bu süreçten payını almayan yok. Orman alanları ve deniz kıyıları büyük bir hızla ve şehvetle (Tanıl Bora) inşaata açılıyor; Kaz dağlarından Fırtına Deresi'ne, Munzur vadisinden Hasankeyf'e kadar pek çok yer tarihi veya doğal SİT alanı iken veya olması gerekirken iş makinaları ve zehirli kimyasallarla hızla yokediliyor. Türkiye çapında lisans verilmiş 2000'den fazla HES aynı zamanda küçük çiftçiliği ve tarımsal üretimi tehdit ediyor. HES'ler elektrik üretiminden ziyade hem temiz su kaynaklarını ticarileştirmenin hem de tarımı endüstriyelleştirmenin yolunu açmış oluyorlar.[4] Kendi derelerinin suyunu satın almak zorunda kalacak olan köylülerin, küçük üreticilerin tarımsal üretime devam edemeyecekleri aşikar. Küçük üreticiliğin yerini almaya başlayan "büyük," endüstriyel tarımın da köylüleri kendi topraklarında işçileştirmesi veya köyü ortadan kaldırması bir yana, yediklerimiz ve sağlığımız üzerindeki olumsuz etkileri GDO tartışmalarıyla biraz olsun gündeme geldi. Ama henüz ancak buzdağının ucunu görebiliyoruz.

Nükleer santrallerin devasa risklerini; madenlerin ve taş ocaklarının suya, toprağa, havaya verdikleri dönüşü olmayan zararları; Kanal İstanbul'un yaratacağı tehlikeli yerel iklim değişikliği ve doğal yıkımı; üçüncü havaalanı ve üçüncü köprüyle İstanbul'un son kalan orman ve su alanlarının yol ve yapısallaşmaya açılmasının sonuçlarını dile getirmeye çalışanların ya yok sayıldığı ya da aşağılandığı birkaç yıl geçirdik. İknaya çalışmaya dahi tenezzül etmeyen, "bunlar yapılacak" diyen bir iktidar ve liderlik resmi çizildi. "Bu tür mega projeler ancak diktatörlüklerde, Körfez ülkeleri gibi otokratik rejimlerde mümkün olur, orada da sonuçlarının ne olduğunu görüyoruz" diyenler ise marjinal ilan edilip susturuldular.

Bu "çılgın" mega projelerin, insanların hayatları ve kent yaşamına vurduğu darbeler de büyüklükleriyle orantılı oluyor. Onyıllar, hatta kimi durumlarda yüzyıllar içinde örülmüş kent hayatları, mahalle kültürleri bir bir yokediliyor. Sulukule'nin Romanlardan arındırılması ve "soylulaştırılması" bu sürecin en görünür ifadelerinden biri oldu. Tarlabaşı'nın zorunlu göç, yoksulluk, toplumsal dışlanma sonucu oraya sığınmış ve birlikte hayat kurmuş sakinleri, pek çok başka mahallede olduğu gibi yerlerinden oldular, kendilerini Bezirganbahçe veya Kaya Şehir gibi kentin çeperlerinde, toplumsallaşmayı imkansız kılan uydu sitelerde buldular. Antropolog ve sosyologlar (Aslı Odman, Ayfer Bartu, Ayşe Öncü, Bedia Yılmaz, Biray Kolluoğlu), şehir planlamacıları, mimarlar, sivil toplum kuruluşları, Yaşar Adanalı gibi genç kent araştırmacıları ve aktivistleri[5] bizi yıllardır uyarıyorlar: Bu tür uydu kentlerle

4 http://www.suhakki.org/2011/11/turkiye'de-hidroelektrik-santraller-ve-tarim/#.UbQ-bL-0Xx5

5 Yaşar Adanalı'nın "Başka bir kent mümkün" altbaşlığıyla hazırladığı Türkçe ve İngilizce bloglar bu konuda en kapsamlı ve derli toplu bilgi veren sanal mecralardan biri: http://mutlukent.wordpress.com ve http://reclaimistanbul.com/reclaimistanbul/

insanların birbirlerinden ve kentten sınıfsal ve kültürel olarak koparılmaları toplumsallığı yokettiği gibi, her türlü dışlanmanın, öfkenin ve şiddetin de önünü açıyorlar.

Gezi Parkı direnişi "inşaat, inşaat, inşaat" diyen ve hiçbir itirazı kaale almayan iktidarın karşısına doğa ve hayvanlarla birlikte yaşayan "insan"ı, sınıflar ve kimlikler üstü bir toplumsallaşma ve dayanışmayı koyuyor; kentin merkezinde yaşamaya devam edebilenlerle çeperlerine itilenlerin birlikteliğinin başka bir kenti mümkün kılacağını gösteriyor. Bu yanıyla, Nazan Üstündağ ve Nülüfer Göle'nin vurguladıkları gibi Gezi bir "kent hareketi." Kente, kentin doğasına, insanına, mahallelerine süregiden saldırıya karşı bugüne kadar yükselmiş en güçlü itiraz. Öte yandan "bu daha başlangıç, mücadeleye devam" sloganının en çok bu alanda hayata geçirilmeye devam edeceğini tahmin etmek zor değil. "Bu alan" da bana sorarsanız "kent"in çok ötesine taşıyor. Gezi'yle ifade bulan kent hareketine giden birikimde HES'lere, madenlere, taş ocaklarına, barajlara, nükleer santrallere, GDO'ya, sokak hayvanlarının katledilmesine karşı yükselen ama "duyulmayan" mücadeleler olduğu gibi, yakın ve uzun dönem etkilerinin oralara da yansıyacağını öngörebiliriz. Hatta şimdiden yansımaları görünüyor: Van Erciş'te kesilecek ağaçlarla ilgili kampanyanın Gezi'yle ilişkilendirilmesi, Türkiye çapından pek çok köyde "Her yer Taksim, her yer direniş" etkinliklerinin düzenlenmesi ve fotoğrafların sosyal medya üzerinden paylaşılmaları akla gelen ilk örnekler.[6] Dolayısıyla, bir kent hareketinden öte insanları hayvanlar ve doğal çevreden bağımsız konumlandırmayan bir "yaşam ve yaşam alanları hareketi" ile karşı karşıya olabiliriz.

6 DirenGezi facebook sayfasında bunlar gibi çok sayıda örnek mevcut: https://www.facebook.com/geziparkidirenisi?fref=ts

Bir Haysiyet Ayaklanması

Saygı, Özgürlük, Dayanışma ve Queer Yoldaşlığı

"*Saldırın bana utanmadan, sıkılmadan*
Gözlerim yanar ama ezilmedim, azalmadım
Özgürüm dedim hala haklıyım dedim hala *sana,*
Sana insanım dedim hala vazgeçer miyim söyle bana
ooo..."

(Duman, "Eyvallah)

Bir öyle, bir böyle kelamlardan yasaklardan illallah
Başına buyruk kararlardan fermanlardan illallah
Aman aman bıktık valla, aman aman şiştik valla
Bu ne kibir bu ne öfke, gel yavaş gel yerler yaş

(Kardeş Türküler, "Tencere Tava Havası")

"Yaşadığımız bu süreç zarfında, çocukluğumuzdan beri vurmalı çalgıların ustası analarımıza… Kapısını arkasından sürgülemeyen semtimizin güzel sakinlerine… 'direnmeye gittim gelecem' diyen esnafına… 'semt bizim, aşk bizim' şiarının hakkını verirken yere düşen insanlara korkusuzca kalkan olan delikanlılarımıza… seccadesini sedye yapan cami imamına, su taşıyan kilise papazına… (…) haksızlığın, kibrin fırlattığı taşlara karşı göğsünü siper eden yiğit kadınlarımıza… (…) teşekkür ederiz." (Çarşı ve Forza gruplarının "Sen de sarılacak bir ağaç bul" bildirisinden)

Ahmet İnsel'in Gezi direnişinin ilk günlerinde kullandığı "haysiyet ayaklanması" tanımı pek çok direnişçi tarafından benimsendi. Gerek twitterda, gerek yazılı ve görsel diğer mecralarda direnişçilere "neden buradasınız?" diye sorulduğunda en çok duyulan sözcükler arasında saygı ve özgürlük vardı. Kardeş Türküler'in şarkısında çok güzel ifade bulduğu gibi yasaklar ve ferman gibi kararlar herkesin canına takettirmişti.

Kürtajın ve alkolun "sınırlandırılması," doğum kontrolünün zorlaştırılması; kaç çocuk doğurulacağına dair yapılan baskılar; sokaklardan kaldırılan masalar; eşcinselliğin hastalık öpüşmenin ahlaksızlık olarak tanımlanması; Reyhanlı bombalaması sonrası konulan basın-yayın yasağı; Banu Güven'den Hasan Cemal'e, Ahmet Şık'tan Zeynep Kuray'a eleştirel haber yapmaya yeltenen tüm gazeteci ve televizyoncuların işinden olması veya tutuklanması; adil yargılanmanın önündeki engeller; tutuklamaların kendini ifade etmeye çalışan tüm kesimlere karşı bir çeşit ceza olarak kullanılmaya başlanması; Roboski/Uludere'de yaşanan katliamın sorumlularının tespit edilmemesi, tam tersine, bu olayın üstünün kapatılma çabaları; Ergenekon soruşturmanın Fırat'ın öte yakasına uzatılmaması, Kürtlerin yıllardır yaşadıkları onca şiddetin sorumlularının cezasız kalması; Hrant Dink cinayetinin gerçek sorumlularının sorgulanmak bir yana ardı ardına "terfi" ettirilmeleri; 24 Nisan 2011'de asker "arkadaşı" tarafından öldürülen Sevag Balıkçı'nın katiline verilen komik ceza; iş kazalarında yakınlarını kaybedenlerin ve sakatlananların sayılarının rekor düzeylere yükselmesi ve buna karşı hiçbir önlem alınmaması; sendikalaşmanın giderek imkansızlaşması; taşeronlaşmanın önünün açılmasıyla birlikte köleleşen, horgörülen işçiler; bu şikayetlerin 1 Mayıs'ta dahi dile gelmesinin engellenmesi; Taksim'in ve diğer kamusal alanların basın açıklamaları dahil siyasi etkinliklere her geçen gün biraz daha kapatılması; hemen her muhalif eylemin biber gazı ve tazyikli sularla engellenmesi; bu müdahaleler sırasında yaralanan ve hatta ölenlerin "bunlar" denilerek aşağılanması, suçlanması, yoksayılması… Daha geniş bir liste için son on günün twitter trafiğine bakmak yeterli.

Ağaçlarla buldozerlerin arasına korunmasız bedenlerini koymuş insanlara bir şafak vakti biber gazı, tazyikli su ve TOMA'larla saldırılması, çadırlarının yakılması (sonra da kendilerinin yaktığının açıklanması!) bardağı taşıran son damla oldu ama bardağı özellikle son iki yılda artan devlet gücü, müdahalesi ve yasaklar doldurmuştu. Herkes her devlet müdahalesinden ve yasaktan aynı derece etkilenmemişti şüphesiz ama insanları yoksayan yasakçı zihniyet belli ki herkese bir şekilde değmiş ve "bıktırmıştı."

Richard Sennett son yıllarda artan eşitsizlikleri tartıştığı çoksatan kitabı *Respect*'te (Saygı) şöyle der: "Saygısızlık, doğrudan hakaretten daha az saldırgan olmakla birlikte eşit derecede yaralayıcı olabilir. Birisine hakaret etmiyorsunuzdur ama onu tanımıyorsunuzdur da; o kişi varlığı fark yaratan tam bir insan olarak *görünmez* kılınıyordur. Bir toplum istisnaları görünür kılıp kitlelere bu şekilde davrandığında ortaya bir "saygı kıtlığı" çıkar – saygı herkese yetmeyecek kadar değerli bir maddeymiş gibi. Pek çok kıtlık gibi bu kıtlık da insan yapımıdır. Yemekten farklı olarak saygının maddi bir bedeli yoktur. Öyleyse bu kıtlığın sebebi nedir?"

Sennett'in sözünü ettiği saygı kıtlığının en yeni örneklerinden birisi temeli atılan üçüncü köprüye Yavuz Sultan Selim isminin verilmesiydi. Bu isim çok kişiden tepki alırken, bu tepkinin sebebini Kayseri Alevi Kültür Merkezi Başkanı Rüsten Gümüş şöyle özetliyordu: "Yavuz Sultan Selim adı bizim için gözyaşı, kan ve katliamdır."[7] Buna karşın Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım Fikret Bila'ya verdiği röportajda isimle ilgili bir değişikliğe gidilmeyeceğini açıklıyordu: "İsim konusunda bir geri dönüş olmaz. Ben gemiciyim. Gemici diliyle söylersem geri manevra olmaz. Gemicilikte bu manevra her zaman risk taşır. Ayrıca Yavuz Sultan Selim ismi çok yaygındır. İstanbul'da da Anadolu'da da birçok mahallenin adı, okulun adı, caminin adı Yavuz Sultan Selim'dir. O nedenle ben bu konuda doğrudan bir reaksi-

7 http://www.radikal.com.tr/turkiye/alevilerden_yavuz_sultan_selim_koprusune_tepki-1135626

yon almadım."[8] Bakan Yıldırım, kamuoyunda iki hafta boyunca yankılanan onca tepkiyi, Alevi derneklerinin açıklamalarını kolayca yoksayabiliyor, önemsizleştirebiliyordu.

Sennett'ın bahsettiği "saygı kıtlığı"nın yalnızca devlet ve hükümet kaynaklı olduğunu söylemek yanlış olur. Gezi için, Gezi'de ve Türkiye'nin çeşitli meydanlarında toplanan herkesin başkalarına "saygı" göstermek konusunda kusursuz bir sicili olduğunu savunmak da. Gezi tam da bu açıdan bir okul! Saygısızlıktan, hor görülmekten, hiçe sayılmaktan, özgürlüklerinin kısıtlanmasından, hoyratlıktan, doğrudan aşağılanmadan, üstten kurulan siyaset dilinden muzdarip insanların dertlerini belki de ilk defa bu kadar aracısız bir şekilde dillendirebildikleri ve (en azından birbirlerine) duyurmaya başladıkları bir eleştirel pedagoji meydanı. Yoksayılmanın ötesinde "bir avuç çapulcu, ayyaş" denerek aşağılananlar, yanyana durup iktidarın diline mesafelendikçe aralarındaki saygı kıtlığını da sorgulamaya başlıyorlar. Gezi'de kurulan "bir başka dünya" saygının, hatta sevginin, paylaştıkça azalmadığını, çoğaldığını hissettiriyor herkese. Pek çok kişi bunu "kendimi hiç bu kadar evimde hissetmemiştim" diyerek ifade ediyor günlerdir. Saygı yakınlaştırıyor, güçlendiriyor, çoğaltıyor, ve, evet, çok iyi hissettiriyor.

Tüm bunlar çatışkısız olmuyor elbette. Bu büyük buluşmaya gelirken yerleşik önyargılarımızı, fobilerimizi, alışkanlıklarımızı, nefret dili olduğunun farkında bile olmadığımız nefret dilimizi de beraberimizde getirdik ne de olsa. Feministler ve LGBT bireyler için sarfedilen cinsiyetçi, homofobik, transfobik küfürler, antimilitaristler ve vicdani retçiler için "Mustafa Kemal'in askerleriyiz" sloganları, "Mustafa Kemal'in askerleri" için "öldürmeyeceğiz, ölmeyeceğiz, kimsenin askeri olmayacağız" ifadeleri (veya sloganlarının "Mustafa Keser'in askerleriyiz" şeklinde dalgaya alınması), kimileri için BDP çadırının posterleri, kimileri içinse atılan milliyetçi sloganlar hazmedilmesi kolay olmuyor şüphesiz. Yeni olan tüm bu ifadelerin aynı toplumun, aynı şehrin bireyleri tarafından sarfedilmesi değil. Yeni olan, aynı mekanda, yanyana duran, gaz ve tazyikli su karşısında dayanıştığımız, birlikte Kürtçe ve Türkçe müzikler eşliğinde halay çektiğimiz, yemek yediğimiz insanlar tarafından atılıyor olması – ve bunun yarattığı dönüştürücü etki.

AMK değil AŞK

Bir örnek vermek gerekirse: Kadınlar, feministler ve LGBT bireyler direnişin ilk gününden beri ön saflarda ve çok görünür oldular. Facebook ve Twitter'dan paylaşılan mesajlar bu durumun yarattığı şaşkınlık ve dönüşümün ipuçlarını veriyor:

- (erkek isimli bir facebook kullanıcısı): Bundan sonra herkesten ricam korkaklar için "karı gibi" lafı kullanılmasın.

- (kadın isimli bir twitter kullanıcısı): "gaz yerken bir erkek "bu kadar güçlü olmamızın sebeplerinden biri de kadınların da korkusuzca önde olması" dedi"

Buna karşın, özellikle ilk günlerde sarfedilen küfürlerin cinsiyetçi, homofobik ve transfobik içerikleri ciddi gerilimler yarattı. Gey bir direnişçi yaşadıklarını şöyle anlatıyordu: "O kadar birlikte gaz ye, diren, sonra 'i…' küfürleri savrulsun. Dayanamayıp bağırdım onlara, biz de burada sizinle direniyorsunuz, niye 'i…' bir küfür olarak kullanıyorsunuz? diye. Sustular, 'biz onu kastetmemiştik' dediler." Benzer karşılaşmalar, LGBT bireylerin Çarşı'ya destek için Beşiktaş'a gitmeleri, yemek götürmeleri, özellikle Çarşı grubunda bir etki yaratmışa benziyor ki, onlar da "iade-i ziyaret" yaparak bu konuya dikkat edeceklerini söylemişler. Bu yazı kaleme alınırken çok daha net bir açıklama geldi:

8 http://siyaset.milliyet.com.tr/yildirim-koprunun-ismi/siyaset/ydetay/1720117/default.htm

"küfürlü sloganlarımızla büyük bir ayrımcılığa yol açıyoruz. Onurlu direnişimizde omuz omuza haysiyet mücadelesi verdiğimiz, barikat yoldaşlığı yaptığımız, Tomalı, coplu ve ‹eli sopalı›ların insanlık dışı saldırılarında bizlere evlerinin kapılarını açan halkın yarısını, yani kadın yoldaşlarımızı aşağılıyor ve onlara yönelik cinsiyet ayrımcılığı yapmış oluyoruz. Günlerdir Gezi Parkı›nda, İzmir›de ve Türkiye›nin her yerinde kadınlar direniyor. Eşcinseller, travestiler yani LGBT bireyler direniyor. Atılan küfürlü ve erkek egemen sloganlar ile tüm bu yoldaşlarımızı aşağılıyor, onlara ayrımcılık yapıyoruz… Küfretmeyelim, ayrımcılık yapmalayım ve hep birlikte direnelim."[9] Bu direnişin, dillerini küfürle ören taraftar gruplarıyla feminist ve LGBT örgütleri arasında bir yakınlaşmanın yolunu açacağını kim tahmin edebilirdi?

Feministler ise bu konuda en yaratıcı eylemlerden birini gerçekleştirdiler ve "küfürle değil inatla diren" başlığı altında hem küfürlere itirazlarını dile getirdiler, hem de duvarlardaki yazıları dönüştürdüler,[10] AMK yazıları AŞK oldu, duvarları "barış" ifadeleri ve feminalar doldurdu. Feministlerin yaptığı ikinci önemli eylem "Tacizi durdur, direnişi sürdür" üst başlığını taşıyordu ve özellikle başörtülü kadınların Gezi çevresinde yaşadıkları tacizi konu ediniyordu. "Bedenimden, başörtümden, kimliğimden elini çek" ve "başörtüye saldıran bizden değildir" sloganları 90'lardan bu yana feminist kadınlar ve örgütlerle başörtülü kadınlar arasındaki diyalog ve dayanışmanın (tabii başörtülü feminist kadınlar da var) en çarpıcı yansımalarından biri oldu.

Gerek bu eylem, gerekse diğer eylemler ve posterler aynı zamanda şunu gösterdi:

9 http://etha.com.tr/Haber/2013/06/09/guncel/taraftarlara-kufretmeyelim-cagrisi/

10 Çiçek Tahaoğlu, "Kadınlar cinsiyetçi yazılamaları sildi: 'Küfürle değil inatla diren'", Bianet, 4 Haziran 2013, http://bianet.org/bianet/kadin/147234-kufurle-degil-inatla-diren

Feminist hareket yalnızca "kadınlara" dair söz üreten bir hareket değil, toplumsal cinsiyeti, etnisite, din, mezhep, cinsellik, şiddet ve militarizm gibi çok farklı eksenlerde ele alan, çok katmanlı bir siyasi duruşun karşılığı olarak ifade buluyor artık. Hazırlanan "Direnirken iki saniye düşün!" başlıklı poster bu duruşun güzel bir özetini sunuyor. Tüm direnişçileri küfürler karşısında yanıbaşlarındaki diğer direnişçilerin (orospu/seks işçisi, eşcinsel, vicdani retçi) ne hissettiğini düşünmeye ve direnirken küfür etmemeye davet eden bu poster, başörtü-taciz eylemi ve barış sürecine aktif katılım (özellikle de Barış için Kadınlar inisiyatifi), feministlerin Gezi direnişine yaptığı çok katmanlı katkıların altını çizmekle kalmıyor, özgürlük mücadelelerinin dayanışmadan ve "içiçe geçme" halinden ne kadar beslenebildiklerini de gösteriyor.

Hrant Dink Caddesi, Pınar Selek Meydanı ve Mustafa Sarı Caddesi

Gezi parkını şu an müthiş bir okul yapan tam da farklı haysiyet ve özgürlük mücadelelerinin yalnızca yanyana durması değil, birbirine konuşmaya ve içiçe geçmeye başlaması. Freire'nin "ezilenlerin pedagojisi"nden kastı burada hayat buluyor: Ezilenlerin birbirlerinin yokluğunda, birbirlerinin hayaletlerine karşı değil birbirlerine

konuşmaları, değmeleri, iktidarı hep birlikte analiz etmeleri, ortak mücadele alanları ve dilleri geliştirmeleri – ve tüm bunların sonucu olarak birlikte dönüşmeleri. Gezi parkı Sennett'in "saygı kıtlığı" dediği ortamın bir panzehiri olarak umut saçıyor, saygının paylaştıkça çoğaldığını gösteriyor.

"Saygı" hem bugüne, hem geçmişe uzanıyor. En çarpıcı örneklerinden biri Gezi Parkı'nın yürüyüş patikalarına ve meydanlarına verilen isimler. Örneğin yıllar süren, hukuksuzluklarla örülü bir dava sürecinden dolayı İstanbul'da olamayan Pınar Selek unutulmadı, parkın bir meydanının ismi "Pınar Selek Meydanı." Hrant Dink Caddesi'nin ise açılışı yapılırken hem Hrant Dink'in cinayeti ve sorumluların cezalandırılmamış olması tartışılıyor, hem de eski Ermeni mezarlığına dair bilgi veriliyor. (Nor Zartonk'un protesto notu şöyle diyor: "Mezarlığımızı aldınız, parkımızı alamayacaksınız"). Öte yandan, başka bir isimlendirmenin Adana'da direnişçilere müdahale sırasında bir inşaat sahasına düşerek canını kaybeden polis Mustafa Sarı adına yapıldığını görüyoruz. Gezi Parkı, şehrin diğer mekanlarından farklı olarak tüm ölülerin birlikte anılabildiği, tüm acıların ifade bulabildiği bir yer olarak karşımıza çıkıyor. Hrant Dink'in politik mirasına da çok uygun bir şekilde ölümün değil, yaşamın yüceltildiği, yaşam mücadelelerinin ortaklaştığı bir saygı, haysiyet, dayanışma alanı.

"Park içerisinde hiçbirşey ücretli değildir"

Yukarıda bahsettiğim siyasi dayanışma ve içiçe geçmenin bir de kişisel ve sınıfsal bir boyutu var. Gezi direnişi daha ilk günlerinden herkesi şaşırtan cinsten bir dayanışma ile doğdu ve büyüdü. 31 Mayıs akşamını, gecesini ve 1 Haziran'ı yaşamış olan herkesin şaşkınlık içinde anlattığı bir "dayanışma" hikayesi var. Evlerinin pervazlarına sirke ve limon bırakanlar, kapılarını tanımadıkları insanlara açıp onlara bakanlar, kolkola girip gaz bulutunun içine dalan Fenerbahçeli-Galatasaraylı-Beşiktaşlı taraftarlar, lobisine gaz bombası atılmasına rağmen otelinin kapılarını, tuvaletlerini, odalarını direnişçilere ve yaralılara açık tutan, yemek servisi yapan otel müdürleri ve çalışanları, Gezi parkı için yapılan ilaç alışverişlerinden para almayan eczacılar, sonraki günlerde Gezi parkının temizlik malzemelerini bedava sağlayan bakkallar, marketler; evlerinde yemek yapıp parka getirenler; battaniyelerini, uyku tulumlarını direnişçilere hediye eden sıradan vatandaşlar; Gezi'nin yemek, temizlik ve güvenlik işlerinde kolkola çalışan birbirinden farklı onca insan… Benim kendi adıma unutamayacaklarım arasında üzerimize sıkılan gaz bombalarının kapsüllerinden beni korumaya çalışan öğrencilerim; 31 Mayıs gecesi gaz bulutu altında kapılarını direnişçilere açık tutan, su ve soda gibi içeceklerden para dahi almayan, HalkTV'yi açarak gaz saldırıları arasında soluklanmamıza ve bilgilenmemize imkan sağlayan cafenin sahibi ve çalışanları; evinden çıkıp yoldakilere sirke ikram eden kadınlar; gözlerim gaz bombalarından kapanmışken koluma giren ve beni sağlam bir köşeye çeken tanımadığım insanlar; elindeki maskesini ısrarla bana vermeye çalışanlar, ve Taksim civarındaki evlerini onlarca kişiye gözünü kırpmadan açan arkadaşlarım var.

Tüm bunlardan belki daha da şaşırtıcı olan, şu anda Gezi Parkı'nda kurulmuş olan sınıfsız, parasız hayat. Evet, hayatın kalanı hala sınıf ve para üzerinden örgütleniyor ama her gün yüzbinlerde insanın gittiği, binlerce insanın gecelediği bir kamusal alan var ki içinde para geçmiyor. Parkın etrafı "park içerisinde hiçbirşey ücretli değildir!" yazılarıyla dolu. Parkın hemen dışında seyyar satıcılardan alışveriş yapabiliyorsunuz ama içeride yemek de su da hava da (gaz bombaları izin verdiği ölçüde) sağlık da bedava. Sivil İnisiyatif'in kurduğu etki-

leyici sistem sayesinde, temizlik ve yemek elbirliğiyle yapılıyor, gönüllülerin getirdikleri malzemelerle hazırlanan yemekler herkesi bir şekilde doyuyor. Hatta son derece leziz yemeklerle doyuruyor: Tepemize helikopterden gaz bombası atılan 3 Haziran gecesi yediğim dolmanın tadı hala damağımda!

Her sınıfa açık bir paylaşım ve dayanışma mekanı olan, paranın geçmediği Gezi Parkı, yalnızca üst sınıfın girebileceği ve "alışveriş" yapabileceği Topçu Kışlası'nı daha da "çıplak" kılıyor. Kamusal alanların, hayatın ve ekonominin daha fazla eşitsizlik değil, eşitlik, paylaşım ve dayanışma üretecek şekilde örgütlenebileceğine dair herkesin ezberlerini bozan bir model sunuyor. Bunu yaparken de son yıllarda giderek kimlik politikaları üzerinden ifade bulan siyasetin ana eksenlerini yerle bir ediyor.

Bu yeni kurulan paylaşım alanında laik-dindar Müslüman; Kürt-Türk-Ermeni-Çerkez-Laz, kadın-erkek, eşcinsel-heteroseksüel, trans cinsiyetli-düz cinsiyetli, eğitimli-eğitimsiz, İstanbullu-göçmen gibi kimlikler üzerinden kurulan pek çok ayrım Gezi Parkı'nda eriyor, birbirine giriyor. Ebru Nihan Celkan'ın 9 Haziran'da yazdığı twit'te ("bu birliğin hangi harekete benzediği göreceli ama queer olduğuna şüphem yok") dediği gibi belki de Gezi direnişini en iyi tanımlayan ifadelerden biri "queer." Herkesin bir diğeri olabildiği, kimlik kurgularının (taraftarlık dahil) ve duvarlarının sorgulanmaya başlandığı, ötekileştirmenin adım adım aşındığı, her türlü "şey"in paylaşıldığı bir çeşit "queer yoldaşlığı" ile karşı karşıya görünüyoruz.[11]

Zafer değil direniş, savaş değil barış: "Yol ver gelsinler, insanlık görsünler"

Biberine gazına copuna sopasına
tekmelerin hasına, eyvallah eyvallah
şamarı yüzümüze, garezi dilimize
şerefe *hepinize eyvallah eyvallah*
(Duman, "Eyvallah")

Gezi direnişini iktidar (ve dolayısıyla polis) açısından çok zor kılan üç yapısal özelliği var: Kitleselliği, lidersizliği (bir başka deyişle örgütsüzlüğü), ve şiddetten arınmışlığı. Cumhuriyet tarihinin belki de en kitlesel hareketi olan Kürt hareketiyle yıllarca şiddet aygıtlarını güçlendirerek ve sonuna kadar kullanarak mücadele eden devlet (ve çeşitli hükümetler), son aylarda liderleriyle yaptığı müzakerelere dayanan bir "barış süreci" yürütüyor. Oysa Gezi direnişinin merkezinde ağaçlara sarılan, yanyana duran ve birbirinden güç alan, gaz bombalarıyla savrulmayan insan bedenleri var. Şiddet uygulayan değil üzerlerine şiddet uygulanan bedenler.[12] Şiddetten arınmış eylem biçimi, özellikle de böylesi bir kitlesellikle ifade bulduğu zaman iktidarın şiddet aygıtlarını "çıplak" kılmış ve onları etkisiz bırakmış oluyor. Gezi direnişi boyunca yaşanan tam da bu oldu. Yaşadıkları onca şiddete ve yaralanmaya rağmen onbinlerce direnişçi şiddetten uzak durdu. Önlerde duran ve doğrudan üzerlerine gaz bombaları atılan (ve bir kısmı bu yüzden ağır yaralanan) az sayıda direnişçinin atılan gaz bombalarının kapsüllerini polise geri fırlatması veya taş atması istisnai durumlar oldu. En yaygın tepki bombalar karşısında hep birlikte ses çıkarmaktı. 31 Mayıs günü ve gecesi boyunca atılan yüzlerce gaz bombası onbinlerce gösterici tarafından "yuuuuh" sesleriyle ve havaya kalkmış ellerle karşılanıyordu. Bu sırada kimi direnişçi zafer işareti veya yumruk işareti yapıyor idiyse de çoğunluk avucunu açmakla yetiniyordu: "Gaz bombalarınız bizi püskürtemez, onların karşısına çıplak ellerimizi, bedenlerimizi koyuyoruz, size de 'yuh' diyoruz" mesajı veriliyordu.

11 Queer yoldaşlık kavramını Judith Butler ortaya atmıştı: http://bianet.org/biamag/insan-haklari/125328-queer-yoldasligi-ve-savas-karsiti-siyaset

12 Türk Tabipler Birliği'nin açıklamasına göre 6 Haziran itibariyle Gezi'yle ilişkili eylemlerde 3 kişi hayatını kaybetti, 12'si ağır olmak üzere 4785 yaralı var: http://www.ttb.org.tr/index.php/Haberler/veriler-3842.html

31 Mayıs ve 1 Haziran'da biraraya gelen insanlar birbirini tanımıyordu, kimse onları yönlendirmiyordu. Verilen tepkide ve bu tepkinin şiddetsizliğinde nasıl ortaklaşıldığını anlamak için daha çok tartışmaya, araştırma yapmaya ihtiyacımız var. Ama sonrasında başka dinamikler devreye girdi: Militarizmi ve şiddeti reddeden vicdani retçilerden yıllardır şiddetten arınmış direnişin en etkili örneklerini veren Greenpeace aktivistlerine, feministlerden LGBT aktivistlere, şiddeti uzun süredir sorgulayan özgürlükçü sol gruplardan sivil toplum çalışmalarında çatışkı çözümleriyle uğraşmış aktivistlere kadar birbirinden farklı pek çok grup ve kişi şiddete karşı yöntemler ve, mizahı da çok güzel kullanan, bir dil geliştirmeye başladılar.

"Zafer değil direniş, savaş değil barış"
"Savaşmıyoruz, barışıyoruz"
"Öldürmeyeceğiz, ölmeyeceğiz, kimsenin askeri olmayacağız"

Bu sloganların sosyal medyada ve parkta paylaşılmaları, taraftar gruplarının (özellikle de Çarşı grubunun) benzer bir yaklaşımı benimsemesi, şiddetsizliği kendiliğinden gelişmiş bir tepkiden ortaklaşılmış bir eylem stratejisine dönüştürdü. Son günlerde Park'ta yaratılmaya çalışılan çok sayıda provokasyonun da bu sayede altedildiğini konuşuyor herkes.

Gezide kurulan siyaset dili yalnızca şiddetsizlikle değil, aynı zamanda mizah ve ironiyle örülüyor. Asık suratlı algılamaya alıştığımız siyasetin mizah ve ironiyle yapılabileceğini, mizahın en ciddi ve en güçlü direniş biçimlerinden biri olduğunu öğreniyoruz hep birlikte. Gezi Parkı'nda kocaman rengarenk bir afiş sallanıyor: "Neşe direnişin kahkahasıdır." Aynı zamanda gücü de olduğunu öğreniyoruz, gün be gün deneyimleyerek.

Mizahla örülen şiddetsizlik dilinin en son ve güzel ifadelerinden biri Başbakan Erdoğan'ı havalimanında karşılayanların büyük bir öfke ve kinle haykırdıkları "yol ver gidelim, Taksim'i ezelim – ya Allah Bismillah Allahüekber" sözlerine Park'tan gelen ortak yanıt oldu: "yol ver gelsinler, insanlık görsünler."

Gezi'de hep birlikte şiddetsizliğin gücünü ve şiddetsiz paylaşımın sıcaklığını öğreniyoruz. Şiddeti, ayrımcılığı, ırkçılığı meşrulaştıran siyaset dilinin karşısında şiddetsizliğin vurgulandığı ve her türlü iktidarın sorgulandığı bir dil kuruluyor ve hayata geçiriliyor. Yaşanan mücadelenin ve şiddetin sertliğine rağmen "zafer değil direniş, savaş değil barış" diyebilmek müthiş bir iç gücü, kararlılığı, kendine güveni ifade ediyor.

"Zafer" bir sonun ifadesi ve yeni bir iktidarın kurulma anını tanımlıyor. Gezi'de ise "son"lar yok, "bu daha başlangıç, mücadeleye devam"!

İsyan küreselleşirken

Nedenle birlikte söylemin, eylemin ve eylem araçlarının küreselleşmesi

Ünal Özmen

«Günümüzün toplumsal hareketleri düzeni tersine çeviriyor, manifestoları ve peygamberleri gereksiz kılıyor. Değişimin failleri şimdiden sokaklara indiler ve şehir meydanlarını işgal ediyorlar; yalnızca yöneticileri tehdit edip alaşağı etmekle kalmıyor aynı zamanda yeni bir dünya vizyonu oluşturuyorlar. Belki daha da önemlisi, mantıkları ve pratikleri, sloganları ve arzularıyla, bu çocuklar yeni bir dizi ilke ve hakikatin duyurusunda bulunuyorlar. Bu ilke ve hakikatler, birbirimizle ve dünyamızla nasıl bir ilişki kuracağımızı yeniden keşfetmemizde bize nasıl yardımcı olabilir? Bu çocuklar isyandan inşaya geçişin bir yolunu bulmalılar

Biz, hepsi de yoksullaştırılmış toplumsal eylem güçleri maskelenmiş ya da güvenli bir havaya büründürülmüş başlıca dört öznel figürle ilgiliyiz: Borçlandırılan, medyalaştırılan, güvenlikleştirilen ve temsil edilen." (Duyuru, Michael Hardt ve Antonio Negri, Ayrıntı, 2012)

Bu uzun alıntı, 2012'de Ayrıntı yayınlarından çıkan Duyuru adlı kitaptan. Bir yıl sonra Türkiye'de baharın yaza evrildiği günlerde bir ayaklanma olabileceğinin bırakı belirtilerini, kimsenin aklına bile getirmediği bir zamanda Kuzey Afrika, Ortadoğu, ABD ve Avrupa isyanlarını analiz eden kitapta, isyana dönüşen Gezi protestosunun nedenleri hakkında önemli ipuçlarını bulabiliyorsunuz. .Michael Hardt ve Antonio Negri, ayaklanmalarının ortak yönüne dikkat çekiyor ve yeni bir durumla karşı karşıya bulunduğumuzun haberini veriyorlar. Gezi İsyancılarının örgütsüzlüğü, kullandıkları slogan ve söylemleri, talepleri, eylem biçimleri; örgütsüzlüğüne rağmen ortak yaşam değerlerinin pratiğe aktarılması Seattle'de başlayan Dünya Ticaret Örgütü toplantılarını protesto (1999), Tunus, Mısır, Yemen (2010), Bahreyn (2011) halk ayaklanmaları; Yunanistan, İtalya ve İspanya'da kemer sıkma politikalarını protesto; Zuccotti Park'da kamp kuran Wall Street'i İşgal Et hareketi (2011), Brezilya'da Türkiye'yle eş zamanlı başlayan ve ülkenin tüm kentlerine yayılan isyanların ortak özelliği idi. İsyan, her ne kadar muhatabı yerel politik yönetici sınıf gibi görülse de küresel ekonomik ve sosyal politikalara yönelik evrensel bir duygu ortaklığının oluştuğunu göstermektedir.

Bu duygu ve düşünüş ortaklığını sonuçta davranış birliğine iten hiç kuşkusuz farklı coğrafyalardaki toplumların aynı sosyal, ekonomik ve politik süreçlere muhatap olmasıdır. Koşulların ortaklığının, ortak yaşam ve davranış formları geliştirmesi evrimsel bir gerçekliktir. Michael Hardt ve Antonio Negri'nin çok yerinde olarak özellikle üzerinde durdukları **borçlandırma**, **medyalaştırma**, **güvenlikleştirme** ve **temsil edime** biçimleri küresel ölçekte toplumları denetim altında tutmanın yeni biçimleri olarak ortaya çıkmış ve bunlara karşı gerçekleştirilen mücadele biçimleri de doğal olarak ortak özellikler taşımaktadır.

Kitapta ***Borçlanma***, borçlanana bağımlılığı, bireyin sürekli ve her koşulda üretim faaliyetine katılmasını; ***medyalaştırma***, iletişim araçlarının duygusal ve zihinsel tatmin yollarını tıkayarak bireyi ekonomik faaliyet alanına uygun davranmaya zorlamasını, medya araçlarının hükümet politikalarının propagan-

da unsuruna dönüşmesini; ***güvenlikleşme***, iletişim teknolojisindeki gelişmelerin bireyi denetim altında tutan gözetleme araçları olarak kullanılmasını (Michel Foucault'un dediği gibi hapishanenin evin terk edilmesiyle başlaması); ***temsil edilme***, modern devletin temsil biçiminin (parlamento) toplumu temsil etmememesi, temsil kurumlarının her geçen gün yukarıda sözünü ettiğimiz bireyin öznelliğine yönelik saldırılara meşruiyet sağlama aracına dönüşmesini ifade eden kavramlar olarak kullanılıyor.

Türkiye

Türkiye belki de bu toplumsal denetim mekanizmalarının fazlasıyla devrede ve en görünür olduğu ülkelerin başında geliyor:

Borçlanma; Eylül 2012 verilerine göre Türkiye'de yaşayan 44.7 milyon kişi borçla yaşıyor. (Geri kalanı çocuk yaş grubuna girdiği dikkate alınırsa nüfusun tamamına yakın kısmının borçlu olduğu görülmektedir.) Bunların 19 milyonu borcunu ödeyemiyor. Nüfusun yüzde 16.1'i (11.6 milyon kişi) yoksulluk sınırının altında, 18.5'i sürekli yoksulluk riski altında. Aynı istatistiğe göre 1000 kişiden 602'si temel gıdalara erişemiyor ve ancak dirimsel varlığını sürdürebilecek besinlerle yaşamını sürdürüyor[1]. Bu durum, Türkiye'nin OECD üyesi 36 ülke arasındaki mutluluk sıralamasına (Mutluluk Endeksi) 36'ıncılık olarak yansıyor.

Medyalaştırma; bir etkileme aracı olarak medyanın, imaj pazarlayan ekonomik düzenin enformasyon aracı olarak kullanılmaması düşünülemezdi. Daha çok pazarlamacı kartellerin elinde toplanan basılı, görsel ve internet medyası *sahibinin sesi,* şirketlerin, devletin ve devleti kontrol eden politikacıların bülteni olarak işlev görmektedir. Türkiye'de yerel ve ulusal düzeyde yayın yapan basılı ve internet medyasında 3500 köşe yazarından (bunların 650'si haftanın farklı günlerinde, 265'i her gün yazmakta) pek azı, yazılarında piyasanın ve doğal olarak reklam verenlerin çıkarına aykırı olabilecek haber ve yorumlara yer verebilmektedir. Az sayıdaki yazarın bir kısmı basım ve dağıtım tekelleri eliyle etkisizleştirilirken merkez medya olarak adlandırılan çok satanlarda ise otokonrol devreye girmezse patronu tarafından susturulmaktadır. Bilgi edinme hakkını facebook, twitter gibi sanal medya ortamlarından karşılamaya çalışan alternatif arayışlar ise sözün çok içeriğin boş olduğu bir alanda kaybolmaktadır. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de medya, sermaye ve onun denetimindeki hükümetlerin uygun bulduğu içeriğin halka iletilmesi rolünü üstlenmiş durumdadır.

Güvenlikleştirme; Türkiye'de demokratikleşmenin ön şartı olarak sunulan "askeri vesayetten kurtulma" çabalarına karşın polis askeri yetki ve teçhizatlarla donatılmaktadır. Güvenlik politikasındaki bu değişim, küresel politikalara karşı iç tehdidin yükseleceği varsayımına dayanmaktadır. Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'da "genel ahlak"ın, korunması gereken devlet aygıtlarından biri olarak ele alınması, kanuna aykırı işlemlerinin soruşturma yerine ödüllendirilmesi; özel güvenlik ve koruculuk sisteminin yaygınlaştırılması; "halkın hassasiyeti" gibi dünyanın en tehlikeli yasasını uygulamak üzere laik yaşam tarzını denetlemek üzere mahalle çetelerini kışkırtmak halkın potansiyel tehdit unsuru olarak görüldüğünün belirtileridir. Bunların bir sonucu olarak Ankara'nın Kolej metro durağında

1 TÜİK, tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10902

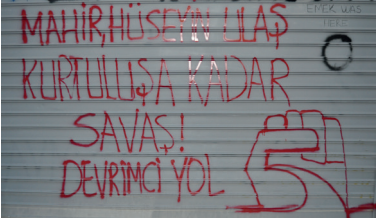

iki gencin el ele tutuşması monitörüne yansıyan güvenlik görevlisinin sesli uyarı yapması ve ardından sivil çetelerin gençlerin üzerine saldırtılması, uygulamanın son örneği olarak hâlâ hafızalardadır. Ayrıca İDO vapuruna binmekte olan yolcunun çantasındaki şarabı fark eden güvenlik görevlisinin yolcuyu vapura almaması[2], Malatya'nın Sürgü kasabasında sahura kalkmayan aileye davulcunun ve ardından bir kısım ahalinin linç girişimi[3] her an her yerde herkesin karşılaşabileceği resmi güvenlik tehditleridir.

Temsil edilme; Türkiye, temsil gücü sınırlı parlamenter sistemle yönetilmektedir. Buna karşın halkın seçimlere katılım oranı oldukça yüksektir. Bu, sistemin temsilde demokrasinin sağlandığı anlamına gelmez; halkın kendini ifade etmesinin başka yollarının tıkalı olması, seçimin tek demokratik yol olduğu sanısı katılımı artırmaktadır. Parlamentoyla birlikte yargı, YÖK, TÜBİTAK, TUBA, RÜTÜK benzeri temsili kurumlar da demokratik olmayan parlamento çoğunluğunun vesayeti altındadır. Demokrasiden çok söz eden hükümeti elinde tutan parti ve onu destekleyen liberaller Türkiye'deki seçim barajının, siyasi partiler yasasının, seçim kanununun değişmesi ve temsili kurumlardaki hükümet vesayetinin sona ermesi konusunda ikiyüzlü bir yaklaşım içindedir. Sivil toplum kuruluşları da çoğunlukla maddi desteğine gereksinim duyduğu hükümet, kurum ve uluslararası kuruluşların lehinde tutum geliştirmektedir.

Haziran 2013 İsyanının nedenleri üzerine düşünüldüğünde, özellikle genç nüfus üzerinde baskı oluşturan bu dört denetim mekanizmasının neden olduğu bunaltıcı etkinin dikkate alınmasının zorunluluğu ortaya çıkıyor.

Gezi İsyanına katılan grupların, Türkiye'nin çözüm bekleyen sorunları karşısında birbirine zıt fikirlerden beslendiği ve aynı oranda çelişkili çözüm önerini savundukları fakat buna rağmen direniş hattında ortaklaşmaları çoğu çevreyi şaşkına çevirdi. Aynı şey farklı etnik, dini ve ideolojik kökene ait unsurların Arap Baharı direnişlerinde de yaşanmış, buna karşın bir şaşkınlık belirtisi görülmemiş, hatta diktatörlere karşı ayaklanma olarak olağan bir gelişme sayılmıştı. Liberallerin AKP ve hükümetiyle bağını zedelememek adına şaşırmış gibi davranmalarını dikkate almazsak, Türkiye halkının Haziran ayaklanması kendine özgü bir protesto değil; doğru okunması halinde nedenlerindeki benzerlik kadar söylem ve eylemlerinin de diğer ayaklanmalarla ortaklaştığı görülecektir. İsyanın belli bir liderliğin, ideolojinin, etnik ve dini grubun etrafında kümelenmiş topluluk hareketi olmaması; güvenlik güçleri tarafından imha niyetli saldırılara başvurmadığı sürece eylemcilerin pasif ve mesaj içerikli eylem tarzlarını tercih etmeleri; eylem alanında, geçmişte yaşadıkları gerilimli anların özeleştirisi sayılacak ölçüde birbirleriyle dayanışma göstermeleri 2010'dan itibaren sık sık tanık olduğumuz diğer ülke eylem tarzlarıyla oldukça benzeşmektedir. Hardt ve Negri *"Bu hareketler aynı zamanda bir çokluk olarak iç örgütlenme ortak özelliği taşıyor. Yabancı basın ordusu Tunus ve Mısır'da boş yere hareketlerin lider arayışına girişti."* derken Tunus ve Mısır isyanlarının kendiliğinden örgütlenmiş hareketler olmasına ve lidersizliğine dikkat çekerler. Lidersizliği *"temsilin reddi",* eylem alanlarındaki ortak yaşam pratiklerini ise *"demokratik katılım şemaları kuruyor olmaları"*na bağlamaktadırlar.

Görüldüğü gibi Haziran İsyan'ı, Türkiye'ye özgü yanları olmasına rağmen nedenleri, söylem ve eylemleri bakımından küresel özellikler taşımaktadır. İsyan, beklenmedik değildi; beklenmedik olan, isyan edenlerin bilindik (geleneksel) ideolojik kalıpların dışında farklı, fakat bir o kadar da yalın bir söylemle ortaya çıkmış olmalarıdır. Türkiye'nin sol siyasi aktörlerinin erişemediği gençler 'Ben buradayım!' dedi. Şimdi bu sese kulak verip onları anlama zamanı.

2 http://gundem.milliyet.com.tr/ido-dan-sarap-ozru/gundem/gundemdetay/31.07.2012/1574312/default.htm
3 http://www.hacibektasvakfi.web.tr/icerik/malatya-surgu-de-alevilere-saldiranlari-devlet-koruyor-gerginlik-suruyor

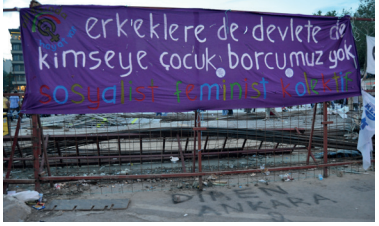

Gezi'ye Övgü

Ayhan Ural*

Bu yazı ile 2013 Mayıs-Haziran aylarında Türkiye'de yaşanan Gezi Parkı Direnişinin öznel bir çözümlenmesi amaçlanmıştır. Bir eğitimbilimci olarak ilgili direnişin çözümlenmesini, direnişin içinde önemli bir kitleyi oluşturan gençleri anlamak ve anlatabilmekle olanaklı olduğunu düşünüyorum. Uzun bir süreden beri -30 yıla yakın- üniversitede gençlerle birlikteyim. Gençlerin, duygusal, bilişsel, sosyal, kültürel ve ekonomik gelişimlerini gözleme olanağım oldu. Ayrıca, uzmanlığım gereği, gençleri biçimlendiren eğitim sistemi ve eğitim politikalarını üzerinde çalışmalar yaptım.

1980 sonrası dönemde Türkiye'de uygulanan eğitim politikalarındaki neoliberal dönüşüm, gençleri ve toplumu eğitim uygulamaları aracılığıyla biçimlendirerek yeni bir yaşam biçimini dayatmıştır. Neoliberal eğitim politikalarının bir sonucu olarak bütün öğrencilik yaşamı süresince edilgen bir karaktere hapsedilen öğrenci, yetişkin yaşam döneminde de egemenlerin kullanımına uygun hale getirilmek istenmiştir. Yaptığım bir çalışmada bu durumu Mario Eğitim Modeli olarak adlandırmış ve öğrencinin doğasından uzaklaştırılmaya çalışıldığını belirtmiştim. Özellikle 1990'lı yıllarda daha da belirginleşen ve 2010'lu yıllara kadar süregelen uygulamalar ilgili dönemdeki gençlerin tanımlanmasını da zorlaşmıştır.

Gezi Parkı Direnişine katılan gençler; eşzamanlı ve ortak bir hareketle direnişe geçtikleri o güne kadar politika dışı, sosyalleşmemiş, dayanışmayı bilmeyen, işbirliği yeterliğine sahip olmayan, bencil, bireyselleşmiş, kendisi dışında dünyası olmayan gibi birçok olumsuzlayıcı sıfatla nitelenmişlerdi. Oysa gerçekleştirdikleri direnişle bu yakıştırmaların tümünü reddettiler. Bütün bilim otoriteleri ve politik tasarımcıları yanılttılar. Peki, neydi bu kuşağın -gençlerin- böyle bir direnişi gerçekleştirmeye yönelten duyguları?

Neleri vardı, neleri yoktu? Özlemleri, korkuları, ülküleri, algıları, umutları, özlemleri, kaygıları nelerdi acaba? Onları böyle bir direnişe yönelten güdülerini bazı gözlem ve saptamalarla açıklamaya çalışacağım.

Sokağı keşfedenler -1990 kuşağı-;

…dışlananlar,

…oyalananlar,

…yok sayılanlar,

…değersizleştirilenler,

…yabancılaştırılanlar,

…meşgul edilenler,

…angaryaya maruz bırakılanlar,

…oyun bahçesi olmayanlar,

…parkı olmayanlar,

…kaldırımlarından yürüyemeyenler,

…

Bütün bu duyguları taşıyan sokağı olamayan, sokağı tanımayanlar için sokak güzelmiş algısı gelişiyordu bu direnişle birlikte.

Gençler için sokak güzelmiş.

*ayhanural@hotmail.com

Çünkü sokak;

…eşitliğin duyumsandığı yerdi,

…puzzle'da yerini bulmaktı,

…dayanışmanın keşfedildiği,

…yarıştırılmadıkları,

...yalın hallerini buldukları,

…savunmanın anlamlandırıldığı,

…bağlama tutunmanın,

…sahip olmanın değil olmanın gerçekleştiği,

…kendisi olabilmenin bir ortamıydı,

…hayır diyebilmenin olanaklı olduğu,

…karara katılma olanağı bulunan,

…çocukluğa, ergenliğe, gençliğe yer bulmaktı onlar için.

Gezi'ye çıkma, Gezi'ye kaçış, Gezi'de yer alma çabası, Gezi'nin sınırlı kapasitesini bilmek ve ona doğru koşmak, Gezi'yle adı geçmek, Gezi'yle anılmak, Gezi'ye varmak, Gezi'de olduğunu duyumsamak, Gezi'de olmadan da Gezi'de olduğu duygusunu yaşamak…

Gençlerin direnişinin açıklanmasında bütün bu duygu ve düşüncelerin önemli bir yeri vardı. Sokağı bu denli istemelerinin, ısrarlarının arkasında; onların içinde bulundukları koşulların -neoliberal, neomuhafazakar ve neofaşizan- etkisi büyüktü.

Onlar için;

…sokak, güzeldir,

…sokak, doğaldır,

…sokak, gerçekliktir,

…sokak, dokunmadır,

…sokak, evi bütünleyendir,

…sokak, yaşamı zenginleştirendir,

…sokak, deneyimleme -öğrenme- alanıdır,

…sokak, sınırların keşfedilmesini sağlayandır.

Gençlerin Türkiye'de gerçekleştirdikleri bu direnişe ilişkin bir tanımlama yapılacaksa bu eylem, dördüncü sınıfın eylemi olarak nitelendirilmelidir. Dördüncü sınıf tanımlaması, 1900'lü yılların başında İtalyan Ressam Pellizza tarafından, genel kabul gören sınıf tanımlamalarının dışında kalanların şiddetsiz direnişlerinin betimlendiği İl Quarto Stato adlı tablosundan alınmıştır.

Bütün yönleriyle gençlerin gerçekleştirdikleri direniş, ayrımcılık algısı yaşayanların, ötekileştirilenlerin, yaşam biçimlerine yönelik tehdit algısı içerisinde olanların, gelecek kaygısı yaşayanların, özgürlük ve özgünlüklerini var etmek isteyenlerin ortak eylemi olarak üzerinde çok yönlü bilimsel çalışmaların yapılabileceği bir nitelik taşımaktadır. Her şeyden önemlisi bu direniş bir öğrenme pratiği olarak, eğitimciler, politika üreticileri ile toplumun tüm kesimleri için eşsiz bir örnek olmuştur.

Gezi, bir bilişsel çelişki yaratmıştır, artık durdurulamaz.

Gezi, durdurulamaz bir uyanış sağlamıştır, artık çocuklar, ergenler, gençler ve hiç kimse uyutulamaz.

Gezi'nin içinde olmak, yaşamak, öğrenmek, tanıklık etmek önemli bir ders, önemli bir kazanım.

Ders için katkısı olan herkese teşekkürler.

Konferanstan Direnişe Eleştirel Eğitim

lll. Eleştirel Eğitim Konferansının ardından

Zeynep Alica - Derya Ünlü

Uluslararası Eleştirel Eğitim Konferansı bu kez Ankara Üniversitesi Yetişkin Eğitimi bölümünün evsahipliğinde 15-17 Mayıs tarihlerinde Ankara'da gerçekleşti. Gezi Parkı direnişinin yirminci gününde bu konferansı değerlendiren bir yazı yazmak hem çok zor (o kadar çok şey yaşandı ki belleklerimiz şaşkına döndü) hem de heyecan verici. İlk ikisi Atina'da düzenlenmiş olan konferansın katılımcı sayısının yüksekliği, konferans süresince üniversitenin bahçesinde ve sokaklarda gerçekleşen gösterilerin yoğunluğu, konferans katılımcılarının olan bitene dair duyarlılıkları ve ardından yaşanan gelişmeler konferansın doğru yerde ve doğru bir zamanda gerçekleştirildiğine işaret ediyor.

Tam anlamıyla bir dayanışma ürünü olan konferans Eleştirel Pedagoji Dergisi, Critical Education, International Journal of Educational Policies, Journal of Critical Education Policy Studies (İngiltere), KRITIKI: International Journal for Critical Science & Education (Yunanistan), Radical Notes (Hindistan) dergileri işbirliğiyle düzenlendi. "Neoliberalizm ve Neo-muhafazakârlık Kuşatması Altında Eğitim" ana başlığını taşıyan konferansa, konferansın kurucu başkanları Dave Hill (Anglia Ruskin Üniversitesi, İngiltere) ve Kostas Skordoulis'in (Atina Ulusal Kapodistrian Üniversitesi, Yunanistan) yanı sıra, Peter Mclaren (Kalifornia Üniversitesi, ABD), Peter Mayo (Malta Üniversitesi), Gaetano Guy Senese (North Arizona University) Fevziye

Sayılan(Ankara Üniversitesi), Fatma Gök (Boğaziçi Üniversitesi), Ravi Kumar (South Aesean University-Hindistan), George Grollios(Yunanistan), Panagiotis Sotiris (University of the Aegean-Yunanistan), Jerry Kachur (University of Alberta-Kanada), Wayne Ross (University of British Colombia- Kanada) Sandra Mathison (University of British Colombia- Kanada), Kemal İnal (Gazi Üniversitesi)ana oturum konuşmacıları olarak katıldı. Sempozyum eleştirel eğitim alanından önemli isimleri biraraya getirdi. Eleştirel eğitim alanına ilgi duyan konferans takipçileri yoğun içerikli tartışmalara tanıklık etti. Konuşmalardanbirkaçınadairbilgileraktarmaksempozyumuresmetmekaçısındanönemli.

Neoliberal saldırılarındeşifreedilmesi ne kadarönemliysebusaldırılarakarşıörülen/ örülmesigerekendirenişbiçimleri de bir o kadarönemtaşıyor. Direnişdeyince de aklasempozyumsırasındasokaklardakieylemlereduyarsızkalmayıpbibergazıyemeyiihmaletmeyenve her konuşmasında, yazısındadirenişolanaklarınıtartışan Dave Hill geliyor. Hill kendisiniakademisyendençokbiraktivistolaraktanımlıyor(sempozyumunsokaklailişkilihalini,kendilerin iakademisyendençokaktivistolaraktanımlayanvesayılarıhiç de azolmayankatılımcılaravekonuşmacılaraborçluyuz). Halen Anglia Ruskin ÜniversitesiEğitimFakültesi'ndeprofesörolarakçalışmaktaolan Dave Hill aynızamandasiyasalvesendikalmücadeleiçerisindeaktifolarakyeralmayadevamediyor.Dave Hill "yoksullaştırıcıkapitalizm, eğitimvedireniş" başlıklıkonuşmasıylasempozyumunruhunuortayakoydu.Sempozyumunbirdiğerkurucusuolan Kostas Skordoulis, National&Kapodistrian University of Athens- EğitimFakültesi'ndeprofesörolarakgörevyapmakta.Yunanistan'dasüregidendirenişinaktifbirüyesiolanSkordiolis "eleş-

tirelbilimeğitimi: eleştirelbilgivedireniş" başlıklıkonuşmasındaanaakımeğitimkuramlarınınbilgiyielealmabiçimlerinireddederek, bilgiveiktidararasındailişkikurduvedirenişinbilgisiniortayakoydu. Sempozyumdayeralançeşitlikonuşmalarda Gramsci sıklıklareferansgösterilenyazarlarınbaşındageldi. "karşıhegemonyalaboratuarlarıolaraküniversitehareketleri" başlıklıkonuşmasıylaPanagiotis Sotiris, toplumunaydınlanmacıbirşekildeyenidenyoğrulabilmesiiçinorganikaydınlaradüşengörevinönemininaltınıçizdi. Bu konuşmaçağrılıkonuşmalararasındaüniversitemeselesinedeğinentekbildiriolmasıaçısından da önemtaşıyordu.Sotiris, University of Aegean- Sosyolojibölümündeöğretimüyesidir.Konferanstagerçekleşenbirbaşka Gramsci vurgusuhiçşaşırtıcıolmayanbirbiçimde Peter Mayo'yaaitti. "Gramsci'nineleştirelpedagojiyeetkisi" başlıklıbirkonuşmayapan Mayo halen Malta Üniversitesi'ndeprofesördürveAvrupa'nınçeşitlikentlerinde Gramsci üzerineatölyelerveseminerlerdüzenlemektedir. Elbettekieleştireleğitimin en renklive rocker karakteriolan Peter Mclaren'ıunutmuyoruz.Mclaren neoliberal saldırılarınözellikleeğitimalanındayarattığıtahribatlarınşaşırtıcıortaklıklarınıtartışmaolanağısunanse mpozyuma,umutlubiralternatifolanVenezüelladeneyiminiaktararakkatkıdabulundu. ReyhanlısaldırısınıprotestoedenkalabalığakarıştıktansonrabibergazınamaruzkalanMclaren, umuduyeşertmeninönemininvurguladı. ABD tarafından en tehlikelientellektüellerkaralistesinealınanMclarenhalenKaliforniyaÜniversitesiEğitimFakültesi'ndeprofesörolarakgörevyapmaktadır. Peter Mayo ve Peter Mclaren'ınpekçokkitabı sonyıllardaTürkçe'yeçevrildiveeleştireleğitimokumasıyapmakisteyenleriçintemelbaşvurukaynaklarıarasındayerlerinialdı. Ülkemizdekieleştireleğitimgeleneğini, yoksulluğu, gericileşmeyivekadınmeselesiniderinliklibirbiçimdeelealarakeleştireleğitimalanınaönemlikatkılarsunanisimlerinbaşındagelenFevziyeSayılan "İslamcıMuhafazakarlığınEğitimGündemi" başlıklıbirkonuşmayaptı. Bu konuşmaülkemizineleştireleğitimalanınıntemelgündeminiçerçevelendirmesiveortayakoymasıaçısındanoldukçadeğerlidir.

Konferans süresince çeşitli ülkeler ve Türkiye'nin farklı üniversitelerinden katılımcılar tarafından 145 bildiri sunuldu. Sunumların içerikleri oldukça zengindi. Bir salonda Gerze'deki Hes'e direnen halkın eylem içinde öğrenme süreci tartışılırken bir diğerinde teknisyenleşen öğretmenlerin söylemleri analiz edildi. Sanat eğitiminin aldığı darbeler, toplumsal cinsiyet politikaları, Yunanistan'da yükselen ırkçı Altın Şafak partisi, Venezüella'nın umut dolu alternatif patikaları gibi örneklerden anlaşılacağı üzere dünyanın sokakları akademide dile geldi. Anasınıfındaki çocuklardan üniversite sıralarındaki öğrencilere, velilerden, öğretim elemanlarına eğitimin tüm bileşenleri, şiirden, felsefeye, bilimden, televizyona eğitimin bir çok boyutu çözümlemeye ve eleştiriye tabi tutuldu. Akademik bir etkinliğin sokakla ve hayatla doğrudan ilişkili olduğunun altını çizen ve bu durumu örnekleyen onlarca bildiri ve tartışma üç gün boyunca katılımcılar tarafından heyecanla ve ilgiyle takip edildi. Türkiye'de varolan eleştirel eğitim geleneğinin (Köy Enstitüleri, Devrimci Eğitim Şurası, Demokratik Eğitim Kurultayları, öğretmen mücadele tarihi) dünyanın

bu alandaki bilgisiyle etkileşim içine girerek teorize edilmesine ciddi katkı sağlayacağını düşündüğümüz konferans, akademinin içine düştüğü izole hale de yıkıcı bir etkide bulunmuştur. Bu yıkıcı etkinin izlerini konferansın tüm aşamalarında heyecanla görev alan öğrencilerin, taşra üniversitelerinden katılan akademisyenlerin değerlendirmelerinden gözlemlemek mümkün. Konferansın içeriğinin yoğunluğu nedeniyle yaşanan zaman sıkıntısı, yeterince tartışacak ve sunumları detaylandıracak süre olmaması konferans süresince en sık dile getirilen eleştiriydi.

Gelelim konferansta yaşananlara dair kısa gözlemlere:

Öğrenci ve hoca dayanışması, işbölümü, bilgi paylaşımı, özveri örnekleriyle doluydu ve çok etkileyiciydi. Öğrenciler her yerdeydi. Son akşam tüm konferansın yorgunluğu sirtaki, halay, Rock'n Roll ve Hint dansı ile kaybolup gitti. Çalışırken ve eğlenirken omuz omuza gelebilen Ankara Üniversitesi Yetişkin Eğitimi Bölümü öğrencileri ve hocalarına selam olsun.

Konferansın çevirmenleri katılımcıların gönlünü fethetti. Süre sınırı nedeniyle olabildiğince çok cümleyi kısa sürede heyecanla aktarmak isteyen akademisyenlerin hızına yetişebilmeleri saygıyla izlendi. Çalışma sürelerini aşmayacaklarına dair ihtar verip konuşmacılar tarafından emeklerine saygı gösterilmesi konferansın içeriğini bütünleyen bir emeğe saygı örneğiydi. Konferans bitiminde piyano başına geçip katılımcılarla dünyanın birkaç dilinde Çav Bella'yı, Enternasyonal'i söyleyebilen kaç çevirmen bulunabilir ki?

Ana oturumlardaki konuşmacıların, konferansın son gecesi Kaos Gl tarafından düzenlenen Babazula konserine LGBT hareketini desteklemek üzere tereddütsüz katılmaları unutulmayacak bir destekti.

Ve son sözler:

Konferans salonunda dile gelen direniş çağrıları konferanstan iki hafta kadar kısa bir süre sonra Gezi Parkı'ndaki ağaçların köklerinden doğan direnişte karşılık buldu ve ülkemizin farklı kentlerinde, mahallelerinde, sokaklarında bir gerçeklik haline geldi. Haziran direnişleri konferansa yurtdışından katılan dostlarımızın ilgisini yeniden ülkemize çekti. Herbirinin kendi ülkelerinde direnişi duyurmaya, direniş sürecinde yaşanan devlet şiddetini protesto etmeye dönük girişimleri konferansta örülen dayanışmanın nelere kadir olabileceğini göstermesi açısından umut vericidir.

Neoliberal saldırılar tüm dünyada benzerlikler taşıyor, saldıranlar çoğu zaman deneyimlerini ortaklaştırarak saldırıyı büyütüyor. Buna karşı direnenlerin de direniş deneyimlerini paylaşmaları, eğitimi ise ezilenlerin bilinçlerini dönüştürecek, yaşamı güzelleştirmek ve özgürleşmek üzere örecek şekilde yeniden yeniden tartışmaya açmaları önemli. Direniş sürecinin nasıl devam edeceğine dair çıkarımlarda bulunulabilir. Ancak kesin olan şudur ki Türkiyeli eleştirel eğitimcilerin direnişi referans almayan her çalışması biraz eksik kalacaktır. Bu nedenle #direngezi, #direnankara, #direnakademi, #direnfreire…

Yasemin Akbay[1]

Bir Ankara Günlüğünde Eğitimin Farklı Ucu ve Ben …

Yine kalabalıklar içindeyim ve yalnızım, hangi kalabalıkta olursam olayım hep yalnızım. Bazen sesler duyuyorum bana göre; en güzeli de beni kabul eden ama sonra kaybolan. Ama şunu biliyorum ki öğreniyorum; hem de çok öğreniyorum. Öğrendiğim için de çok dua ediyorum. Benim gibi görünenlerle ya da görünüşümle, mensubu olduğum camiada beni yaşamak zor; serbestliğimi merakımı sevmiyorlar hatta yadırgıyorlar.

Yaşamak ve yaşatmak istemek bunda da kadın olduğun için ait göründüğün yere ait olamamak. Yabancı olmak; hemen hemen hepsine yabancı olmak, ama rahat olmak, öyle bir konferansa katılmak... Öğrenmek, öğrenmeye tartışmaya açık konuşmak. Ait olamamak anlayışlara yaşayışlara ait olamamak ama her öğrenmeye açık olmak, bu fırsata layık görülmek orada olabilmek. Her kesimi kabul etmek, anlayışlara saygıyı sunmak ve bunu paylaşabilme özgünlüğünde olmak… Güzeldi Ankara günlüğü, paylaşım doluydu ve farklı heyecanları paylaşma yolculuğuydu. Tüm yalnızlığımla çok güzeldi. Olsun yalnızlık çok güzel en azından kendine ait bir yalnızlıkta olmak.

İşte böyle bir Ankara da güzel bir öğrenme dönüşümde, ait olduğumu sandığım ile ait olamayacağım arasında öğrenmeler yaşamak, mutlu ve sevdiğim yalnızlığımla geri dönüyor olmak. Tüm yaşadığımla mutlu olmak en güzel var olmak. Teşekkürler Ayhan Hoca, yine öğrettin bir yol daha. Her şeyimle kendime ait olmak ve bunun bedeliyle yaşamak. Thomas More gibi, Ütopya'yı Ankara dönüşü bitirmemde güzel bir tesadüf oldu. Farklı ufuklara yelken açmak farklı pencerelerden objektifçe bakmak en güzeli en iyiyi aramak... Konferans bende amacına ulaştı diyebilirim.

Konferansa emeği geçen herkese teşekkürler.

1 oflu_kimyager@hotmail.com

YÜREĞİM

İşte böyle akıp gitti bir ömür
Yalnız, yapayalnız
Sessiz.
Kaybolmak şu kalabalıklarda kimsesiz
Tozsuz, dumansız
Bensiz.
Kimsesizse bu aydınlıklar sokağı
Yolsuz, yordamsız
Issız.
Çok yaşadı ki bugün böyle gönlüm
Uçsuz, bucaksız
Sonsuz.
Bana mı anlamsız geliyor hayat,
Kırık, dökük
Faydasız.
Öğreniyorum yaşadıkça dayanıklılığımı
Güçlü kuvvetli
Sadık.
Yıkılmış mı ömrüm, yakılmış mı hayat,
Derbeder, darmadağın
Savruk.
Yoksa duygularım mı coştu yalnızlığımdan
Kasvetli, hararetli
Susuz.
Söylüyorum içimdekileri kalemim yazıyor
Cümleler, satırlar
Dilsiz.
Böyle işte yüreğim koptu kasvetinden
Yuvarlandı dağıldı
Duruldu.
Coştu ağladı yandı kavruldu ve kendinde durdu
Oh çekti ve doğruldu
Bir Ankara günlüğünde
Şimdi kendiyle
Varoldu.

Yarı baygın halinde kendisini ambülansa taşıyan sağlık görevlilerine Kürtçe "Beni bırakın!" dedi.

Oysa bildiğim yaşamı boyunca hep Türkçe konuşurdu.

Bu bilinç dışı anında, ideolojik korkulara kurban verdiği etnik dili belleğinde uyanmıştı.

Babam için

Kültürel Bellek ve Dil

Dr. Engin Delice

Giriş

Aristophanes, *Kuşlar* adlı tragedyasında "barbar"ların tanrılarını karakterize ederken, onları anlaşılmaz, kaba bir dil ile konuşturur.[1] Bu, konudan kaynaklı bir tasarım olarak değil, edebi metin aracılığı ile sürdürülen *kültür ırkçılığı* olarak görünmektedir. Antikçağın "barbar" kavramı, egemen dili –örneğin tragedyanın dili açısından Grekçeyi- bilmeyenlere yönelik bir değer biçme[2] olarak işlenir. Bu adlandırmada "üstünlük" duygusu ile kendini ötekinden ayırmak isteyen basit bir tutumdan daha çok, dilsel varlık alanında ötekine yaşama şansı tanımak istemeyen bir ideoloji içkindir. Teorik formu oluşturulmamışsa da, bu ideoloji dinsel argümanlarda yeterince güçlendirilmiştir. Babil Kulesi'nin ya da teopolitik simgenin inşasının gecikmesini anlamaya çalışan Sümerli mythos yazarı, bunun "dil çokluğu"nun neden olduğu bir iletişimsizlikten kaynaklandığını açıklarken, sorunu "Tanrı cezası" varsayımı ile çözümlemektedir.[3] Savaşlarda esir olarak köleleştirilenlerin egemen dili konuşmamaları, Tanrı'nın bir cezası olarak düşünülmesi, bir ulus üstünlüğü düşüncesini de içermektedir. Birlikte yaşam alanları içinde çok dillili**ği** bir sorun olarak gören klasik dönem düşüncesinin, bunu sadece bir iletişim sorunu olarak değil, ulus merkezli bir politik egemenlik sorunu olarak gördüğü açıktır. "Dil üstünlüğü" kabulü, "ulus-devlet üstünlüğü" kabulü ile ideolojik bir içeriğe dönüşerek daha da genişler. Bu genişleme, ancak ötekini varlık alanından ederek gerçekleşebilir. Ötekini varlık alanından sürmek, salt biyolojik bir müdahale ile değil, aynı zamanda onun dilsel varlığında yaratılabilecek yıkımlar ile de sağlanabilir. Her ikisi de aynı ırkçı ideolojinin aynı sonuca çıkan farklı uygulamalarıdır.

Grek düşüncesi dili, *teos*'tan *logos*'un huzuruna taşıyarak, ona ontolojik bağlamda bir işlev de yükler. Dilin ontolojik işlevine ilişkin tartışmalar yirminci yüzyılda *dil felsefesi* gibi güçlü bir tartışma alanının doğmasını hazırlar. Filozoflar düşünme ve varlık problemi bağlamında yaptığı tartışmalar ile dili

[1] Aristophanes, "Barbar tanrılar", "Trakyalı Triballoslar" (2006:155) gibi ifadelerinde, Tanrı'nın barbar olmasını, onun kullandığı dil ile ilişkilendirir; metin içinde Tanrı anlaşılmaz sözcükler ve söz dizimi (2006:159,162) ile canlandırılır.

[2] "Yunanlılar kendilerine ırk birliğini açığa vuran 'Helen' adını vermeden önce başka ırktan olanları ve başka dil konuşanları 'Barbaros' olarak göstermişler, bu suretle kendileriyle yabancılar arasında bir sınır çizmişlerdir." (A. M. Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, TTK, Ankara, 1998, s.97.)

[3] Mythosa göre, tanrı Enlil'in üstünlüğünü kabul etmeyen tanrı Enki, insanların dünyasında farklı diller yaratarak, onların kendi aralarındaki anlaşmalarını engeller. "*Tanrıların bilgesi*", "çekişmeci" tanrı Enki, "*Enlil'e tek bir dilden seslenen*" insanların arasına anlaşmazlığı koyarak, onların "*ağzındaki sözü değiştirdi, çekişme koydu, bir olan insanın konuşmasına.*" (şiiri aktaran: S. N. Kramer, *Tarih Sümer'de Başlar*, çev. M. İ. Çığ, TKK, Ankara, 1990, s.200; S. N. Kramer, *Sümerlerin Kurnaz Tanrısı Enki*, çev. H. Koyukan, Kabalcı Yay., İstanbul, 2000, s. 195-96). İnsanların birbirlerini anlamayacak şekilde dillerin karıştırılmasını, Tanrı cezası imgesi olarak, *Kitabı Mukaddes* de (Tekvin, 11) tekrarlar.

konuşma probleminden daha bir üst problem aşamasına taşırlar. Platon *Kratylos*, *Theaitetos*, *Sofist* gibi diyaloglarında; Aristoteles ise *Kategoriler* ve *Analitikler'*de dile getirilebilirliğin koşulları kadar dili, düşünce-varlık bağlamında çözümler. "Dilin sınırları, benim dünyamın sınırlarını imler" (*Tractatus*, 5.62) düşüncesi ile Wittgenstein, dil-dünya ilişkisini bir "sınır" ilişkisine dönüştürerek problemi yirminci yüzyıl düşüncesinde tepe noktasına taşır. Yirminci yüzyılın başlarına kadar dil ağırlıklı olarak (zamana yayılmış felsefe çalışmaları dikkate alınmazsa) edebi sanatların ilgi konusu olmuşken, yüzyılın sonuna gelindiğinde felsefe, dilbilim, etnoloji, antropoloji, politika, iletişim gibi birçok alanın da akademik araştırma konusu olduğu görülebilir. Bu yüzyıldaki dile yönelik akademik ilginin gerisinde güçlü olarak Saussure'ün dilbilim çalışmaları varsa da, Wittgenstein ile simgelenen mantıkçı pozitivizmin dil-mantık çalışmaları dilin akademik bir problem olmasını güçlendirir.

Dil, dünya ve bilinç arasındaki ilişki felsefede ontolojik-mantık bağlamında bir tartışma konusu olmayı sürdürür. Wittgenstein'in tepe noktası olduğu mantıkçı analitik, dil konusunu, dil ve nesne arasındaki bağın mantığı bağlamında çözümler. Dilin nesnesini temsil etme koşulundan hareketle mantıkçı pozitivizm, her türden estetik ya da metafizik anlatımları anlamsızlıkla özdeşleştirerek gündelik konuşmayı entelektüel konuşmadan arındırmayı dener. Bu yapay dil arayışından farklı olarak dilin kendi doğasına yönelen Saussure, felsefede dile ilişkin daha farklı bir tartışmayı aralar. Saussure'den hareketle Levi-Strauss'un antropolojisi, dili kültürel bir bellek alanı olarak bireyin dışında bir gerçeklik alanına dönüştürür. Bu sayede felsefe, dile olguya ilişkin bir "resim kuramı" ya da iletişimde ortaya çıkan "dil oyunu" gibi belirlemelerden hareketle değil, gerçekliğinde bir bilinç kültür bağı olarak bakmayı deneyecektir. Felsefe böyle bakmazsa, bilinci metafizik bir inşaat alanı olarak görmeyi sürdürecektir. Bununla birlikte "dil-kültür" bağı, "dil-benlik" bağı ve bunların aracılığıyla da "toplumsal benlik" ve "dil" bağı, felsefenin psiko-antropolojik bağlamda tartışması gereken konulardır.

Bugün dile ilişkin daha güçlü ve acil sorun, akademik değil, politik niteliktedir; gramer alanında değil, konuşma alanındadır. Dile ilişkin problem, egemen ideolojinin yarattığı "egemen dil" ya da "resmi dil" vurgusu karşısında, mevcut etnik dillerin *yerelleştirilmesi* ve gittikçe *endemikleşmeye* sürüklenerek yok olmasına neden olunmasıdır. Bugün için "dil ölümü" ile anlatılan dilleri konuşanların nüfus olarak azalması değil, dilin *konuşurluğu olanağı*nın ideolojik nedenlerle ortadan kaldırılmasıdır. Bir dilin yaşam alanından kaybolması, bir dil ile inşa edilmiş bir varoluş tarzının da ortadan kalkması anlamına gelir ki, bu işlem *soykırım* ile özdeştir. Modern zamanların getirdiği yaşam formlarının gerisindeki ideolojiler etnik diller için olumsuzluklarla doludur.

Problemin egemenlik ideolojisinden kaynaklı olmasına rağmen, yine de konu tartışılabilmektedir. Tartışılabilme olanağına dilbilimin teorik birikimi kadar, farklı düşünme alanlarındaki eleştirel tutumların bu konudaki pratiği de katkı sağlamaktadır. Özellikle de demokratik bilincin toplumsal düzenlemelerdeki etkin gücü, toplumsal varlık alanında ötekine yer açmaya olanak sağlaması yaşayan dillerin sorunlarının gündeme alınmasına yol açmaktadır.

Ancak "öteki"nin kabul edilirliği konusunda yaşanan gelişmeler henüz tartışılması gerekenlerin yeterli olmadığı düşüncesini doğrulamaktadır. Her şeyden önce "ulus" idesi ve "resmi dil" fetişizmi, demokratik kültürel ve dilsel çoğulculuk ütopyasının gelişimi önünde en temel engel olarak durmaktadır. "Resmi dil", eğitimde "anadillilik" gerçeğinin üstünü örttüğü gibi, "tek dil"in fetişleştirilmesi her türden anadillilik tartışmasını,

"devletin bölünmesi" denilen bir "korku" ile baskılamaktadır. Temelde ideolojik nedenlere bağlı olan bu türden gelişmeler, çok kültürlülük ve çok dilliliğin değillenmesi anlamına gelirken, tarihin birikimi olan dil ve kültürlerin ya da bir toplumun kendi ve dünya algılayış form ve içeriklerinin kaybolması ile de sonuçlanmaktadır. Eko-sistemler gibi, dil coğrafyaları da eriyip kaybolmaktadır. "Doğanın korunması"nda vurgu nasıl ki canlılığın sürekliliğine yöneliktir; "dillerin korunması"nda da vurgu insanlığın sosyo-kültürel varlığının sürekliliğinedir. Dil ve kültür arasındaki organik bağ, toplumsal bellek alanını oluşturur. Dil alanında ortaya çıkan bir aksaklık, belleğin zarar görmesi ile sonuçlanır.

1- Dil ve Kültürel Bellek Bağı

Daniel Defoe, *Robinson Crusoe*'da değer koyan taraf olarak "Cuma"nın *icat* edilişini anlatırken, bu icadın temel malzemesi Crusoe'nun dilidir. Crusoe'nun dilini öğrenme süreci, "Cuma" olarak adlandırılanın kendi kültürel birikimini terk edip "Batı" kültürünü edinme sürecidir. Tanımadığımız yerli *beden*, Robinson'un dil eğitimi sayesinde Cuma'ya ya da "uygar insan"a dönüşmüştür. Eğitim, Cuma'nın kendisi hakkındaki algısını ve bilgisini ya da dünya ile ilişkisini değiştirir. Ancak ilişki, Cuma'nın kendi dil ve *kültürel belleği* ile değil, Efendisinin, Batılının dil ve değerleri aracılığıyla kurulmaktadır. Dilinden uzaklaşan Cuma ya da Efendinin egemen dilini öğrenen Cuma, kendisi hakkındaki bilgisini yeni dilin anlam ve tanımlamalarına göre yapacaktır. "Yerli beden"in uygar insana, Cuma'ya dönüşümünün bedeli kendisini, kendisini kuran anadilliliğini ve kültürel belleğini unutmaktır. Bu bir şiddettir ve bu şiddet *ideolojik plan* olarak işlemektedir. Kendisini egemen, ötekini azınlık gören her ideoloji, dil ile bellek arasındaki yaşamsal ilişkiye müdahale ederek, kültürel bellek ile anadillilik arasında bağı ya da kişinin kendisini inşa ederken gereksinim duyacağı kültürel bellek ile olan bağı bozmaktadır.

Dünya ile ilişki açısından değerlendirildiğinde, bellek ve kültürün *oluşum işlemlerinde benzeşmeler* vardır.

(1) Kültür de bellek de insanın dünya ile ilişkisinin sonucudur. Kültür, tür olarak insanın dünya ile ilişkisindeki pratik ve zihinsel işlem sürecinin "gerçek" ürünüdür. Eylem kalıplarından teknolojik tasarımlara kadar geniş bir spektrumdaki her şey kültür yapısının içindedir. Her bir tek birey, grup ya da topluluk bu kültürü –ya da transandantal öznenin deneyimlerini- biri bilgi örneği olarak gündelik yaşamını yönlendirmede kullanır. Bellek ise tekil insanın, sosyolojik bağlamda bireyin, dünya ile ilişkisi üzerinde kuruludur. Dar anlamda, bireyin dünya ile ilişkisinin deneyim imgeleri ve düşünce kavramlarının oluşum süreci olarak görünmektedir. Psikoloji "kodlama", "kaydetme" ve "geri çağırma" gibi işlemler ağı olarak içeriklendirmektedir. Ancak psikoloji, bu işlemlerin saf zihinsel bir etkinlik olarak tanımlamakla bakışını daraltmaktadır. Belleğin işlemleri zihinsel olanağın gerçekleşmesi bağlamında nörolojikse de, kişide oluşan düşünce ve deneyim imgeleri gerçekten kişinin duyumsadığı doğal sonuçlar değildir; çünkü algı ve deneyim –algılanan ve deneyimlenen ne ise-, içinde bulunulan kültürel yapıya göre işlemektedir. Bu açıdan bellek öznel *kayıt* alanından daha fazla, bir işlemi sağlayan ölçütler alanıdır. Kişinin dünya ile ilişkisinde belleğe yerleşmiş kültür içerikleri harekete geçerek, dünya algılayışını etkiler.

(2) Benzeşim başka bir ilişkide, bellek ve kültürün taşıyıcısı ile ilişkisinde de gözlenebilir. *Kişide* bellek (kültüre göre öznel kayıt ve *öznel etki* alanı) ve "Ben" bilinci (kendi hakkındaki varoluş bilgisi) arasındaki doğrusal ilişki, *insanda* kültür (değer, beğeni, kabul gibi nesnelleşmiş model, ölçüt ve buyruklar alanı) ve "Biz" bilinci arasında da vardır. Daha da önemlisi, bu ikinci alan (kültür

ve "biz" bilinci) birinci alan (bellek ve "ben" bilinci) üzerinde etkilidir. Ancak bu ilişki bilinçdışı ve bilinç arasındaki gerilim alanıdır.

Bu "benzeşim"e tarih kavramının sunduğu olanaklar açısından bakıldığında, kavram alanlarının arasında benzeşimden çok, zorunlu bir bağımlılık ve etkileşim (diyalektik bağ) vardır. Belleğin işlem kapasitesi, kültürel ürünlerin üretilmesinde, kültürün yarattığı algı formu ise belleğin kodlama işleminde doğrudan etkilidir. Ancak bu etki, tarihin ilkeleri ile açıklanabilir bir yapı içinde gerçekleşir; çünkü tarih, bellek ve kültüre varlık kazandıran *kategorik* bir *yapı*dır. "Üstyapıların diyalektiği"nin getirdiği "kurucu birimler" (Lévi-Straus, 1994:164)[4] bunu kanıtlar.

Genellemeci bir ifade ile bellek, kişinin öznel tarihi *şimdi*sidir; çünkü dünya deneyimi ve buradan edinilen kavramsal sonuçlara ilişkin kayıtlar Ben'in inşa sürecinin tarihsel şimdisini oluşturmaktadır. Kültür ise insanın *nesnel tarihi şimdi*sidir; çünkü dünya ile ilişkisinde onu dönüştürerek işleyen insanın üretimi, kültürel evrim kadar kendisinin de inşasının somut tarihinin sürecidir. İnsanın inşası açısından bakıldığında, bütün bu öğeler tarihte hazırlanılmaya başlanmış olan birer yapı malzemesidir, ama şimdi olanın kuruluşun bilgisi olarak işlemektedir. Bu bilgi, insanın kültürel belleğinden gelir ve şimdisini etkiler. Bu açıdan bakıldığında tekil insan kendi varoluşunu gerçekleştirirken, kendisini çerçeveleyen kültürel benliğin önceden hazırladığı içeriğe göre form kazanmaktadır.

Kültür, insanın toplumsal belleğidir. Toplumsal fenomenler (eylemler, değerler, beğeniler, ritüeller, kabuller gibi içerikler) burada varlıklarını sürdürürler ve bireyin bilinç içeriğinde gerçekleşerek de varlıklarına süreklilik kazandırırlar. Bellek, bireyin zihinsel işlemlerinin tarihi olduğu kadar, aynı zamanda Ben olmasını sağlayan süreci yönlendirir. Benzeri bir şekilde, kültür de insanın tarihidir; içinde gerçekleştiği toplumun belleği olması kadar, üyesinde Biz bilincini oluşturan süreci de yönlendirir. Toplum, birey üzerindeki egemenliğini, onun ortak belleğe bağlanmasını sağlayarak gerçekleştirmektedir.[5] Ben'i kuşatan toplumsal baskılama, kültür içerikleri aracılığı ile gerçekleşirken, toplumsal ben'in kazanımı da sağlanmış olur. Assmann'ın *Toplumsal Bellek*'de (2001) "kültürel bellek" dediği süreç, bireyin yaşamını aşar. Bu, toplumsal değerler, beğeniler, deneyimler alanıdır. Birey açısından bakıldığında, "kolektif kimlik" alanıdır. Örneğin cenaze töreni gibi ritüeller, simgeler, atasözleri kültürel belleğin yapıcı malzemeleridir. Bunlar bireyin dışında hazırlanmış, bireyi uyma yönünde dönüştürmüş kültürel eylem ve düşünüş örnekleridir.

Tarih, kültür ve belleğe ev sahipliği yaparken, bunların birbirlerine olan karşılıklı bağımlılığını (bilincin dünya ile ilişkisine bağlı olarak bellek-kültür, kültür-bellek bağının karşılıklılığı), dil sağlar; dil bu bağın somutlaşmasıdır. Dil, bilincin dünya karşısındaki deneyiminin bellekteki kodlarıdır. Bu bağlamda kültür-bellek karşılıklılığının tarih ile olan dolayımı dilin açığa çıkması ile somutluk kazanır. Bu bir üst aşamadır; kültür yeni ve daha karmaşık, bellek daha fazla işleme sahip ve karmaşık yapıya dönüşür.

Doğa ile ilişkisinde bilincin, bellek ile kültür konumu, dil ile ilişkisinde artık bir üst aşamaya, dil-bellek ve dil-kültür ilişkisi aşamasına, geçmiştir. Tarih bağlamında bu aşama, insanın varoluş olanaklarını genişletmiş ve gerçekliğine ayrımlanamaz öğeler katmıştır. Özellikle de biyolojik evrimi takip eden kültürel evrim, dili insanın hakikatine dönüştür-

[4] Üstyapıların diyalektiği "dilinki gibi, *kurucu birimler*" getirir; bunlar "*dizge*"ye, "dizge de düşünceyle olay arasındaki birleşimsel işleç görevini bu sonuncuya *göstergeye* dönüştürerek gerçekleştirir. Düşünce böylece görgül çeşitlilikten kavramsal yalınlığa, sonra da kavramsal yalınlıktan anlamlı bireşime doğru gider" (Lévi-Straus, 1994:164).

[5] Burası, politik açıdan bireyleri toplumsal değerler aracılığı ile kontrol etmenin alanıdır.

müştür. Bu hakikatte iki şey vardır: İnsanın dünyaya ilişkin bilgisi (kültür alanını) ve insanın kendisine ilişkin bilgisi (bellek alanı).

Sözcük ve tanım bakımından tekil kavramlar, gerçeklik ve içerik açısından güçlü ayrımlar taşırlar. Söz konusu edilen "kültürel ayrımlar" ya da "çok kültürlülük", kavramın tekilliğini değiller. "Çok kültürlülük" yanı sıra, "çok dillilik", türe içkin olan belleğin ve türe aşkın olan kültürün özerk ve bağımsız yapılar olduğunu onaylar. Çok dillilik ve çok kültürlülük, insanın dünya ile iletişiminin (dil) mekanik tek biçimli ve tek sonuçlu (kültür) olmayacağının kanıtıdır. Ne kadar dil varsa, insanın dünya ile o oranda farklı bağlamlarda etkileşimi olmuştur. Bu, bir anlamda, her dilin dünya hakkında farklı bir bilgilenme modelini içerdiği anlamına gelir. Öyleyse dil insanın dünyaya ilişkin bilgisidir. Bu bilgi tarihseldir ve şimdiyi etkiler. Dilin tarihsel bir şimdi bilgisi olması demek, bu bilginin aynı zamanda o dili şimdi içinde konuşan toplumun belleği olduğu anlamına gelir. Azınlık nüfus asimile edilirken, sonuç "kültürel hafızanın yok olması ve bir halkın tarihinin silinmesidir" (Darder, 2010:39). Bu bağlamda bir ulusun dilinin yok edilişi onun biyolojik yok edilişi ile özdeştir.

2- Dilsel çeşitlilik ve biyo-çeşitlilik ilişkisi

Dile ilişkin ilk belirleme, dilin ne olduğundan çok, dil çokluğu olmalıdır. Antropoloji bunu yapar. Dile ilişkin sözde kapsayıcı bir tanım, dilin çokluğunun nedenini örtebilir. Dilsel çeşitlilik (Linguistic diversity), aynı dünyanın farklı imge, ses, sözcük ve gramer yapıları ile adlandırılıp bağlantılarının soyutlandığını gösterir. Görülmesi gereken bunun nedenlerinden önce, gerçekliğidir. "Dil bilimi için temel soru Chomsky'nin 'Dil bilgisini oluşturan nedir?' sorusu değil, 'Dilleri oluşturan nedir?' olmalıdır" (Cook 1992: 579). Çünkü dil, gramer olarak tekil düzlemde alınabilir, ama varlığı açısından değil. Dillerin karşılıklı bağlılıkları tarihsel ya da sosyolojik bağlamdan çok, onun canlı bir varlık olması bağlamında ele alınmalıdır.

Bu gerçekliğin en temel sonucu: (1) Varlık alanında tek dil bir zorunluluk değildir ve (2) çok dil antropolojik bağlamda bir gelişmedir. İnsan dünya ile karşılaşmalarını farklı ses, imge ve simge dizgeleri ile düzenlemektedir. Bu gerçekliğin en özgün yanı: Dilsel çeşitlilik sadece farklı bir seslendirme değildir; bundan daha fazla, farklı türden bir görme ve anlamlandırmadır da. Dilin bu gerçeği başka bir gerçekle birlikte işler: Ne kadar dil ve anlatım dizgesi varsa, bununla gerçekliği algılayan ve açıklayan insan toplulukları ve onların yaşamları vardır. Tür olarak insan tek bir soyağacına dahil olsa da, yeryüzü coğrafyasına yayılmış insanın çevresine gösterdiği farklı türden tepkiler farkı dil gruplarına neden olmuştur.

Dünyadaki yaşayan dillerin katalogunu yapan *Ethnologue: Languages of the World*'un[6] bildirimine g*öre d*ünyada 7,105 yaşayan dil vardır. Yaşayan dillerin kıtalara dağılımı ise Avrupa: 284 / Pasifik: 1,311 / Amerika: 1,060 / Afrika: 2,146 / Asya: 2,304 şeklindedir. Bu sayısal değerler kesin olmayabilir; çünkü coğrafi akrabalığı olmayan diller arasındaki ayrım açıksa da, aynı ya da yakın coğrafyanın dil aileleri ve lehçeleri arasında ayrımlar belirsizdir. Bu da dil çeşitliliğine ilişkin sayısal verileri belirsizleştirmektedir.

"Biyolojik, kültürel ve dilsel çeşitlilik alanında" çalışan *Terralingua*[7], dilsel çeşitlilik arasındaki ayrımı insan dillerinin sergilediği geniş değişim aralığında tanımlamaktadır. Her şeyden önce dil izole varlık değildir; canlıdır ve sürekli gelişim ve değişim ivmesi gösterir. *Ethnologue*'un verilerine göre dünya nüfusunun %40'ı en yaygın sekiz dilden birisini ilk dil olarak kullanmaktadır. Bu diller, Mandarin (Çincenin en çok konuşulan lehçesi), Hintçe, İspanyolca, İngilizce, Bengalce,

[6] www.ethnologue.com
[7] www.terralingua.org

Portekizce, Arapça ve Rusçadır. Birçok dil ise, dünya nüfusunun % 2'si tarafından kullanılmaktadır. 506 dil ise neredeyse kaybolmaktadır; çünkü bu diller farklı sayıda küçük gruplarca ya da ailelerin yaşlı üyelerince konuşulmaktadır.

Açık olan şudur ki, dünyanın bütün bölgelerinde gerçek bir dil çeşitliliği egemendir. Ancak dikkat çekici gerçek, bu kadar dil çeşitliliğine rağmen bu diller içinde sadece küçük bir dil grubunun dünya dili gibi etkin ve yaygın olmasıdır. Daha fazla nüfusa daha az dil egemen olmaktadır. Bu, dillerin çeşitliliği ve gelişimi konusunda olumsuz bir bağıntıdır. Örneğin her geçen dönemde yeni bir dilin kaybolması, egemen dillere bağımlılıktan dolayı, dikkat çekmemektedir.

Dillerin karşılıklı olarak varlıklarının birbiri ile olan ilişkisinden ve onların içinde bulunduğu kültürel yapı ile ilişkisinden hareketle, dilsel çeşitlilik ve biyo-çeşitlilik (bio-diversity) arasında bir ilişki gözlenmektedir.

Garcia, "dil bahçesi" ile dilsel ve ekolojik çeşitlilik arasında bir benzerlik bulmaya çalışır (Baker ve Prys Jones 1998:205**).** Garcia'ya göre, dünyanın tüm bahçeleri aynı tek renk çiçekten oluşsaydı, bunları görmek çok sıkıcı olurdu. Oysa farklı tür ve renklerdeki çiçeklerin çeşitliliğinin sunduğu görsel ve estetik deneyim, bahçe kavramını eğlenceli hale getirmektedir. Dilsel çeşitlilik de dünyayı daha ilginç ve renkli bir hale getirir. Ancak bu yaklaşımın aşırı biyolojik indirgemecilik riski ile karşı karşıya olduğunu düşünerek, bu benzetmeyi bir açıklama türü olarak sınırlandırmalıdır. Çünkü biyo-çeşitlilik ve dilsel çeşitlilik arasındaki karşılaştırmalar, bunların coğrafi dağılımlar ile de karşılaştırılmalarıyla bir adım daha ileri taşınmaktadır. Harmon, biyolojik türlerin ve dillerin coğrafi dağılımını karşılaştırır ve endemik türlerin dağılımı ile sınırlı dillerin yaşadığı ülkeler arasında bir bağıntı görür. Özel coğrafi koşullara uygun dil ve biyo-çeşitlilik ortaya çıkmaktadır. Örneğin, dil çeşitliliğinin fazlalığı ile ülkedeki biyo-çeşitlilik oranı arasında yüksek bir benzerlik bulur.

Benzerlikteki vurgu, kültürel varlık alanının öğelerinin de bir biyo-sistemde olduğu *gibi***,** birbirleri üstündeki evrimsel gelişimi ile sınırlandırılmalıdır. Aksi durumda dili oluşturan maddi koşullar ve insanın yaratıcı etkinlikleri göz ardı edilmiş olunur.

Ekolojik çeşitliliği destekleyen argümanlar, dilsel çeşitliliği *açıklamak* için kullanılabilir. Crystal (2000), biyo-çeşitliliği destekleyen iki argümanı dilsel çeşitliliği açıklamak için uyarlar: (1) Eko-sistem kavramı, ekosistemin elemanlarından herhangi birisinin zarara uğraması halinde bütün bir sistem için beklenmedik sonuçlara neden olabileceğini içerir. (2) Çeşitlilik evrim için zorunludur ve güçlü eko-sistemler de bu çeşitlilik sayesinde ortaya çıkarlar (Crystal, 2000:33).

Kültürel ve dil çeşitliliğini biyo-çeşitlilik ile ilişkilendiren bir tartışmayı Maffi de yapar. Yaşamın çeşitliliği ile kültürel çeşitlilik arasındaki karşılıklı bağımlılık, biyo-çeşitlilik arasındaki bağımlılığı ifade eder (Maffi, 2000). Bu nedenle Skutnabb-Kangas (2000), dilsel sistemdeki tahribatın "dilsel soykırım" anlamına geldiğini, eğitim sürecinin dilsel soykırımdan nasıl sorumlu olduğunu gösterir. Çokdilliliğin korunmasını ve geliştirilmesini, "hayatta kalmanın bir garantisi olarak" görmek gerekir (Kangas, 2013:91).

"Çokdillilik" tanımı farklı şekillerde yapılmaktadır, ancak terim açık olarak birden fazla dilin kullanımına vurguda bulunmaktadır. "İki dillilik" (bilingualism) ve "çokdillilik" (multilingualism) tartışması, bireysel ve toplumsal düzeydeki ayrımlara dayandırılır.

Birey düzeyinde iki dillilik ve çok dillilik, bireyin kendi dil öğrenme kapasitesi bağlamında iki ya da daha fazla dil öğrenmesine göndermede bulunur. Toplumsal düzlemde

iki dillilik ve çok dillilik, toplumun iki ya da daha çok dili ortaklaşa konuşmasına göndermede bulunur; burada topluluk üyelerinin bir dilin dışında daha fazla dili konuşabilmeleri zorunluluğu yoktur.

Belli bir coğrafyada birden fazla dil grubu bir arada yaşayabilmektedir (örneğin Türkiye'de 46 dil konuşulmaktadır)[8]. Dil grupları, dil aileleri ya da tekil diller, insanların yaşamları ile birlikte dünya coğrafyasına yayılmış durumdadır ve bugün de bu yayılma modern koşullarla sürmektedir. Nedenleri ne olursa olsun, bir arada olmak dillerin gerçekliliğidir. Bu nedenle dil değil, diller düşünülmelidir. Dil ile bir bağlam araştırılacaksa, araştırma dil düzeyinde değil de, diller bağlamında yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

Ethnologue'un bu dilsel çeşitlilik raporlarından çıkartılabilecek sonuç, birçok insanın en az iki anadile sahip olduğunu; bunların içinde de bir grubun üçüncü bir dil grubu içinde yaşadığını; daha fazla bir sayının ise anadilinin yanı başında başka anadilde yaşayan insanların varlıkları ile birlikte yaşadığıdır. Durum şunu gösteriyor ki, insan en az iki ya da üç dil ile birlikte yaşayarak büyümektedir. Neden bu birlikte yaşanılan diller aynı anda anadili olarak ya da o derecede görülerek öğrenilmesin? "Birçoklarının varsaydığı gibi iki dilli (bilingual) ya da çok dilli (multilingual) olmak bir sapma değildir"; "tersine normal ve özellikle de zorunludur" (Edwards, 1994:1). Çünkü çoğu kimse ya anadilinden başka en az bir resmi dile göre yaşamaktadır ya da anadilinden başka en az bir dil ile komşuluk, insani, entelektüel ya da ticari ilişkiler kurmaktadır.

Dilsel varlık alanında genel tabloda görülen: İnsan çokdilli bir dünyada yaşamaktadır. Her etnik yapı kendi dili ile özdeşleşmiştir. Dil onun kendi kültürel belleğidir. Ancak politik güç ilişkileri ya da iktisadi nedenler çoğu dili bir arada yaşamaya zorunlu kılmaktadır. Buradan çıkartılacak iyimser sonuç, hangi dilin resmi dil ya da etkin geçerli dil olması değil, diller arası ilişkinin nasıl geliştirileceği ve insanların komşusunun dilini nasıl öğrenebileceğidir. Uzun zamandır süren açık tehlike ise, *tekdillileştirme*dir ki, bu da *soykırım* ile özdeştir.

3- Tekdillileştirme ve Soykırım İlişkisi

İnsanın dünya ile kurduğu bağın işareti ve bu işaretin anlatımı için kurduğu dil –belleğin yanı sıra-, onun biyolojik varoluşunun tepe noktasında yer alır. Bu işaret ve simge bütünü temelinde gelişen dil, zorunlu biçimde tek değil, çok dil olarak ortaya çıkmıştır. Çok dillilik insanın antropolojik olanağıdır. Doğa karşısında kendi dilsel yaşamını geliştiren "topluluklar", bu sayede kendi yaşamlarının form ve içeriklerini de geliştirmiş olmaktadırlar. İnsan kendi varoluşunun biyolojik yanını genetik soy ağacından aldığı gibi, psişik varoluşunu (örneğin kişilik, benlik, estetik beğeni, etik bilinç gibi) dil ailesinin olanaklarına bağlı olarak edinir. Biyolojik çeşitlilik nasıl ki eko-sistemi ayakta tutuyorsa, diller arası ilişki de dillerin, dilsel olanaklar da insanın psişik çokluğuna ve gelişimine olanak sağlamaktadır. Skutnabb-Kangas, haklı olarak dilin yok edilmesi ile "soykırım" tanımı arasında benzerlik kurmaktadır. Tek dillileştirme, anadilliği aracılığı ile aynı kültürel tarih içinde benlik kazanmış insanlara karşı yürütülen bir "soykırım"dır. Doğal nedenlere bağlı olduğu gibi politik nedenlere de bağlı olarak gelişen "soykırım" (genocide) ya da "dil kırım" (linguicide), dilin birden ölümünü içeren dil soykırımı ya da dilin biyolojik ölümüdür.

Dünyanın birçok ülkesinde "yerel" ya da "azınlık" dilleri, egemen dilin olanakları karşısında dilin mirasından uzaklaşarak asimile olmaktadır. Özellikle de egemen dili okullarda eğitim dili olarak kullanan eğitim programlarında, kabile çocukları kendi dillerini unutarak "tek dillileştirme" programından

[8] www.ethnologue.com/statistics/country

geçmektedirler (Mohanty, 2013:41). Bu onları kendi kültürlerinden, oradan da toplumsal ilişkilerinden uzaklaştırır.

Dil ve kültürel bellek arasındaki ilişki geçerliyse, anadillilik bireyin tinsel duyarlılığının kazanımını sağlayan işlemleri içermektedir; çünkü dil kazanımı sadece dili değil, dil ile birlikte *görme formları*nı kazanır. Dilin kazandırdığı görme formları ve kabul içerikleri, kişinin kendi benliğini inşa ederken temel malzeme işlevine sahiptir. Kişinin ikinci dil ya da çok dil edinimi, nesne dili edimi ile özdeştir. Başka bir dilde iyi olmak, o dilde nesne ve nesne ilişkilerini doğru adlandırmayı sağlar, kişilik edinimini değil. Skutnabb-Kangas, "çok dilli eğitimin, dilsel ve kültürel çeşitliliğin korunmasında destekleyici bir işlevi olup olmadığı"nı tartıştığı makalesinde, eğitimde tek dillileştirme uygulamalarında soykırım ile özdeşleştirici özellikler bulur

Kangas'a göre azınlık dilleri için çok dilli olmayan ve egemen dilde yapılan eğitim çocuklar için önemli bazı olumsuzluklar taşımaktadır. (1) Dilsel ve pedagojik engellerden dolayı, eğitime erişimi engeller. (2) Yerel dillerin yok olmasına neden olarak dilsel çeşitliği ortadan kaldırabilir. (3) Çocukların erken yaştaki yeteneklerinin gelişimini engeller; zihinsel yoksulluğu sürekli hale getirebilir. Bu nedenle azınlık dilleri için eğitim talepleri -(1) Çokdillilik ve (2) Çokkültürlü kimlik- birlikte işlemektedir (Kangas, 2013:84-85).

Dünyada yerli halka, göçmenlere ya da azınlıklara mensup çocukların çoğu tek dillileştirme eğitim programlarında, "egemen dillerde eğitim" görmektedirler. Çocuklar için eksiltici tek dillileştirme programlarında eğitim kadar, anadillerinin erken yaşta terk edilmesine zorlanma "soykırım" tanımına uymaktadır (Kangas, 2013:85). Hükümetlerin yerel dillerin gelişmesine yönelik eksik tutumları, insanlığa karşı bir suçtur (Kangas, 2013:104-105).

Darder, Kangas'ın "dilsel soykırım" kavramını açıklarken, "eğitim hakkın"dan yararlanmaya vurguda bulunduğunu söyler. "Kangas'ın tanımı, kişinin kendi anadilini öğrenme, kullanma, bu dilde eğitim görme ve kendini bu dille tanımlama hakkına; ikamet edilen ülkenin resmi dilini öğrenme hakkına; kişinin anadilini değiştirmeye zorlanmaması hakkına; kişinin öğrendiği ilk dil ne olursa olsun, devletin eğitim sisteminden yararlanma hakkına işaret etmektedir" (Darder, 2010:36). "Dilsel soykırım, yerli halkların ve azınlıkların ulus-devlet hakları talep etmesini engellemek amacıyla, onların siyasal ve ekonomik iktidar elde etmek için sahip oldukları mücadele potansiyelinin tahrip edilmesi ile ilişkilendirilmektedir" (Darder, 2010:39). "Dilsel soykırım, kimliklerle ilişkili kültürel ve tarihsel bağların tahrip edilmesi anlamında da kullanılmaktadır" (Darder, 2010:39).

4- Dil ölümü

Dilin yaşam süresi o dili konuşanların demografik özelliklerine bağlıysa da, sosyal ve psikolojik dinamikler, eğitim, yazı dili ve kurumsal nitelikler gibi birçok faktör dilin canlılığını ve sürekliliğini sağlamaktadır. Ancak konuşmacısının sınırlı olduğu her durumda, diller için farklı türden olumsuzluklar vardır. Önümüzdeki yüz yıl içinde dillerin %50, onu takip eden dönemde de %90'nı için ortadan kalkma riskinden söz edilmektedir (Krauss, 1992).[9] Dil Antropolojisi tehlike altındaki dilleri belgelemek için çaba harcamaktadır.[10]

Dile ilişkin "canlı" sıfatı ile kast edilen onun

[9] Dilbilimci Krauss, düşüncelerini daha yeni çalışmasında yineler: Krauss, Michael E., "Keynote -Mass Language Extinction and Documentation: The Race Against Time", In *The Vanishing Languages of the Pacific Rim*, Oxford University Press, Oxford, 2007, s. 3–24.

[10] Duranti, Alessandro (Ed.) *A Companion to Linguistic Anthropology*, Blackwell, Oxford, 2004. Ayrıca, UNESCO'nun tehlike altındaki dillere ilişkin çalışmaları için: http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/endangered-languages/

gelişimi ve *değişimi*dir; ancak bu "canlı" nitelemesi ile *dilin ölümlü* olacağı anlatılmamaktadır. Ama dilin gelişimini ve değişimini anlatan *canlıcılık* ilkesi ile dilin ölümü de anlatılmalıdır. Genellikle o dili konuşanların ölümüne bağlı olarak ortaya çıkan durum "dil ölümü" (death of language) olarak adlandırılmaktadır. Birçok neden sıralanabilir; ama ideolojik nedenlerden dolayı yaşanan dil ölümleri kadar açık bir tehlike ya da suçlanabilir açık bir neden yoktur.

Ulusal egemenliklerin değişimine bağlı olarak dillerin bölgesel etkinliklerini yitirdiklerini; onu konuşanların zaman içinde kaybolmalarına bağlı olarak da öldüklerini doğrulayacak sayısız örnek tarihte bunabilir.[11] Ancak konuşmacısının ortadan kalkması ya da bir başka dilin egemenliği, dil için her zaman yok olma riski anlamına gelir ki, her dil bu anlamda tehlike altındadır. Tarihsel süreç açısından bakıldığında "dil kaybı" yeni bir olay değildir; şu anda da bu olmaktadır. Birçok dil tehlike altındadır.[12] Ancak bu tehlikenin hangi oranda artarak sürdüğünü dikkate almak daha önemlidir. Dillerin kaybolmasının dinamikleri "bölgesel, ulusal ve küresel düzeyde" karmaşık bir dizi faktöre bağlıdır (Grenoble 2011:33). Bununla birlikte neo-globalizmin yarattığı kültür vandalizmi ile birlikte ekonomik refahın yüksek olduğu toplum dillerinin yaygınlaşması, görece daha zayıf sosyal çevrelerin etnik dillerinin ölümünü hızlandırmaktadır.

Bir dilin ölümü, diller topluluğunda bir dil eksilmesi değil, o dilin çevresinde kendilerini ifade eden insanların tarihinin, kendi benliğini inşa etme modelinin, buna bağlı olarak o dilin çevresinde gelişen kültürel belleğin ölümüdür. Sonunda kendi dilindeki adını bilmediğimiz, ama kendisinin de kendi adını başkasının dili ile söylediği Cuma adında birisi ortaya çıkar. Anadillilikten uzaklaştırma işlemi, kendisini başkasının adı ve dili ile tanımlayan, doğa ve kendisi ile ilişkisini başkasının dili ile yapan, bu açıdan dilini öğrendiği başkasını Efendi kabul eden bir kişiliği ortaya çıkartmaktadır. Bir dilin ölümü, basit bir dil eksilmesi değil, o dilin çevresinde kendilerini ifade eden insanların tarihsel yaşam deneyimlerinin ve birikimlerinin kaybolmasıdır. Dil, bilgi yapıları üzerinde kurulur (dilin mantıksal içeriği, olgusal dünyanın bilgisine dayalıdır). Dil öğrenimi, bu dilin dünya algılayışının da edinilmesini getirir. Bu nedenle bilgisel temsilleri oluşturan dilsel işaret ve simgelerin kaybı, "dilin ölümü" anlamına gelir.

Herhangi bir hayvan türünün dünyadan kaybolması gibi dil de kaybolur.[13] "Herhangi bir dil, insanın kolektif dehasının eşsiz başarısıdır." Bu bağlamda, "Bir Kaliforniya kondoru ya da pandanın kaybına mı yas tutmalı yoksa

11"'Bo' kabilesinin son yerlisi de öldü." Hint Okyanusundaki Andaman Adaları'nda dünyanın en eski kabilelerinden birinin kültürü, son üyesinin ölümüyle tarih oldu. "Bo"ların 65 bin yıldır Andaman Adalarında yaşadığı sanılıyor. Britanya'nın, 1858'deki sömürgeleştirmesinden önce aralarında "Bo"ların da bulunduğu 10 farklı kabilenin nüfusunun 5 bin olduğu ve çoğunun sömürgeciler tarafından öldürüldüğü ya da sömürgecilerin getirdiği hastalıklar yüzünden öldüğü düşünülüyor. *Radikal Gazetesi*, 05/02/2010. (http://www.radikal.com.tr)

12 UNESCO'nun tehlike altında ve tükenmekte olan dil tanımlamaları ve kriterleri için bakınız: UNESCO Ad Hoc Expert Group on Endangered Languages, (Document submitted to the *International Expert Meeting on UNESCO Programme Safeguarding of Endangered Languages* Paris, 10–12 March 2003.

13 "Yeryüzünden bir dil daha silindi." İskoçya'da Cromarty lehçesi konuşan son kişi öldü. Türkiye 'de ise en son Ürgüpçenin, Mlahso dilinin ve Ibıhçanın öldüğü ifade edilmişti. "Bu dili sadece 4 kişi konuşuyor." *Radikal Gazetesi*, 06/10/2012 (http://www.radikal.com.tr).
"UNESCO tarafından kaybolan diller arasında gösterilen Hertevin (Hértevin) dili, Pervari'nin Ekindüzü köyünde sadece 4 kişi tarafından akıcı konuşulabiliyor." Hertevin dili, Keldani Katolik Kilisesi'ne bağlı Süryaniler tarafından kullanılan Kuzeydoğu Aramice veya Süryanice dil ailesinin bir üyesidir. *Radikal Gazetesi*, 25/07/2012 (http://www.radikal.com.tr)

Eyak ya da Ubykhna mı?" (Krauss, 1992:8). Elbette ki, burada amaç bir değerler karşılaştırması yaparak insanı en değerliler listesinin başına koymak değildir. Doğal dünyanın var olanlar düzeninde, her şey değerini var olmasından alır; başka şeyden, hele de insanın değer biçmesinden değil.

Dil de var olma sürecinde doğal nedenlerle başlar, sonrasında kültürel nedenlerle gelişim gösterir ve aynı gelişimin nedeni ile yok olmayla karşı karşıya kalır. Dilin yok olmasının gerisindeki insani nedenler durdurulabilir. "Diller sosyal, eğitsel, hukuki, resmi ve yasal olarak ciddi bir umursamazlık yüzünden ötekileştirilmekte, fakirleştirilmekte ve zayıflatılmaktadır (Mohanty, 2013:40). Dillerin gündelik dilde, yazı dilinde ve eğitim dilindeki kullanımının olanaklarının arttırılması, onun yok olması karşısında alınabilecek en güçlü önlemdir. "Dillerin gelişmesi ve yeniden canlanması" için temel veri "anadilli temelli eğitim"dir (Mohanty, 2013:51). Bu ereğin bir dil politikasının merkezi ereği haline getirmek ne kadar olanaksızdır?

Eğer merkezi erek, insanın her türden yok edici ediminin önünde duracak bir bilinç yaratmak olarak seçilirse, "doğal" ve "doğru" olanın korunması kendiliğinden açıklık kazanacaktır. Örneğin dillerin korunması ve gelişimi için olanak yaratılması, doğal ve doğru olana yönelik bir tavırdır. Anadilli eğitim talebini bu yönde düşünmelidir.

Dil insanın ontolojik hakikati ise, bu hakikate uygun yaşam "doğal hak"tır ve bu hakkın yaşanması için gerekliliklerin talep edilmesi de bir haktır.

5- Dil Hakkı

Bir şeyin "hak" söylemi ile ilişkilendirilmesi, o konunun bir şiddete maruz kalmışlığını içerir. Çünkü hak, etkin güç karşısında *korunma talebi*dir. Dili hakla ilişkilendirerek tartışmanın söz konusu olduğu bir durum, açıkça dile ilişkin yok edici bir politik tutumun varlığına işaret eder.

"Dil hakkı" modern bir tartışmadır. On dokuzuncu yüzyılda başlayan ideoloji çağı, *dil ulusçuluğu* olgusunu da yaratır. Fichte, *Alman Ulusuna Sesleniş*'te Alman ulusunun yüceliğini ve onun dilinin biricikliğini överken,[14] yaptığı Fransız işgali karşısında Alman ulusçuluğunu uyandırmaktır. On dokuzuncu yüzyılın ulusçu uyanışın nedenselliği temsil eden bu sesleniş, Avrupa'nın olduğu kadar bütün halkların ve onların dilinin varoluşsal uyanışını temsil eder. Burada dikkat çekici olan, ulus bilincinin uyanışı için karşıt ulus düşüncesinin varlığıdır. Dilsel ulusçuluk tasarımının gerçekleşmesi için de karşıtın, yani karşısında kendisini egemen hissettiği *dilsel azınlık* kavramının yaratılmasını gerekli görür. Bu nedenledir ki, ulus devletlerinde "dilsel azınlık" kavramı, dili konuşanların niceliğine değil, egemen dil karşısında "etnik"e dile göndermede bulunur. Bu nedenle azınlık dili belirlemesi, egemen ulus politikası bağlamında her zaman bir ayrımcılığı temsil eder.

Durum, daha baştan bir belirsizlik ile ilerler: Dil egemenliği, ideolojik gücün egemenliği tarafından belirleniyorsa, bir dili "azınlık" kılan da yine aynı güçtür. Bu da politik güç algısı değiştiğinde tanımların da değişeceği düşüncesini uyandırmaktadır. Öyleyse egemen dil karşısında "ulusal azınlık" ya da "etnik dil" ayrımı "öteki tarafından tanımlanma" (other defined) ve "öteki tarafından etiketlendirme" (other labelling) ile belirlenmektedir (Tilly, 1994:16). Politik güç, egemen ya da azınlık kavramını belirleyen ölçüt konumunu korumaktadır.

Hak, "etkin güç" karşısında *korunma talebi*dir. Bu nedenle insana ilişkin bir şeyin "hak" olarak belirlenmesini sağlayan şey, o şeyin insana ilişkin bir *olanak* olmasıdır; olanak insanın varlık olanağı ile doğrudan ilgilidir.

[14] Fichte, "Alman Ulusuna Söylevler", *Fichte* içinde, çev. K. H. Ökten, Doğu-Batı yay., Ankara, 2006.

Bu olanağı hak kılan, olanağın bir *niteliği*-dir; onun zarar görmesi, insan olmanın zarar görmesi ile ilgilidir. Bu bağlamda hak ile tanımlanan nitelik, insan varoluşunun temel ilkesi ile özdeşleşmektedir. Öyleyse varoluş ilkesinin ya da olanağın *korunması talebi* hak olarak teorileştirilen şeydir.

Buradan bakıldığında "dil" insanın temel bir olanağıdır; içinde gerçekleşme olanağı vardır. Bu olanağın korunması talebi, insan olarak varoluşun gerçekleştirilmesi talebi ile doğrudan ilgilidir. Dilin gerçekleşmesinin koşullarının (1) korunması ve (2) geliştirilmesi talebi, zorunlu olarak doğal hak grubuna girer. İnsan tür olarak dil yetisinin olanağı ile doğar; yani biyolojik olarak buna yatkındır; ancak bu yatkınlığın işlenmesi gerekmektedir. Dil öğrenme, bu biyolojik olanağın gerçekliğe dönüştürülmesidir. Ancak dil öğrenimi sadece bir olanağın yani biyolojik yatkınlığın gerçekleşmesi değil, bundan çok algılama ve düşünme yetisinin gelişmesini sağlayan bir işlemdir. Bu bağlamda kişinin içinde doğduğu dil, kişinin algı ve düşünme kalıplarının formudur. Diğer bir açıdan, kültürel belleğe katılma sürecidir. Öyleyse anadillilik bağlamındaki her şey, kişinin kendi varoluşunu inşa etme sürecindeki en doğal temel hakkıdır. Bu hakkın doğru işletilmesi, her hangi bir dile ayrıcalık kazandıran kategorileştirmeye başvurmadan, dilin olanaklarının geliştirilmesine bağlıdır. Dilin gelişmesi, o dil ile kültür, kişilik kazanan bireyin gelişimi anlamına gelir.

Sonuç: Anadillilik ve Anadilli Eğitim

Çokdilli bir varlık olarak soyağacını zamanda ve coğrafyada köklendirmesi insanın antropolojik bir hakikati iken, ideolojik uygulamalar bu hakikatin düzenini bozmaktadır. Örneğin dil ve eğitim bağlamındaki uygulamalar (örneğin resmi dil adı altında tekdillilik, resmi tarihe bağlı olarak tek ulusluluk, egemen değerlere bağlı olarak tek kültürlülük bağlamında yapılanlar) bilinçli tahribatın açık alanlarıdır. Bu uygulamanın tam karşısına çıkartılan ise çok dillilik, çok kültürlülük, farklı etnik kimlikliliktir. Bu karşı olumdan liberal toplum mitinin üzerinde yükselen neoglobalizmin postmodern ideolojisi beslense de, demokratik bilinci toplumun ilkesine dönüştürmeye çalışan mücadele tarihi daha rasyonel sonuçlar oluşturma arayışındadır. Anadilli eğitim talebi, azınlıklaşmış toplumsal grupların köklerinin tarihten ve kültürel bellekten silinmesine karşı ontolojik düzlemde varoluşu sürdürme mücadelesinin en rasyonel talebidir. Bu nedenle *eğitim hakkı*nı talep edenler, bunu *anadillilik* bağlamında talep etmekte oldukları görmezden gelinmemelidir. Görmezden gelen, devlet olma iddiasını korumak isteyen ideolojik belirlemelerdir.

Oysa anadillilik bağlamında yapılan tartışmalar, tanım, kavram ve erek açısından bakıldığında, teorik olarak yeterince olgunlaşmış görünmektedir. Buradan hareketle hukuksal düzenlemelerin, eğitim uygulamalarının ve toplumsal yaşam alışkanlıklarının oluşmasına yardımcı olunabilir.

Ad ve tanım belirsizliklerine ya da çokluklarına rağmen, genel olarak "ilk dil" (first language), "ana dil" (mother tongue), "anadili" (native language), ifadeleri ile işaret edilen, kişinin doğumdan itibaren içinde olduğu, iyi konuştuğu ve toplumsal-dil kimliğini tanımlayan dildir (Bloomfield,1973:43).[15] Bununla birlikte "ana dil" ya da "anadili" ifadeleri daha çok "etnik grubun dili"ne göndermede bulunmaktadır (Davies, 2003:54). Tanımlamada hareket ilkesi ne olursa olsun, belli bir etnik dil, o dili konuşanların kültürel belleğini temsil ettiği ve onlara benlik bilgisini kazandırdığı oranda anadilliliği karşılar. Kişi bu dil içinde doğduğunda; kendi benliğini içinde doğru dil ile inşa ettiği oranda, dünya ile ilişkisini bu dil ile kurduğu oranda; kendisini bu dil ile ifade ettiği oranda; özetle kendisini

[15] Bloomfield "anadili" (native speaker) terimini kullanmaz; yerine "anadil" (native language) terimini kullanır (Davies, 2003:4).

bu dil ile ilişkili gördüğü oranda, o dil kişi için anadildir. Kişinin bu bağlılığını tartışma konusu yapmak, ancak ideolojik tutumlardan kaynaklı olumsuzlamadır.

Anadilli ya da çoğulcu dil anlayışlarını kimi yeni tartışmalarda değilleyerek, bu yöndeki talepleri modası geçmiş şeyler olarak algılayanlar (Kangas, 2013:92-93) dilleri etnisite ve kimlik ile ilişkili görmemektedirler. Birden fazla anadil sahibi kişilerin varlığı üzerinden insanların tek bir dil kökenine bağlanamayacağı; ayrıca kültürün dil olmadan da korunabileceği varsayılır. Bölge, kültür ve dil ilişkisi "özcülük" olarak adlandırılır (Kangas, 2013:93-4).

Etnik dil, anadil, anadilli gibi ad ve tanım bağlamında tartışmalar ya da anlaşmazlıklar ne olursa olsun bunların dışında, ideolojik kabullere göre oluşturulan devlet düzenlerinde azınlık ya da etnik dillere yönelik tutumlar, daha güçlü bir sorun olarak işlemektedir.[16] Çünkü teorik tartışmalar sürerken, dil azınlığına yönelik asimilasyon, "hor görme", ırkçılık modern koşullarıyla sürmektedir (Darder, 2010:39).

Çokdilli ya da anadilli eğitim talepleri reddedilirken, reddedenlerin at**ladığı şudur:** Egemen dil de anadillidir. Egemen dil, egemenliğini "iyi" olmasından değil, politik ve ekonomik nedenlerden almaktadır. Oysa dillerin birbirleri karşısında "iyi" olmaları değerlerinden gelemez. Kendi başına bu kabul bile, dilleri sadece insanın doğal tarihinin mirası olarak düşünülmesine neden olabilir. Buradan hareketle de, egemen dil, bölgede varlığını sürdüren diğer dillerin gelişimi için bir olanağa dönüştürülebilir. Mohanty'nin düşündüğü gibi (2013:42), egemen diller "öldürücü dil" yerine, "iyileştirici dil" olabilir. "Çokdillilik" bakışı diller arası köprü kurulmasını sağlayabilir. Bunun en iyi uygulama alanı okul eğitim ortamıdır.

Günümüz dünyasında kimi ülkeler, "dilsel alandaki homojenleştirmeyi, asimilasyon süreçlerini, tek dilliliği, anadilini kullanmaktan dolayı utanç duymayı önlemek, dilsel alan üzerinden demokratik hakları pedagojik süreçlerde geliştirmek için eğitim kurumuna yeniden şekil vermeye çalışmaktadır." Batıdaki okul ders kitaplarında "çokdilli ve çok kültürlü perspektifle" yazılarak "ötekinin dili"nin okuldaki temsiliyetini arttırmaktadır (İnal, 2010:13).

Mohanty'nin aktardığına göre (2013:41), Hindistan'da ilkokul düzeyinde 30 kadar anadili ile eğitim yapan program mevcuttur; üstelik de gerekli yasal düzenlemeler yapılmadığı için bu sayıya gerilemiştir. Bu durumdan doğrudan acı çekenler, nüfusun %8.2'sini oluşturan ve "kendilerine ait 159 dili olan 83 milyondan fazla kabile insanı"dır. Bu kadar dil ve bu kadar dili konuşan insan kendi ana dili yerine, başka bir dil ile düşünmek ve iletişim kurmak zorundadır. Bu dünyanın bütününe yayılmış bir sorundur. Bu adil olmayan durumun bir tek nedeni vardır: Politik egemenliğin ideolojik kabulleri. "Dil ve iktidar

[16] "Bilinmeyen dil"de savunma krizi: Diyarbakır 6'ıncı Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen siyasi davada, tutuklular Kürtçe anadillerinde savunma yapmak isteyince, savunmaları mahkemece reddedildi ve kayıtlara "bilinmeyen bir dilde savunma" diye geçti. *Radikal Gazetesi*, 04.11.2010. http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikaldetayv3&articleid=1027417&categoryid=77
Bu kararı veren mahkeme heyeti Diyarbakır'da Kürtler ile birlikte yaşamaktadır; yani komşusunun dilini bilmektedir. Ancak "yasa" denilen egemenin ideolojik kurgusu komşuyu ötekileştirmiştir. Bunu değiştirmesi, çıkar ilişkilerinin uygun gününü beklemektedir. O gün de geldi. "Diyarbakır 6'ncı Ağır Ceza Mahkemesi 'görülen 108'i tutuklu 175 sanığın yargılanmasına ilişkin davada bir ilk yaşandı." "Anadilde savunma ile ilgili tasarının TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilmesinin ardından Diyarbakır'da görülen KCK/TM ana davasında Kürtçe savunmaya izin verildi." *Radikal Gazetesi*, 25.01.2013. http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=radikaldetayv3&articleid=1118493&categoryid=77

arasındaki ilişki, bu dünyayı eşit olmayan diller dünyası haline getirmektedir" (Mohanty, 2013:40).

Bu nedenle "çokdilli eğitimi, dillerin eğitime dahil edilmesinden çok daha öte bir şeydir; aslında, öğrencileri ve mensup oldukları toplulukları aktif bir şekilde güçlendirmelerinin yollarını arayan eleştirel pedagoji düşüncesiyle yakından ilişkilidir" (Panda, Mohanty, 2013:381). Çok dilli eğitim, otoriter ve egemen kültür odaklı eğitimin karşıtı olarak, topluluklara azınlık olmaktan çıkıp baskın etnik ve kültür yapısı karşısında varoluş olanağı kazanır. Çok kültürlülük, ancak ötekinin dili için de gerçekleşme alanlarının sağlanması ile olanaklıdır. Dile ilişkin doğru yaşamlar, çok kültürlülüğü antropolojiden alınmış bir terimden daha fazla, ötekinin varlığını onaylayan bir içeriğe, buradan da birlikte var olmayı olanaklı kılan bir dünya görüşüne çıkartır.

Çok kültürlü ve çok dilli bir dünyanın kabul edildiği bir zamanda, "resmi dil", "tekdil" ve buna bağlı olarak tek dilli eğitim savları modern dünyanın gelişim sürecinde birer fetiş nesnesi konumuna düşer. Bu fetiş nesneleri, anadil konusuna ilişkin üzerinde yeniden düşünmeye ve tartışmaya olanak sağlamayan tutumları temsil ettiği için, çok dilli ya da anadilli eğitim talebi, egemen ideolojinin eleştiri konusu olmaktadır. Çok dilli bir kültürde "anadilli eğitim" talebi sadece ırkçı ya da devlet ideolojisi merkezli dünya görüşleri düzeyinde tepki görmemektedir; aynı zamanda ekonomik maliyet ya da bu konudaki insan kaynakları eksikliği düzeyinde bakan yaklaşımlar tarafından da reddedilmektedir.

Çok dillilik gerçeği, ana dillilik olgusunun teorik bağlamda politik bir gerilim konusu olmaması gerektiğini onaylar. Örneğin "resmi dil" ile birlikte kişinin kendi etnik dilini öğrenmek ve bununla yazmak istemesi, çok dillilik içinde sadece bir dil öğrenme olarak algılanabilir. Ancak etnik dil öğreniminin, çok dillilik programı içinde sadece bir dil öğrenmekten daha fazla bir şey olduğu açıktır. Etnik dil öğrenimi, kişinin dil ile birlikte kültürel belleği edinmesini, bu sayede de toplumsal varoluşunun tarihsel ayrımlarına ilişkin farkındalığını getirmektedir. (Bununla birlikte, bu ontolojik gerçek, ideolojilerin anadilliliğe karşı çıkmasının da teorik nedenidir. Çünkü ötekini ortadan kaldırmadıkça, kendi varlığının huzur bulamayacağı kabulü, ötekinin kendisini inşa ettiği her alanı kaldırmakla meşgul bir politik programın geliştirmesine neden olur.) Ancak bilmediği bir dili öğrenerek kendi kültürel belleği ile bağlantıya geçmesi beklenemez.

Öğrencinin eğitime başlarken bilmediği dil, eğitimin bilişsel gelişim sürecinde yapması gereken hızlanmayı tersine dönüştürerek gerilemeye neden olabilir. Çünkü çocuktan, bilmediği dünyada bilmediği bir dil ile yol alması beklenilmektedir. Bu "eksiltici tekdilli eğitim"dir; öğrencinin kendi dili sınıfta tanınmamaktadır. Evde konuştuğu dil okulda bilinmeyen dildir. Öğrencinin evde konuşmadığı bir dili sınıfta kullanması, "ikinci dilde eğitim"dir (Benson, 2013:115). Çift dilli eğitimin bilişsel gelişim kadar kültürel gelişime de katkı sağladığı varsayılır; ancak eksiltici dil eğitimi, çocuğun bilişsel gelişiminde, oradan da erken dönem kişilik özelliklerinde olumsuz gelişmeye neden olabilir. Bu sorun karşısında önerilenlerden birisi, çocuğun Bilişsel Akademik Dil Yeterliliğine ulaşması için, ikinci ve daha fazla dil öğrenmeden önce, en az anadilinde sekiz yıllık temel eğitim almasıdır (Panda, Mohanty, 2013:381).

Çiftdilli eğitim, öğrencinin iki dili kullanması anlamındadır. "Çiftdilli eğitimin sosyopolitik boyutları, bir dilin devlet destekli okul sisteminde eğitim dili olarak kullanılmasının, bu dilin ve bu dili konuşanların tanınması anlamına gelmesinden kaynaklanmaktadır." Bu nedenle çifdilli eğitim sadece tarafsız eğitim işi değil, aynı zamanda toplumdaki "maddi ve sembolik değerler" için rekabeti de içerir

(Cummins, 2013:59). Çünkü çiftdilli eğitimin toplumsal kabul edilirliğini sağlayan resmi ideolojinin teşvikidir.[17] Çiftdilli programlar egemenlerin çıkarlarına uygun yönetildiğinde sorun yok gibi görünmektedir. Kanada'da İngilizce konuşan, ama Fransızca öğrenen öğrenciler için Fransızca dil programları buna örnektir. Bu programlar iki resmi dil uygulayan grup çıkarlarına uygundur (Cummins, 2013:59).

Ancak Türkiye sınırları içinde yüksek bir nüfusun konuştuğu Kürtçenin eğitim dili olması talebinin tartışma konusu bile yapılmasına izin verilmemektedir. Bunda etnik yapılara karşı devlet ideolojisinin tavrının ve bu konudaki yasal engellerin etkisi vardır. Ancak Hititçenin eğitim dili olarak talep edilmiş olması her hangi bir soruna yol açmayacak görünmektedir; çünkü Hititoloji Bölümü kurulurken (1933'de İstanbul Üniversitesinde) Hitit devletinin yeniden kuruluşunun talep edilebileceğini kimse düşünmemiştir. Neden? Çünkü Hititler yok artık. Neden Kürtçe dilini seçmeli ders olarak dile getirelen talepler "bölücülük" olarak değerlendirildi?[18] Çünkü adına "Kürt" denilen bir etnik yapı var ve azımsanmayacak bir nüfustadırlar. Devlet ideolojisine göre Kürtler dilsel özerkliğine kavuşursa, bölünme kapıdadır. Çelişkileri örtmek doğu tipi ulusal devlet ideolojilerinin karakteristik niteliğidir; Batı ise çelişkileri örtmek yerine aşmayı denemektedir. Korku varsa örtülen bir gerçeklik de vardır, demektir.

Türkiye'de İngilizce öğrenimi ya da İngilizcenin eğitim dili olması açısından bakıldığında, resmi dil fetişizmine rağmen İngilizcenin eğitim dili olmasında her hangi bir sorun ortaya çıkmamaktadır. Hatta üçüncü bir dil eğitimi de olanaklı olabilmektedir. Burada üzerinde durulması gereken asıl tartışma ya da geliştirilmesi gereken temel düşünce, zaten uygulanan "çiftdilli eğitim ilkelerinin" "çokdilli eğitim uygulamalarına nasıl götürülebil[eceğidir]" (Mohanty, 2013:44). Sadece İngilizce dilinde eğitim yapabilmenin yasal ve maddi olanağı varsa, bu olanak bölgeye özgü etnik diller için de işletilebilir. Bu uygulama demokratik bilincin gelişmesine ya da ötekini kendi dilinde anlamaya olanak sağlayacaktır. "Çiftdilli program", dilsel azınlık lehine geliştirilirse (Cummins, 2013:60), gerçekte "anadilli temelli çokdilli eğitim", "*Herkes* için eşitlikçi eğitim" (Mohanty, 2013:50) olanağını taşımaktadır. Çok dilli eğitim programları sadece dil becerisi değil, bundan da fazla olarak "çokdilli bir kimliğin ve toplumun dilsel ve ekokültürel çeşitliliğin sürdürülmesi" (Panda, Mohanty, 2013:381) gibi birden fazla sürecin doğru işlemesini sağlar.

Bütün bu süreçlerin doğru işleyebilmesi, demokratik toplum normlarının geliştirilmesi ile olanaklıdır. Demokratik toplum idesi, yurttaşları tek tiplileştiren ideolojik düzenlemelerinin aksine, "toplumsal birlik"i oluşturan yurttaşların kendi kişisel ve tarihsel kimliklerinin kabulüne dayalı bir toplumsal düzeni erek olarak taşır. Bu nedenle demokratik çoğulculuk, politik bir terim olmayı aşarak toplumsal bir yaşam örneği olmaya doğru gelişmelidir. Artık insanlar, geçmişte olduğu gibi, zorunlu olarak karmaşık yığınlaşmalar halinde bir araya gelmemektedirler. Bu defa tercih edilen bir raya gelme, her bir varolma halini (etnik, dinsel, dilsel ya da ayrı grup özelliği taşıyan varolma hallerini) kendi gerçekliği içinde tanıma ve onun talep ettiği tarzda, bu gerçeklik içinde gelişimine olanak sağlamak yönündedir. Ancak bu çoğulcu de-

[17] Örneğin devlet kendi personelinin İngilizce öğrenmesini "yabancı dil tazminatı" adı altında teşvik ederken, kendi ülkesinin yurttaşlarının etnik dilini, örneğin Kürtçe bilmeyi "bölücülük" faaliyeti düzeyinde görmektedir. Bununla birlikte, bölgede görevlendirilecek güvenlik görevlisi ya da dini hizmetlerde bulunacak personel atamalarında ise Kürtçe bilenler için özel kadrolar açılmaktadır.

[18] Farklı üniversitelerde Kürtçe dilinde seçmeli ders isteyen öğrenciler, disiplin suçu işlemekle cezalandırılarak okullarından uzaklaştırıldılar. Şimdi ise bazı üniversitelerde (Mardin Artuklu Üniversitesi) Kür Dili ve Edebiyatı bölümü kurulmuştur.

mokratik ortam ütopyasının koşulu, egemen devlet ideolojilerinin geriye çekilmesiyle olanaklıdır. Ayrımların kabul edilirliğine olanak sağlayan (ahlaki ya da hukuksal) normlar geliştikçe, bireylerin kendisini kendi kültürel belleklerine uygun (örneğin kendi anadili ile) ifade etme olanağı da artacaktır.

Kaynakça

- Aristophanes, Kuşlar, çev.: S. Eyüpoğlu, A. Erhat, İş Bankası yay., İstanbul, 2006.
- Assmann, J., *Kültürel Bellek*, çev. A. Tekin, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2001.
- Baker, C. And Prys Jones, *Encyclopedia of Bilingualism and Bilingual Education,* Clevedon: Multilingual Matters, 1998.
- Benson, Carol; Çokdilli Bölgelerde En Etkili Eğitimin Tasarlanması: Çiftdilli Modellerin Ötesine Geçmek, çev. B. Yalçınkaya, Çokdilli Eğitim Yoluyla Toplumsal Adalet, Eğitim-Sen Yay., Ankara, 2013.
- Bloomfield, Leonard, *Language*, London, 1973
- Crystal, D. *Language Death*, Cambridge University Press, Cambridge, 2000.
- Cummins, Jim; "Dilsel Azınlık Öğrencilerinin Eğitim Başarısının Altında Yatan Temel Psikodilsel ve Sosyolojik Esaslar", çev. B. Yalçınkaya, Çokdilli Eğitim Yoluyla Toplumsal Adalet, Eğitim-Sen Yay., Ankara, 2013.
- Darder, Antonia; "Dil Pedagoji ve İktidar: Dilsel Soykırım Siyasetine Karşı Çıkmak", çev. Z. İnanç, *Anadili Sempozyumu –II*, Eğitim-Sen Yay., Ankara, 2010.
- Davies, Alan; The Native Speaker: Myth and Reality, Multılıngual Matters Ltd, Toronto, 2003.
- Edwards, J. *Multilingualism*, Routledge, London, 1994.
- Grenoble, Lenore A., "Language Ecology and Endangerment", *The Cambridge Handbook of Endangered Languages* içinde, ed. Peter K. Austin and Julia Sallabank, Cambridge University Press, 2011
- Harmon, David, "The Status of the World›s Languages as Reported in The Ethnologue", *Southwest Journal of Linguistics,* Vol.14 (1&2), 1995.
- İnal, Kemal; "Kültür, Kimlik, Dil: Pedagojide Ötekinin Dilsel Hakları", *Anadili Sempozyumu –II*, Eğitim-Sen Yay., Ankara, 2010.
- Krauss, Michael, "The World's Languages in Crisis", *Language* , Vol. 68 (1), 1992.
- Maffi, Luisa, "Language Preservation vs. Language Maintenance and Revitalization: Assessing Concepts, Approaches, and Implications for Language Sciences", *International Journal of the Sociology of Language* 142, 2000
- Mohanty, Ajit K. ; "Çok Dilli Eğitim: Çok mu Uzak Bir Köprü?", çev. B.Yalçınkaya, *Çokdilli Eğitim Yoluyla Toplumsal Adalet*, Eğitim-Sen Yay., Ankara, 2013.
- Panda, M., Mohanty, A., "Dil Önemlidir, Kültür de: Kültür Retoriğinin Ötesinde Çokdilli Eğitim", Çokdilli Eğitim Yoluyla Toplumsal Adalet, Eğitim-Sen Yay., Ankara, 2013.
- Skutnabb-Kangas, T., *Linguistic Genocide in Education or Worldwide Diversity and Human Rights?,* NewJersey: Lawrence Erlbaum Associates, 2000.
- Skutnabb-Kangas, Tove, *"*Küresel Adalet için Çokdilli Eğitim: Meseleler, Yaklaşımlar, Olanaklar", çev. Z. İnanç, Çokdilli Eğitim Yoluyla Toplumsal Adalet, Eğitim-Sen Yay., Ankara, 2013.
- Tilly, Charlse, "A Bridge Halfway Responding to Brubaker", *Contention*, Debates in Society, Culture and Science, 4, No 1, 1994.
- Vivan J. Cook, *Linguistics and Second Language Acquisition*, Macmillan, 1992. Ayrıca: http://homepage.ntlworld.com/vivian.c/Writings/Papers/EURO96.htm
- Wittgenstein, L., *Tractatus*, çev. O. Aruoba, BFS Yay., İstanbul, 1985.

Özgürleştirici Mimarlık Eğitimi

Hossein Sadri*
Senem Zeybekoğlu Sadri*

Mimarlığın Dönüşümü

Rönesans sonrasında bir disipline dönüşen mimarlık zanaatı, usta-çırak ilişkisine dayalı olan geleneksel yetişme yöntemlerinden uzaklaşarak, 17. yüzyıldan itibaren "Ecole Nationale et Speciale des Beaux-Arts" başta olmak üzere Avrupa'da güzel sanatlar akademilerinde verilen formel eğitim aracılığıyla yaygınlaştırıldı. 18. yüzyılın sonlarında İngiltere'de kurulan Royal Academy of Art ve Beaux-Arts okulunun etkisi altında 19. yüzyılda Amerika'da Massachusetts Institute of Technology, Cambridge, Urbana ve Illinois gibi mimarlık okulları kuruldu (Wilton-Ely, 2000; Draper, 2000; Roth, 2007). Böylelikle mimarlık disiplinin yayılmasıyla, formel eğitim almış diplomalı mimarlar geleneksel mimarların yerlerini almak için harekete geçtiler. 1834 yılında Britanyalı Mimarlar Kraliyet Enstitüsü'nün (RIBA) ve 1857 yılında Amerikan Mimarlar Enstitüsü'nün (AIA) kuruluşuyla mimarlık bir meslek olarak modern toplumsal yapı içerisine yerleşti (Sadri, 2013).

20. yüzyıl boyunca, modern toplumun yeniden inşası sürecinin bir parçası olarak mimarlığın meslekleşme süreci sanayileşme, kapitalizm, sekülarizm, ve ulusalcılık düşüncelerinin de pekişmesiyle paralellik taşımaktaydı ve böylelikle yeni oluşan modern devletlerin toplumu dönüştürme aracı olarak da hizmet etti. Böylelikle milli ordular gibi milli mimarlar birlikleri kuruldu ve diplomalı mimarlar ulus-devletleri arkalarına alarak yeni ulusların inşasında çok önemli rol oynayacak mekanlar üretmeye başladılar.

Devlet ve sermayenin hizmetine soyunan diplomalı mimarlar sanayi kentlerinin ihtiyaçları olan iş yerleri ve konut alanlarını; devletin gücünü ve meşruiyetini simgeleyen sosyal alanlar olarak meydanları ve devlet binalarını ve devlete ve sermayeye iyi hizmet edebilecek sağlıklı "vatandaş"ların yetişmesi için okullar ve hastaneleri inşa etmeye başladılar. Profesyonel mimarların bu mühim sorumlulukları yerine getirmek üzere başta çelik konstrüksiyon ve betonarme olmak üzere, yeni materyalleri en hızlı ve en ucuz biçimde yapıya dönüştürebilme kabiliyetlerini kazanabilmeleri için mimarlık okulları eğitimde teknik bilgi ve becerilere ağırlık vererek, adeta meslek okulları şeklinde örgütlendi.

Mimarlığı üst kültürün bir parçası olarak gören bu eğitim anlayışı, uzun yıllar sanat ve bilimden derlemeler yaparak oluşturduğu müfredatla "ben" duygusu çok güçlü olan "kabiliyetli" tasarımcılar yetiştirdi. Bu mekan tasarımcılarının profesyonel olarak yürüttükleri mimarlık mesleği pratikleri, Weisman'ın da tanımıyla, inşa edebilme gücüne sahip olanların yapmış oldukları işlerin kaydıydı (Wasserman, v.d. 2000).

Neo-Liberal Mimarlığa Karşı Özgürleştirici Mimarlık

İnşa edebilme gücü -ya da daha geniş olarak iktidar ve sermaye ile iş birliği içinde elde edilen yapabilme gücü 20. yüzyıl boyunca sınırlarını daha da geliştirdi ve Neo-liberal ekonominin yaygınlaşması, devletlerin şirketleşmesi ve sermaye, iş gücü, ürünler

*&** Girne Amerikan Üniversitesi

ve hizmetlerin küreselleşmesiyle çok daha farklı bir boyut kazandı. Mimarlık adeta özelleştirildi, tıpkı eğitimin, sağlığın ve birçok sosyal hizmet alanının özelleştiği gibi.

Böylece mimarlık pratiği şirketlere devredilerek toplumsal rolünü, üst kültür değerini ve karar verme / inşa edebilme gücünü kaybetmeye başladı. Sermayenin taleplerine alet olan ve tamamen ticari kaygılarla donatılan mimarlık, mimarı ve mimarlığı satın alınabilen bir meta haline getirdi ve tam da bu nedenlerle kültürel sermayesini, toplumsal kabulünü ve kamu onayını kaybetme riskiyle karşı karşıya geldi.

Sorumluluk alanları, yetkileri ve rolleri değişen mimarların eğitim süreçleri de büyük değişikliklere uğradı. Mimarlık eğitimi bu alanla sınırlı olan okulların sınırları dışına çıkarak çeşitli yükseköğretim kurumlarına yayıldı. Ayrıca diğer alanlarla işbirlikleri geliştirerek disiplinler-arası bir alan haline geldi. Eğitim modelleri ve eğitim kurumları çeşitlenerek, çeşitli kabiliyet yelpazesine sahip çok sayıda diplomalı mimarlık mezunları ortaya çıktı. Aynı değişiklik mimarlık birliklerinde de yaşandı. Zira gücünü kaybetmeye başlayan merkezi mimarlar birlikleri artık merkezi devletleri arkalarında değil karşılarında bulmaya başladılar. Bu değişime ayak uyduramayan mimarlar birlikleri muhalif konuma itildiler.

Mimarlık pratiğini şirket patronlarının yürütmeye başlamasıyla patron olamayan mimarlar, patronların ücretli çalışanları haline geldiler. Böylelikle mimarlık edebiyatında mimarlığın meslek olduğu ve mimarların tasarım ofisi sahipleri olduğu dönemlerde "müşteri" olarak bilinen kişiler, "işverenler" olarak nitelendirilmeye başlandı. Öte yandan neo-liberal ekonomiyle hızla her şeyin alınıp satılabilen bir mala dönüştüğü günümüzde mekan tamamen metalaştı, mimarlık tam anlamıyla bir üretim-tüketim alanına dönüştü ve reklamların en popüler materyali haline geldi.

Ancak meslek okulları ve güzel sanatlar akademileri tekelinden çıkan ve üniversitelere devredilen mimarlık alanı eğitimi, mesleki bilgi ve çizim becerilerine daha az önem verse de nadir de olsa eleştirel düşünceyi teşvik eden müfredatlar geliştirmeye başlamıştır. Mahallelerimiz, sokaklarımız, meydanlarımız, parklarımız ve kentlerimize pervasızca el koyarak yaşamımızı sürdürdüğümüz tüm mekânlarımızı tüketim nesnelerine dönüştürmeye çalışan Neo-Liberal sisteme karşı koymayı amaçlayan ders içerikleri yavaş da olsa eğitim sistemine nüfuz etmeye başlamıştır. Böylece, mekânları özgürleştirmenin yollarını arama çabasına giren mimarlık öğrencileri ve mezunlarıyla karşılaşma olanağı artmıştır. Bu muhalefet yapabilen mimarlık anlayışına, devletle mesafesi artan meslek odalarının sistem içerisindeki duruşunun değişimi de eklenince, mimarlık alanı sadece eleştirmenin ötesine geçip direnişçi anlayışları içine almayı başarabilmiştir.

Mekânsal Mücadele

Bu mimarlık alanı direnişine verilebilecek en önemli ve en güncel örnek Gezi parkı direnişidir. Zira bu direnişte mekânsal mücadele ilk kez bu kadar kapsamlı bir itiraza dönüşmüştür ve mimarların (en azından muhalif mimarların) hem mesleki hem de akademik camiası direnişin çekirdeğinde yer almıştır. Gezi parkı projesine karşı yürütülen bu aktivizmin mimarlık açısından önemi, bu eylemlerde yer alan mimarların meslek insanı olarak onlardan beklenilen şekilde iktidar ve sermaye yanında yer alarak mekânın dönüştürülmesi için görev almamaları, tam tersine kapitalist amaçlarla yürütülmek istenen bir devlet projesinin durdurulması için insanların yanında yer alarak mimarlığa karşı çıkmalarıdır. Mimarlığa karşı çıkan

bu mimarların karşı çıkma argümanları ise daha öncelerde olduğu gibi projenin "mimari nitelik yoksunluğu" değil projenin konusu ve üretiliş biçimidir. Yani "hizmet sunucuları olarak" tanımlanan mimarlar, bu tanımın dışına çıkabilmiş ve "hizmetçilik" ahlakına aykırı bir şekilde talep edilen ve hatta başkaları tarafından yürütülen "hizmeti" sorgulayabilmiş ve bunun karşısında eyleme geçebilmişlerdir. Bu karşı duruşun sergilenebilmesi mimarlık direnişinin temel esasını oluşturmaktadır. Böylelikle insanların mekânlarına el koymaya çalışan devlet, sermaye ve mimarlık, direnişte bulunan ve aralarında mimarları da barındıran insanlar tarafından sert bir biçimde engellenmeye çalışılmıştır. Böylelikle direnişte iştirak edenler ve içlerinde bulunan mimarlar beklenmedik bir biçimde binaları değil kentlerin ve insanların geleceğini savunmuş ve politik taleplerde bulunmuşlardır.

Mimarlığın uzun yıllardır unutulmuş olan bu politik yönü, mekân üretim ve kullanım süreçleriyle bağlantılıdır. Henri Lefebvre Mekân Üretimi kitabında bu süreçleri etraflıca aktarmaktadır. Lefebvre'e göre, devlet ve sermaye, sosyal mekânlar üzerinde bir hegemonya yaratarak, onları homojenleştirmeye çalışmakta ve böylelikle soyut mekânlar, yani farklılıkları dışlayan, sosyal yaşamı barındırmayan ve sadece tüketime yönelik olan mekânlar üretmektedir. Böylelikle, devlet ve sermaye soyut mekânlar üreterek, sosyal mekânları parçalayıp, hiyerarşik düzene sokmaktadırlar. Günümüz kentlerinde de, Lefebvre'in tespitlerini doğrular biçimde, büyük dönüşüm projeleri çerçevesinde, zaten yoksun olan birey ve toplulukların her gün daha fazla kentin imkânlarından uzaklaştırıldıklarına tanık olmaktayız. Bu dönüşüm projelerine ek olarak, yenileme ya da rehabilitasyon adı altında, tarihi bölgelerde yaşayanların ihtiyaçlarına değil, turistik tüketime veya rant elde etmeye yönelik projeler üretilmesi; güvenlik duvarlarıyla çevrili siteler ve lüks konutların inşası; tarihi binalar ve kamusal alanların yeniden işlevlendirme adı altında sürekli gözetim altında tutulabilecek şekilde özelleştirilmesi gibi bir çok örnekte, profesyonel mimarlar ve plancılar çok önemli roller oynamaktadır. Zira bu süreçlerde profesyonel mimarlar ve plancılar, kurumsallaşmış bilgiyi temsil ederek devlet ve sermayenin yanında yer almaktadırlar (Lefebvre, 1991). Profesyonel mimarlığın kentsel dönüşüm ve özelleştirme projelerinde yer almasının temel nedeni, son yarım asırda apolitikleşen, tasarımla, binayla ve "mimari ölçekle" kısıtlanan, böylelikle insanları, kenti ve daha büyük ölçekteki politik durumları göz ardı eden tutum olarak nitelendirmek mümkündür. Bunların sonucunda mekanlar tüketilebilecek şekilde dönüşmekte, ve mimarlık "hizmet" başlığı altında satın alınabilecek hale bir metaya dönüşmektedir. Bu doğrultuda mekan üretimi sürecinde bilgileriyle iktidar kuran profesyonel mimarlar ve plancılar insana ve topluma değil, devlete ve sermayeye hizmet etmeye başlamışlardır ve bu tutumlarıyla insanların özellikle de incinebilir grupların temel haklarının çiğnenmesine sebep olmuşlardır.

Bu ihlallerin farkına varılması, önüne geçilmesi ve bunlar yüzünden ortaya çıkan yaraların sarılması yönünde araştırma, uygulama ve bilgi üretimi, mimarlık eğitiminde çok az dikkate alınmış olsa da, son yıllarda mimarlık eğitimi alanında, Lefebvre'in düşüncelerini esas alarak, mekânları savunabilecek ve onları insanlara ve insanlığa tekrar kazandırabilecek düşünceler, metotlar ve eleştirel yaklaşımlar görünmeye başlamıştır.

Mücadelelerin ölçek değiştirdiği, ülkeler için olan kavgaların artık evler ve sokakların sınırlarına dayandığı ve mekânsallaştığı günümüzde, mekân alanıyla yakından ilgilenmekte olan mimarlık eğitiminin bu değişimlere duyarlı bir şekilde yeniden ele alınması ve bu mekânsal mücadeleye

destek verecek biçimde geliştirilmesi gereklidir. Mimarlık eğitiminin içeriğine ek olarak yöntemlerinin de değiştirilmesi ve bu mücadeleye uygun hale getirilmesi, geliştirilen eleştirel düşüncelerin içselleştirilerek mücadele hayatında kullanılması ve eleştirel mimarlığın güçlenmesine sebep olacaktır.

Bu nedenle de tasarım stüdyoları başta olmak üzere, formel yürütülen mimarlık eğitimi müfredatının mekânsal mücadeleye destek verecek biçimde eleştirel içerik ve eleştirel yöntemlerle yeniden gözden geçirilmesi Gezi parkındaki direnişte ve tüm mekânsal mücadelelerde yaşanan duyarlılığın daha da yaygınlaşması ve etkin hale gelmesi konusunda önem taşımaktadır.

Özgürleştirici Eğitim

Mimarlık eğitiminde bu eleştirel modelin geliştirilmesi için Paul Freire'in, Ezilenlerin Pedagojisi kitabında, ortaya koyduğu "özgürleştirici eğitim modeli" kaynak teşkil edebilir. Freire öncelikle birçok eğitim kurumunun eğitim modeli olarak kullanılan "bankacı eğitim" modelini eleştirerek, bu modelin insanların ezilmişliklerini ve "sessizlik kültürü"nü pekiştirdiğinden bahsetmektedir. Freire ezilenlerin içinde bulundukları durumun farkına varıp bunu değiştirmek için harekete geçecek bilgi ve donanımdan yoksun bırakıldıkları durumu sessizlik kültürü olarak tanımlamakta ve yürütülmekte olan eğitim sisteminin bu sessizlik kültürünün derinleşmesine yardımcı olduğunu öne sürmektedir. Freire, ezilenlerin, içinde ezildikleri sisteme tümüyle entegre edildikleri bu eğitim sistemine "bankacı eğitim" modeli adını vermektedir. Öğretmen ve öğrencinin iki zıt kutupta yer aldıkları bu modelde, öğretmenin görevi, müfredatı belirlemek, çeşitli kaynaklardan anlatılar derlemek ve bunları tek taraflı bir şekilde öğrencilere iletmektir. Bu modelde, öğretmenin öğrencilere aktardığı anlatının içeriğindeki gerçeklik, kendini oluşturan bağlamdan koparılarak, kategorilere ayrılmış, sabit ve değişmez bir nesne olarak sunulan soyut bir kavramdır. Freire, bankacı eğitim modelinin diğer kutbunu oluşturan öğrenciyi, öğretmenin anlattıklarıyla içi doldurulacak olan boş bir kaba benzetir. Öğrencinin görevi, öğretmenin anlattıklarını kayıtsız şartsız kabul etmek, ezberlemek ve istiflemektir. Öğretmen tarafından anlatılan soyut bilgi, öğrencilerin kendi yaşam deneyimleriyle bütünleştirilemediği için, bu bilgi zaten ezberin ötesine geçemez ve bir idrak nesnesine dönüşemez. İdrak olmayınca da, gerçekliğin öğretmen tarafından sunulduğu gibi kategorilere ayrılmış, sabit ve soyut bir nesne olarak kabulü mümkündür (Freire, 2006).

Freire, bankacı eğitim modelinin karşısına, özgürleştirici bir model olarak "problem tanımlayıcı eğitim modelini" koyar. Bu modelde, asıl amaç, soyut bilginin öğretmenden öğrenciye tek taraflı aktarımı değil, idrak yoluyla gerçekliğin kavranması ve dünyanın, içinde bulunduğumuz koşulların anlaşılmasıdır. Bu modelde gerçeklik, sabit ve soyut bir nesne değil, sürekli değişime uğrayan ve bizler tarafından değiştirilebilecek bir süreç olarak ele alınır. Bu model, bilginin öğretmenin tekelinde olduğu ve öğrencilere tek taraflı olarak anlatıldığı, öğrencilerin ise kendilerine sunulan hazır bilgiyi ezberledikleri öğretmen-öğrenci ikiliğini aşmaktadır. Bu ikilik yerine Freire, moderatör-katılımcı kavramlarını kullanmayı tercih eder. Artık öğretmen, bilgiyi tekelinde bulunduran ve mutlak öğreten değildir. Öğrenme sürecini yönlendiren, ve öğrencilerin deneyimlerinden öğrenen bir moderatördür. Öğrenci de sadece kendisine öğretilen değil, kendi bilgi ve deneyimleriyle öğrenme sürecini zenginleştiren bir katılımcıdır (Freire, 2006).

Freire'in bu düşünceleri göz önünde bulundurularak, mimarlık eğitiminde eleştirel

içeriğin gündelik hayatta da kullanılmasının ve mimari pratikleri etkilemesinin tek yolu özgürleştirici eğitim modelinden geçmektedir. Zira Freire'in de öne sürdüğü gibi, bankacı eğitim modelinin öğrencilere dayattığı edilgen rol, öğrencilerin dünyayı değiştirmeye yönelik olan potansiyelini bastırmaktadır. Başka bir deyişle, "öğrenciler kendilerine yüklenen yığma malzemeyi istiflemekle ne kadar meşgul olurlarsa, dünyaya bu dünyanın dönüştürücüleri olarak müdahale etmeleri halinde oluşacak olan eleştirel bilinçleri o kadar güdük kalacaktır. Kendilerine dayatılan edilgen rolü ne kadar kapsamlı bir şekilde kabul ederlerse, dünyayı nasılsa öyle benimsemeye, kendilerinde yığma malzeme halinde biriktirilen kısmi bir gerçeklik görüşünü kabule o kadar yatkın olurlar" (Freire, 2006, s.50).

Oysa problem tanımlayıcı eğitim modeli, bankacı eğitim modelinin "anlatım hastalığını" aşmakta, onun yerine uzlaşmaya dayalı yapıcı "diyalog"u getirmektedir. Bu sayede, dünyaya, gerçeklere yönelik bir farkındalık oluşur ve dünyayı dönüştürücü bilgi hem öğretmenin, hem de öğrencilerin aktif olarak katılımıyla birlikte yeniden üretilir. Freire'e göre, "Bilgi ancak ve ancak, buluş ve yeniden buluş yoluyla, dünya içindeki, dünya ile ve birbirleriyle olan insanların sabırsız, durmak bilmeyen, sürekli, umut dolu araştırmalarıyla peşinden koşmalarıyla meydana gelir" (Freire, 2006:49).

Özgürleştirici Mimarlık Eğitimi İçin bir Deneme

Yazarlar, 2009 yılından bu yana çeşitli eğitim kurumlarının organizasyonları vasıtasıyla gerçekleştirdikleri insan hakları odaklı mimarlık atölyesi çalışmalarının, özgürleştirici mimarlık eğitimi alanında daha sonra yapılacak çalışmalara bir zemin teşkil edeceğini ummaktadırlar[1]. Bu atölyenin içeriği, Lefebvre'in Mekan Üretimi kitabında ortaya koyduğu ve daha sonra "Kent Hakkı" düşünceleriyle zenginleştirdiği teoriler; David Harvey'nin kentlerin ve mekanların neo-liberal dönüşümü konusundaki fikirleri; ve insan hakları düşünceleri esas alınarak oluşturulmuş, yöntem olarak ise Freire'in problem tanımlayıcı ve özgürleştirici eğitim modelinden esinlenilmiştir. Neo-liberal mimari anlayışa karşı direniş kültürü barındıran ve mekanların ve insanların özgürleşmesini amaçlayan bu mimarlık eğitimi modeli örneğinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması umuduyla içeriği ve yöntemleri tanıtılmakta ve tartışmalara açılmaktadır.

Katılımcılığı sağlayabilmek ve deneyim sonucunda bilgiye erişebilmek amacıyla bu eğitim modelinde, tartışmalar, grup çalışmaları, simülasyonlar, oyunlar, örnek çalışmaları ve çeşitli yaratıcı modüller aracılığıyla, katılımcıların kendi bilgilerinden yola çıkarak çeşitli konularda öğrenmelerini kolaylaştırmak amaçlanmaktadır. Bu tarz eğitimlerin daha etkin ve kalıcı sonuçlara neden olmalarının yanı sıra, öğrenim sürecinde tek bir fikir ve mutlak bilginin hakimiyeti yerine, çeşitliliklerin ortaya çıkmasına imkan sağlamaları nedeniyle bilgi akışı ve paylaşımı konusunda büyük önem taşıdıkları gözlemlenmektedir. Bunlara ek olarak bankacı eğitim modelinin bireyci ve sıkıcı yönlerine karşın, özgürleştirici eğitimin grup çalışmalarına dayanması ve eğitimi kolektif, duyarlı, eleştirel ve eğlenceli bir sürece dönüştürmesi, amaca yönelik motivasyonların yüksek tutulmasına sebep olmakta ve aktivizmi canlandırabilmektedir.

Bu nedenlerle, özgürleştirici mimarlık eğitimi programlarımız insan haklarını tanıtmayı,

[1] Bu atölye çalışmaları, 2009 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Kayıtdışı etkinliğinde; 2010 yılında Girne Amerikan Üniversite Mimarlı Fakültesi Yaz okulunda ve 2010 yılında Ankara'da gerçekleşen Mimarlığın Sosyal Forumunda çok sayıda öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

mekânsal boyutlarının keşfedilmesine olanak sağlamayı, insan hakları ihlallerinin ve ortaya çıkış süreçlerinin farkına varılarak, bunları durdurmaya ve bu ihlaller yüzünden oluşan yaraları tedavi etmeye yönelik yöntemler geliştirmeyihedefleyen ve katılımcı odaklı eğitim yöntemlerine dayanan modüller içermektedir. Bu modüllerin bir kısmı 'Pusula' (2008), 'Making Rights a Reality' (2005) ve 'Service Learning' (2007) gibi insan hakları eğitimi kitaplarından derlenmiş, bazıları da mimarlık eğitimine uygun olabilecek şekilde yazarlar tarafından tasarlanmıştır. Bu modüller insan hakları ve mekân konularında farkındalık yaratmaktan başlayıp, edinilen bilgilerin mekân tasarımı sürecine aktarılmasına uzanan çeşitli aşamaları içermektedir.

Eğitimin ilk aşamasında insan hakları ve mekân konusu ele alınmakta ve mekansal tasarımın nasıl insan hakları ihlallerine yol açabileceği konusu gündeme getirilmektedir. Bu konudaki teorik altyapının sağlanması için, insan hakları evrensel bildirgesi, kent hakları metinleri ve bazı örnek alan çalışmaları okunmakta ve tartışılmaktadır.

Bir sonraki aşama, teorik olarak edinilen bilginin, gözlemle pekiştirilmesini içermektedir. Bunun için de katılımcıların mekânla ilgili olan insan hakları konularından bir tanesini seçerek, o konuyu daha derin bir şekilde incelemeye almaları sağlanmaktadır ve böylelikle katılımcıların belirli bir bölge seçerek, o bölgede hak gözlemcileri olarak araştırma ve incelemede bulunmaları istenmektedir. Bir sonraki modülde katılımcılar gözlem ve araştırmalara dayanarak eğitim, çalışma, güvenlik, barınma, hakkaniyetli gelişme, kanaat ve ifade özgürlüğü gibi konularda bölgede yaşanan insan hakları ihlallerinin bir haritasını oluşturmaya yönlendirilmektedirler.

Programın sonraki aşamasında katılımcılar yaptıkları gözlemlerden edindikleri bilgiyi, küçük bir simülasyonla diğerlerine aktarmaktadırlar. Bu simülasyon, her katılımcının kentteki kırılgan ve incinebilir grupları oluşturan bireylerin (kadın, evsiz, yoksun, engelli, eşcinsel, işsiz, göçebe vb. hak ihlaline maruz bırakılan bireyler) rolüne bürünmesiyle gerçekleştirilmektedir. Bu rol içinde, her bir katılımcı ele aldığı bireyin maruz kaldığı hak ihlalleri ve bunların giderilmesi konusundaki dileklerini ve ideallerini canlandırmaya çalışmaktadır. İnsan hakları ihlallerine son vermek için ortaya konulan bu idealler, eğitimin diğer aşamasında bir tasarım projesi olarak ele alınmaktadır. Böylelikle bu eğitim modeli çerçevesinde, haklar konusunda aktif mücadele vermenin en etkin biçimi olarak, hak ihlallerini durdurmak, bu ihlallerin önüne geçmek ve bunları ortadan kaldırmanın yollarını araştırıp geliştirmek mekânsal dokunuşlarla deneyimlenebilmektedir.

Sonuç

İnsan hakları odaklı ve özgürleştirici mimarlık eğitimi mimarlık eğitiminde binalar yerine insanları merkeze koyarak, sermaye ve devletin çıkarlarını korumak yerine, insanların haklarını savunarak ve mimarlığı projeyle sınırlı tutmayarak, tüketilebilecek mekanlar yerine insanların yaşam alanlarını ve faaliyetlerini kapsayacak ve kolektif olarak kullanılabilecek mekanların oluşmasını başarabilecektir.

Bu eğitim modeli mimarları "hizmet sunucuları" olarak değil, "mekan savunucuları" olarak görmektedir ve mekânsal mücadele için gerekli duyarlılığın eğitim içeriğiyle aktarılması ve katılımcı eğitim modeliyle içselleştirilmesini mümkün kılmaktadır. Meslek okullarının amaçladıkları "tasarımcı ve uygulamacı mimarların" ve günümüzün neo-liberal ortamında ortaya çıkan "hizmet sunucu mimar"ların yerine "eleştiren ve mücadele eden mimar"ların var olmasını destekleyen bu model, mimarlığa

bir mekan aktivizmi olarak bakmaktadır. Türkiye'de sürdürülmekte olan ve temelleri tarihi mahallelerin ve gecekonduların dönüşümüne karşı konulan direnişe dayanan, Gezi Parkı olaylarıyla daha da yaygın bir kitlenin ve orta-sınıfın katılımını sağlayan, yapılan müdahalelerle siyasallaşan ve Türkiye'deki tüm sokak ve parklara yayılan "mekânsal mücadele"nin mimarlığın özgürleştirici rolü hakkında umut vaat ettiği günümüzde, mimarlığı ve mimarlık eğitimini yeniden düşünmek ve kurgulamak zorunlu bir hal almaktadır. Özgürleştirici mimarlık eğitimi bunun için bir kılavuz oluşturabilecek ve mekânların ve insanların özgürleşmesi yolunda mimarlığın rolünü yeniden ve yeniden düşünmemizi sağlayacaktır.

Kaynakça

Amnesty International (2005) "Making Rights a Reality: Human Rights Education Workshop for Non-Governmental Organizations", Amnesty International Publications, London.

Belisle, K. ve Sullivan, E. (2007) "Service Learning: Lesson Plans and Projects", Amnesty International USA, New York.

Brander, P. Gomes, R. vd. (2008) "Pusula: Gençlere İnsan Hakları Eğitimi Kılavuzu", çev: Burcu Yeşiladalı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Draper, J. (2000) "The Ecole des Beaux-Arts and the Architectural Profession in the United States: The Case of John Galen Howard", Kostof, S. (ed.), "The Architect: Chapters in the History of the Profession", University of California Press, Berkley and Los Angeles.

Freire, P. (2006) "Ezilenlerin Pedagojisi", çev: Dilek Hattatoğlu ve Erol Özbek, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Harvey, D. (2008) "The Right To The City", New Left Review, 53: 23-40.

Lefebvre, H. (1991) "The Production of Space", translated by Donald Nicholson Smith, Blackwell Publishers, Oxford.

Roth, L. M. (2007) "Understanding Architecture: Its Elements, History, and Meaning", 2nd Edition, Westview Press, Cambridge, ss:159-164.

Sadri, H. (2013) "Etik Bir Sorun Olarak Mimarlar İş-Galindeki Mimarlık", Serbest Mimar Dergisi, Sayı 11.

Tanyeli, U. (2013) "İlk Kez Mimarlık Aracılığıyla İsyan Ediliyor", Tarih Vakfı Söyleşisi, 07 Haziran 2013. http://www.arkitera.com/haber/index/detay/ilk-kez-mimarlik-araciligiyla-isyan-ediliyor/14869

Wasserman, B. Sullivan, P. Palermo, G. (2000) "Ethics and the Practice of Architecture", John Wiley and Sons, Washington D.C.

Wilton-Ely, J. (2000) "The Rise of the Professional Architect in England", Kostof, S. (ed.), "The Architect: Chapters in the History of the Profession", University of California Press, Berkley and Los Angeles.

Harvard Rektörü'nün Gözüyle Üniversitelerin Ticarileşmesi

Ulaş Başar Gezgin[1]

20 yıldan fazla bir süre Harvard'ın rektörlüğünü yapmış Derek Bok'un kitabı, içeriden bir bakışla, üniversitelerin ticarileşmesini konu alıyor. Yazar, kimi araştırmacılardan yaptığı derlemeye dayanarak, üniversitelerdeki ticarileşmeyi beş başlık altında sıralıyor:

"*(1) Ekonomik güçlerin üniversiteler üzerindeki etkisi (mesela bilgisayar bilimi bölümlerinin ve bağlı lisans programlarının artması);*

(2) Şirket kültürünün üniversiteye tesiri (mesela kampüslerde CEO, net faaliyet kârı veya marka adı gibi terimlerin giderek daha fazla kullanılması);

(3) Öğrencinin kariyerini ilgilendiren derslerin müfredattaki ağırlığının artması (örneğin mesleki derslerin artışı);

(4) Üniversite harcamalarında tasarrufa gitme çabası (sözleşmeli öğretmenlerin işe alınması) ya da şirketlere özgü idari yöntemlerin uygulanması;

(5) Sayısallaştırılması gerçek anlamda mümkün olmayan meseleleri sayısallaştırma çabaları (örneğin değer mevzusunu nitel değil parasal terimlerle ele alma)..." (s.5)

Kitap, 11 bölümden oluşuyor. Birinci bölüm, 'Ticarileşmenin Kökenleri' başlığını taşıyor. İkinci bölüm, 'Taraflılığı Engellemek' başlığı ile 'İş Dünyasından Alınacak Dersler', 'İş Dünyasından Alınacak Derslerin Sınırları' ve 'Bizi Bekleyen Sorunlar' altbaşlıklarını taşıyor. 'Spor' başlığını taşıyan üçüncü bölümün altbaşlıkları, 'Kâr Canavarı', 'Düzeni Sağlama Çabaları', 'Akademik Zararlar', 'Mazeretler', 'Rektörlerin Çıkmazı' ve 'Sahalardan Alınan Dersler'. Dördüncü bölüm, 'Araştırma' başlığına ve 'İlk Kaygılar', 'Gizlilik', 'Çıkar Çatışmaları', 'Şirketlerin Araştırma Sonuçlarını Etkileme Çabaları' ve 'Alınan ve Henüz Alınmayan Dersler' biçimindeki altbaşlıkları taşıyor. Beşinci bölümde, 'Eğitim' başlığı altında, 'Kâr Amaçlı Öğretimin Kısa Tarihi', 'İnternet' ve 'İnternetin Belirsiz Geleceği' altbaşlıkları var. 'Ticarileşmenin Yararları ve Zararları' başlıklı altıncı bölümün altbaşlıkları, şöyle: 'Yararlar' ('Kârlar', 'Saikler'), 'Zararlar' ('Akademik Standartlarda Erozyon', 'Akademik Camiaya Yönelik Zararlar' ve 'Üniversitenin İtibarına Yönelik Riskler') ve 'Riskleri ve Kazançları Doğru Değerlendirmek'. Üçüncü bölümün devamı niteliğindeki yedinci bölümde, 'Sporda Reform' başlığı altında, 'Reformun Önündeki Engeller', 'Popüler 1. Lig Sporlarında Reform', 'Öteki Sporlar' ve '1. Lig Dışındaki Üniversiteler' konu ediliyor. Sekizinci bölümde, 'Araştırma Dürüstlüğünü Muhafaza Etmek' ('Gizlilik', 'Çıkar Çatışmaları', 'Şirket Desteğine Bağımlılık', 'Öğretim Üyelerinin Şirketlerine Yatırım Yapmak' ve 'Çizgiyi Çekmek'); dokuzuncu bölümde, 'Eğitimin Değerlerini Muhafaza Etmek' ('Kârın Rolü' ('Bölümler Arası Kaynak Aktarımı', 'Yönetici Eğitimi', 'Sertifika Programları', 'İnternetten Kâr Etmek', 'Reklamcılık ve Gizli Müfredat Kavramı') ve 'Eğitimin Kalitesini Artırmak'); onuncu bölümde ise, 'Kuralları Hayata Geçirmek' ('Mütevelli Heyetleri', 'Öğretim Üyeleri', 'Üniversitelerarası İşbirliği' ve 'Hükümetlerin Rolü') konu ediliyor. Son bölüm, 'Kolları Sıvama Zamanı' başlığını taşıyor.

---

1 ulasbasar@gmail.com
Tüm Yapıtları: http://www.slideshare.net/dr_gezgin/gezgin-kaynaka-1-nisan-2013-stanbul

Bölümler arasında çakışmalar ve yinelemeler olduğu görülüyor. Bunlar, birbirinden bağımsız yazılmış makaleler havası veriyor. Bölümlerde, yer yer "Ne şiş yansın ne kebap" havası var; ancak, tümü olmasa da, çoğunluğu eleştirel olan bir kitap. "Sen de haklısın, sen de haklısın" tavrı, kimi zaman, kendi içinde çelişkili ifadelere dönüşüyor ve "bu satırları aynı kişi mi yazmış?" diye sordurabiliyor. Örneğin, yazar, bir yandan, ticarileşmeyi yerden yere vururken; aynı zamanda, bunun herzaman kötü olmadığını söyleyebiliyor; ya da 'İş Dünyasından Alınacak Dersler' adı altında, eleştirel olmayı bırakıp üniversiteye tüccar kafasıyla bakabiliyor. Yazara göre, üniversitelerde ticarileşme, henüz en zararlı boyutlara ulaşmadı; ama böyle giderse ulaşacak. Bu, "ulaşmadı ama ulaşacak" düşüncesi, yazarın Harvardlı olmasından kaynaklanıyor olabilir. Yazarın bu düşüncesinde, Harvard'daki ticarileşmenin daha düşük düzeyde olmasının ve akademik kültürün büyük oranda korunmasının payı olabilir. Ancak, diğer birçok üniversite, "ulaşmadı ama ulaşacak" yerine "ulaşıp daha da ötesine geçti bile" sınıfına rahatlıkla sokulabilir. Belki de, bu uyuşmazlık, kitabın basım tarihinden sonra, üniversitelerin çok daha hızlı ticarileşmesine bağlanabilir. Yine de, kitabın basıldığı tarihte bile, üniversitelerin ticarileşmesi, yazarın söylediğinden daha üst düzeydeydi.

Ticarileşme, yalnızca üniversitelerde değil, eğitimin tüm kademelerinde görülebiliyor. Yazar, bu konuda şöyle diyor:

"*Yoğun finansal baskılar devlet ortaokullarında daha da büyük bir ticarileşmeye yol açtı; okullar, koridorlara sağlıksız içecekler ve ambalajlı gıdalar satan makineler yerleştirmek ya da matematik ve fen derslerine reklam karıştıran "ücretsiz" okul malzemeleri kullanma karşılığında şirketlerden para alıyor. Ülkenin her yerinde öğrenciler, örneğin kimya çalışırken, Prego marka spagetti sosunun gerçekten de rakiplerinden daha yoğun olduğunu kanıtlayan deneyler yapıyor ya da matematik öğrenirken Chips Ahoy paketlerinde kaç tane çukulatalı cips olduğunu sayıyor*" (s.191).

Örneklerin çarpıcılığı bir yana, yazarın bu satırlarından çıkarılabilecek bir başka sonuç da, öğrenciler için, ticarileşmenin, daha üniversiteye gelmeden, sıradan ve olağan duruma getirilmiş olması. Yine de, yazar, ticarileşmeye tümüyle karşı çıkmıyor. "*Kâr saiki, ancak rekabetin çok yoğun olması ve öğrencilerin ihtiyaçları ve seçenekleri konusunda çok bilgili olması durumunda birinci sınıf bir eğitim yaratabilirdi*" (s.173) diyor. Bu, kitabın genelindeki eleştirel tonla çelişen bir başka söz örneği.

Yazar, hangi profesör üniversiteye daha fazla para getirirse onun işe alınacağını ve yükseltileceğini ve böylece akademik kültürün büyük zarar göreceğini anlatırken, bunun yaygın olmadığını ileri sürüyor (s.200). Oysa, bu durum, onun sandığından daha yaygın. Ayrıca, şirket kuran profesörler ve üniversiteler ile profesörlerin şirketleri gibi çetrefilli konular da, sanıldığından daha az akademik ve daha çok ticari bir nitelikte (bkz. s.201). Aynı biçimde, aşağıdaki ifadeler, oldukça iyimser; gerçekse, daha kara bir tablo sunuyor:
"*Araştırmacıların ticarileşmesinin en kötü boyutlarına şaşırtıcı bir direnç göstermesi çok iyi bir haber. Yaygın kanının aksine, eğitim görevlerinden ve araştırma programlarından taviz verme pahasına kârlı iş fırsatları peşine düşen bilimadamı sayısı görece az. Çoğu incelemeye göre, üniversite dışında danışmanlık yapan profesörler meslektaşları kadar ders verdiler ve idari sorumluluk aldılar. Öyleyse, son tahlilde, akademik normların para kazanma güdüsünden daha güçlü çıktığı söylenebilir.*" (s.199-200).

Bu satırlar için, "neresinden tutsak elimizde kalıyor" demek, yanlış olmaz. Bir kere,

araştırmacıların çok azı, ticarileşmeye direnç gösteriyor. İkincisi, kâr amacı güden araştırmacılar, yazarın sandığından daha fazla. Üstelik, bu sözleri, tıp fakültelerindeki ilaç firmaları eliyle gerçekleşen ticarileşmeye yönelik sert eleştirisiyle çelişiyor (bkz. s.59-77). Ayrıca, birçok üniversite bileşeni üstündeki kâr baskısı, kapatılan bölümler, stres, aşırı çalışmaktan işi eve daha fazla götürme ve bunun sonucunda bozulan aile ilişkileri ve hatta boşanmalar olarak geri döndü ve dönüyor. Yazar, konuyla ilgili istatistiklerden (örneğin, kaç üniversite ve öğretim üyesi var; yarı-zamanlılaşma oranı ne; geçen yıl kapatılan bölümlerden kaçı hangi amaçla kapatıldı; kaç özel üniversite var vb. vb.) ve yazıya dökülemeyen anekdot kanıtlardan yararlanmadığı için, gerçekdışı yorumlar yapma olasılığı artmış oluyor. Başka bir bölümde ise, bu sözlerin tersi anlama gelebilecek şu yorumları yapıyor:

"*Bu tür yatırımlar bir dizi sorun yaratıyor. Üniversite ve profesörler arasında, iki tarafın da çıkarı olan şirketlerin yönetimi konusunda çatışma yaşanması olasılığı bunlardan biri. Bu durumda üniversite, kendi bilimadamları arasında bir seçim yapmak –hatta belki de meslektaşlarının kurduğu şirketlerle doğrudan rekabet eden bilimadamlarını desteklemek gibi- zor bir konuma düşer. Yatırım yapmakla üniversiteler, zımnen bu tür şirketlerin kurulmasını desteklemiş olur ve dolayısıyla öğretim üyelerini girişim etkinlikleri için gerekenden fazla zaman harcamaya teşvik eder. Eğer akademik kurum bir profesörün şirketinde ciddi bir çıkara sahipse, aynı şekilde, şirketin bir ürünü, fiyatları ya da diğer politikalarıyla yol açtığı zararlardan dolayı da sorumlu olabilir – ya da en azından kamuoyu tarafından sorumlu tutulabilir. En kötüsü de, profesörlerin çalışmalarında finansal bir çıkarı bulunan üniversiteler, terfi, maaş ve benzeri hassas personel mevzularında akademik liyakattan ziyade ticari kriterlerden etkilenebilir, ya da etkilendikleri düşünülebilir. Bu kararlardaki dürüstlük çok ciddi bir mesele olduğu için, bu tür riskler üzerinde ciddi biçimde kafa yorulması gereklidir.*" (s.150)

Yazarın kendisiyle çeliştiği bir başka örnek ise, şu sözleri:

"*Yirmi küsur yıllık deneyim, birtakım daha kârlı uygulamalı ve pratik alanlar uğruna temel araştırma alanlarının terk edildiği şeklinde bir eğilime işaret etmiyor. Ayrıca akademik dergi ve kitap sayısındaki artışı gören bir kimse, çok satan kitaplar veya başka popüler eserler yazma arzusunun ciddi bilimsel çalışmalara baskın çıktığını söyleyemez. En azından bugüne değin, keşif arzusu ve değerli meslekteşların saygısını kazanma isteği, para kazanmaktan çok daha güçlü saikler oldu*" (s.140).

Öte yandan, yazar, markaların üniversitelerde boy göstermesinin gizli müfredat bağlamındaki simgesel anlamını kavramışa benziyor:

"*(...) Coca Cola şirketinin Princeton Üniversitesi'ne, okuldaki Nassau Binası'nın girişinin üstüne "Cola İçince Hayat Daha Güzel" gibisinden beş kelime yazılması karşılığı 25 milyon dolar teklif ettiğini düşünelim. (...)*

Sorunun kökü daha derinlerde. Üniversite açısından bu denli sembolik önemi olan bir noktaya bu yazının yazılmasına izin vermek, kampüsteki herkese, Princeton'da paranın alamayacağı şey yoktur, mesajı verecektir. Doğru fiyat verildiğinde satılamayacak kadar kutsal hiçbir yer yoktur. Bu mesaj, öğrencilerde olumsuz etki yaratmasının yanında, akademik kariyerlerinin ve çalıştıkları kurumun parayı aşan idealleri ve amaçları temsil ettiğini düşünen pek çok öğretim üyesi için şevk kırıcı olacaktır. Maddiyatçılığını böylesine pervasızca ifade eden bir üniversite, ticari baskıların akademik değerleri aşındırmasına karşı etkili

bir mücadele de yürütemez" (s.168-169).

Bu eleştirinin Türkiye'deki üniversitelerde yüzlerce karşılığı bulunuyor. Gizli müfredat olarak yerleşkelerdeki ticarileşme, daha kapsamlı bir incelemeyi hak ediyor.

Yazar, ilk 6 bölümde sorunları ortaya koyuyor; son 5 bölümde ise çözüm önerilerinde bulunuyor. Bu önerilerin çoğu, ne yazık ki, varolan ticari ortamda gerçekleştirilebilir olmaktan uzak. Buna bir örnek, ticarileşmenin doruğu olan mütevelli heyetlerinden medet umması (bkz. s.183).

Bir sonraki sayfada, bunun uygulanamaz olduğunu zaten kendi söylüyor. Yazara göre çözüm, üniversitelerarası işbirliği (örneğin, s.188-189) ve hükümetin alacağı önlemler (s.189-192). Bu düzenlemelerin üniversitelerle birarada oluşturulması gerekiyor (s.191). Yazar, bir yandan da, hükümetin ticarileşme yanlısı çıkarları olabileceğine dikkat çekiyor. Ayrıca, üniversitelerden anlamayan hükümet yetkililerinin yarardan çok zararı olabiliyor (s.191). Yani aslında tüm çözüm önerileri, ince bir buz üstünde yürüyor.

Kitapta eksik olan kavram, özerklik; eksik olan tartışma ise, özerklik türleri (idari, siyasi, akademik vb.). Devletin mali desteği kesildiğinde, üniversiteler, şirketlere av oluyor. Dolayısıyla, bu özerklik konusu, yaşamsal bir öneme sahip. Ayrıca, yazar, kendisinden önceki bir rektörü sendika düşmanı olduğu için hafifçe eleştirse de, kitapta, sendika(laşma), neredeyse hiç geçmiyor. Üniversiteler, emek-sermaye çelişkisinin bu kadar derinleştiği bir alan olarak düşünüldüğünde, böyle bir kitapta, sendika yayınlarına ve sendikacılara daha çok yer verilmesi beklenirdi. Yine de, Harvard'ın tepe noktasında on yıllarını geçirmiş bir yazardan, bir kitap boyu ticarileşme eleştirisi okumak, hiç yoktan iyidir.

Kaynak

Bok, D. (2007). Piyasa ortamında üniversiteler: Yüksek öğretimin ticarileşmesi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Eğitim bilim çalışmalarındaki yöntem ve yazıma yönelik postmodern söylemlerin eleştirisi

Eğitim bilim çalışmalarının yöntem ve yazımında birbirini tamamlayan iki öğe: İçerik ve biçim

Doç. Dr. Ali Rıza Erdem*
Yrd. Doç. Dr. Selçuk Şimşek*

Eğitim bilim, diğer bilim dallarında olduğu gibi, doğası gereği "*göreli*"dir. Diğer bir deyişle yöntem ve biçimde mutlaklık (kesinlik) yoktur. Özellikle eğitim biliminin odak noktası insan olduğu için görelilik daha bir önemli ve zorunlu hale gelmektedir. Eğitim bilimde kullanılan "*bilimsel yöntem*" nicel, nitel ve deneysel olarak eğitimle ilgili alana bir damla da olsa katkı getirme yâda eğitimin güncel sorunlarına bilimsel çözüm bulma amacına yönelik olarak uygulanmaktadır. Bu uygulama(lar)da "*eğitim bilim ayrıntıdır*" ilkesi temele alınmaktadır. "*Bilimsel yöntem*" kullanılarak yapılan eğitim bilim çalışmalarının ortaya koyduğu sonuçların akademik çevreye duyurulması, uygulamacı konumundaki eğitimcilerle ve toplumla paylaşılması da üzerinde önemle durulan diğer bir uygulamadır. Eğitim bilim çalışmalarının sonuçlarının duyurulması ve paylaşılmasında kabul gören IMRAD [*Introduction* (giriş), *Method* (yöntem), *Results* (sonuçlar), *and Discussion* (tartışma)] biçimi, içeriğin özgünlükten ödün vermeden ifade edilmesi amacına yönelik temel ilke ve anahtarları veren etkili bir araç olarak tasarlanmıştır.

Giriş

...Bilip de, söylemeyen suçludur!
Fransız Atasözü

Bu çalışma, eğitim bilim çalışmalarındaki yöntem ve yazıma yönelik olarak "*postmodern söylemlerin*" analiz ve değerlendirilmesi amacına yöneliktir. Postmodernizm bir akım olarak 1950'lerin sonlarında kendinden söz ettirmeye başlamakla birlikte asıl 1980'lerin başlarında yaygın olarak kullanılan bir terim haline gelmiş ve neredeyse her aydının üzerinde düşündüğü, konuştuğu popüler bir kavram olmuştur. Postmodernizm modernitenin sorgulanması, hatta reddidir. Postmodernizmin kes-yapıştır niteliği, bütünlükten yoksun oluşu, hem güçlü hem de zayıf yanıdır. Postmodernizmin başlıca özellikleri şunlardır (Aslan & Yılmaz, 2003; Erdemir, 2006; Aydın, 2006, Yıldız, 2005; Çağlar, 2008; Beriş, 2010) Herkes Postmodernizmde kendine göre bir şeyler bulabilir. Postmodernistlere göre, gerçeklik kavramına yaklaşırken "*odak*" kavramından kaçınmak gerekir. Postmodernistlerin toplumu planlama ve düzenlemeye karşı

*&*Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi

çıkmaları, postmodernistlerin şu anı yaşama ve tarihin sonunun geldiği söylemleriyle de ilişkilidir. Yani postmodernistler geçmişi ve geleceği görmezden gelirler ve "*şu anı*" yaşamaya odaklanırlar. Postmodernistler ilerleme düşüncesini de reddederler. Postmodernistler eklektik bir bakış açısına sahiptirler. Postmodern toplumdaki insanlar veya sanatçılar kurallar ve sınırlamalar olmaksızın çalışırlar. Yani Postmodernizm kültürel mesaj olarak şunu seçmiştir: "*Ne olursa gider!*" Bu eklektik tutum Örs (1997) tarafından "*Postmodernistlerin zırvalama özgürlüğü*" olarak nitelenmektedir (akt. Aydın, 2006: 44). Erdem ve Sarpkaya'ya (2011: 83) göre postmodernizm aklı, yöntemi, planlamayı, büyük öğretileri, ulus devleti, sistemi, insan merkezliliği ve nesnel gerçekliğe toptan ve kökten karşı çıkarak kapitalizmi meşrulaştıran bir kargaşa ortamı yaratmaktadır.

Postmodernist argümanları felsefe, edebiyat, tarih, sosyoloji, sanat vb. alanlarda olduğu gibi eğitim bilim ve eğitim bilim çalışmaları için de daha sık duyar olduk. Eğitim bilim ve eğitim bilim çalışmalarıyla ilgili postmodern söylemler bilim, bilimin mantığı ve felsefesi, bilimsel yöntem, bilimin göreliliği ve esnekliği, bilimin ayrıntı olduğu ilkesi, bilimsel çalışmaların kuramsal bir çerçeveye dayandığı, bilimsel söylem, bilimde kanıta dayalı olarak görüş ve yorumda bulunma, vb konularında ayrıntılı ve derinlemesine bilgi sahibi olunmadan, rastgele ifade edilen söylem görünümündedir. Bu açılardan değerlendirildiğinde, eğitim bilim ve eğitim bilim çalışmalarına yönelik postmodern söylemler, analiz edilip değerlendirildiğinde içinde yanlışlıkları, eksiklikleri ve çarpıtmaları barındırdığı görülmektedir.

Eğitim Bilim Çalışmalarındaki Yöntem Yazıma Yönelik Postmodern Söylemlerin Analizi ve Değerlendirmesi

Eğitim bilim çalışmalarındaki yöntem ve yazıma yönelik postmodern söylemler içinde barındırdığı (1) yanlışlıklar (2) eksiklikler ve (3) çarpıtmalar açılarından ele alınmış, analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir.

Eğitim bilim çalışmalarındaki yöntem ve yazıma yönelik olarak postmodern söylemlerin "yanlışları"

Eğitim bilim çalışmalarındaki yazıma yönelik olarak postmodern söylemlerin başında "*biçimin içeriği esir aldığı*" dır. Bu postmodern söylem, ilk bakışta doğru gibi gözükse de, analiz edildiğinde gerçeklikten uzak ve yanlış olduğu görülecektir. Eğitim bilim çalışmalarının tez, rapor, makale olarak yazılması aşamasında kabul gören yazım kılavuzunun ana çatısı olan IMRAD [*Introduction* (giriş), *Method* (yöntem), *Results* (sonuçlar), *and Discussion* (tartışma)] biçimi bazı değişiklik ve eklemelerle yaygın olarak kullanılmaktadır (Arseven, 1993; Sarpkaya, 2009). IMRAD'ın dayandığı mantık da "*bilimsel bir araştırmanın tüm aşamaları önemli olmakla birlikte, yazımda her bölüm kendi içinde bir bütünlük oluşturmalıdır. Araştırma öyle bir içerik ve düzende yazılmalıdır ki, bu araştırmadan yararlanmak isteyen bir kimse ilgilendiği bölümü okuyarak, gerek gördüğü bilgileri alabilmelidir*" düşüncesidir. Bir eğitim bilim araştırmacısı, çalışmasının yazımında bilimsel bir çalışmayı rapor ettiğini göz ardı etmemesi gerekmektedir. Bunu yaparken de endişesi "*araştırma sonucunda ortaya çıkanları ifade etmede ve yorumlamada bilimsel prensiplerden ödün vermeden anlaşılabilir bir dille nasıl ifade edebilirim*" olmalıdır. Eğitim bilim çalışmalarının yazımında kullanılan biçim, içeriğin ifade

edilmesinin etkili bir aracıdır; amacı değil. Fakat eğitim bilim çalışmalarının yazımına yönelik olarak postmodernistler biçimin esiri olduklarını düşünüyorlarsa, "*neden içeriği ifade ederken biçimin esiri oluyorum*" sorusunun cevabını biçimde değil, başka yerde aramalıdır.

Eğitim bilim çalışmalarındaki yönteme yönelik olarak diğer bir postmodern söylem "*teorisi ve felsefesi olmayan tasasız tezler*" dir. Bu postmodern söylem, eğitim biliminde yüksek lisans düzeyinde eğitim bilim araştırmalarında "ne" sorusunun cevabını aramak, durum tespiti yapmak için yapılan tezlere bakılarak söylenmektedir. Bu söylem, eğitim biliminde yüksek lisansta tez çalışmaları yapanların da dayandığı bir teori ve felsefe olduğundan dolayı yanlıştır. Ayrıca eğitim biliminde yüksek lisans düzeyinde durum tespitine yönelik yapılan tezleri ve daha çok eğitim bilimdeki yöntem ve biçimi öğrenmeye yönelik gayretleri de "küçümsemektedir."

Eğitim bilim çalışmalarındaki yazıma yönelik olarak diğer bir postmodern söylem ise "*lisansüstü tezlerin baştan savma yazıldığı*" dır. Bu postmodern söylem, eğitim bilimindeki yapılan lisansüstü çalışmalarının IMRAD [*Introduction* (giriş), *Method* (yöntem), *Results* (sonuçlar), *and Discussion* (tartışma)] biçimi esas alınarak yazılmasının şekilciliğe yönelttiği, içeriği körelttiği yanlış varsayımına dayandığı için yanıltıcıdır. Çünkü eğitim bilim araştırmalarında kabul gören biçim temel ilkeleri ve anahtarları vermektedir. Çalışmayı yazana düşen görev, biçimle verilen temel ilkeleri ve anahtarları içeriği sunmada etkili bir biçimde araç olarak kullanmaktır.

Eğitim bilim çalışmalarındaki yöntem ve yazıma yönelik olarak postmodern söylemlerin "eksiklikleri": Eğitim bilim çalışmalarındaki yönteme yönelik olarak diğer bir postmodern söylem "*lisansüstü tezlerin sıradan tezler*" olduğudur. Bu postmodern söylem, eğitim bilim çalışmaları çerçevesinde yapılan lisansüstü tezler için genelleme yaparak, alana katkı getirmediği varsayımına dayandığı için eksiktir. Eğitim bilimde lisansüstü eğitimde yapılan çalışmalarının amacı hem eğitim bilim denizine bir damla da olsa katkıda bulunmak hem uygulamacı konumundaki eğitimcilerin kendilerini geliştirmelerini sağlamak hem de gelecekte eğitim bilimle ilgili çalışmaları yapacak olan akademisyenleri yetiştirmektir. Bazı lisansüstü eğitim bilim çalışmalarının, eğitim bilim alanına daha az yâda yok denecek kadar katkı getirmesi, gerçekten eğitim bilim alanına önemli katkılar getiren çalışmaların yok sayılması, katkılarının önemsenmemesi, görülmemesi anlamına gelmemelidir.

Eğitim bilim çalışmalarındaki yönteme yönelik olarak diğer bir postmodern söylem "*lisansüstü tezlerde güncel sorunların ele alınmadığı*" dır. Bu postmodern söylem, eğitim bilim çalışmalarının hem eğitim bilimine katkı getiren hem de eğitimin güncel sorunlarına çözüm getiren çalışmaları içermesinden dolayı eksiktir. Eğitim bilim çalışmaları, diğer bilimsel alanlardaki çalışmalarda olduğu gibi, hem bilime katkı getirmeye yönelik olarak kuramsaldır hem de eğitimin güncel problemlerine çözüm getirmeye yönelik olarak da uygulamaya dönüktür. Her iki amaca yönelik olarak yapılan eğitim bilim çalışmaları değerlidir ve teori-uygulama açısından küçükte olsa alana önemli katkı(lar) sunmaktadır.

Eğitim bilim çalışmalarındaki yöntem ve yazıma yönelik olarak postmodern söylemlerin "çarpıtmaları" : Eğitim bilim

çalışmalarındaki yazıma yönelik olarak diğer postmodern söylemlerden biri de "*tezin yazım kılavuzuna uygunluğu açısından incelenmesinin 'tepedenci', 'sizbilmezsinizci bakış' ve 'tekel koyma çabası' olarak*" nitelendirilmesi. Bu postmodern söylem, eğitim bilimleri enstitüsünün lisansüstü eğitimdeki tezlerin yapılmasındaki düzenleyicilik rolünün çarpıtılmasıdır. Eğitim bilimleri enstitüsü eğitim bilim çalışmalarının yazımında kabul gören IMRAD **[***Introduction* (giriş), *Method* (yöntem), *Results* (sonuçlar), *and Discussion* (tartışma)] biçimini esas alarak "*tez yazım kılavuzu*" hazırlamaktadır. Eğitim bilimleri enstitülerinin hazırladığı "*tez yazım kılavuzları*" hem bilgilendirmeye, hem temel ilke ve anahtarları ön plana çıkarmaya hem de yöntem ve biçimdeki bütünlüğü sağlamaya yöneliktir. Asla danışmanın ve tez jürilerinin işlerine karışmaya yönelik değildir. Danışman ve jüri üyelerinin onayladığı içerik eğitim bilimleri enstitüsünün de onayladığıdır, çünkü içeriğin sorumluluğu danışman ve jüri üyelerinindir.

Eğitim bilim çalışmalarındaki yazıma yönelik olarak diğer postmodern söylemlerden biri de "*tezin yazım kılavuzuna uygunluğu açısından incelenmesinin 'mevzuat-perest' memur ve idareciler tarafından yapıldığı"* söylemidir. Bu postmodern söylem, eğitim bilimleri enstitülerindeki yönetici ve memurları zan altında bırakmaya yönelik bir çarpıtmadır, suçlamadır. Aynı zamanda, tezin yazım kılavuzuna uygunluğunun incelenmesinin hiçbir zaman için enstitüde görevli bir memur tarafından yapılamayacağı ve yapılmadığından dolayı da yanlıştır. Eğitim bilimleri enstitülerinde tezin yazım kılavuzuna uygunluğu açısından incelenmesi görevi, akademik bir ciddiyet gerektirmesinden dolayı genellikle müdür yardımcılarından biri tarafından bu görevin yapılması sözkonusudur. Bu akademik görev hem zaman alıcı hem de önemli bir sorumluluktur. Bu görevin gereklerinin yerine getirilmesi açısından yapılanlar, ne şahsa karşı bir eylem nede müşkülpesentlik olarak algılanmalıdır.

Eğitim bilim çalışmalarındaki yönteme yönelik olarak diğer postmodern söylemlerden biri de "*bilimsel çalışmanın bazı aritmetik hesaplara indirgenen ölçme-değerlendirme işlemi olduğu"* söylemidir. Bu postmodern söylem, özellikle nicel yöntemler kullanılarak yapılan eğitim bilim çalışmalarının değerini ve önemini küçümsemeye yönelik bir çarpıtmadır. Nicel yöntemler kullanılarak gerçekleştirilen eğitim bilim çalışmaları, en az nitel ve deneysel yöntemler kullanılarak yapılan çalışmalar kadar değerlidir ve önemlidir. Eğitim bilimlerinde nicel yöntemlere dayanılarak yapılan çalışmalar, doğru istatistiki yöntemlerin seçilmesini- uygulanmasını ve ortaya çıkan analiz sonuçlarının doğru okunmasını-yorumlanmasını gerektirdiğinden dolayı "*nicel araştırmada*" bilgisi ve becerisi yeterli olmayanların zorlanacağı ve hatta yanlış yapabileceği gerçeğini karşılaşılan örnekler bize göstermektedir.

Sonuç

Eğitim bilimi, kendi yöntem ve biçimini oluşturarak ve buna göre bilimsel çalışmalarını ortaya koyarak rüştünü ispat etmiş, sosyal bilimlerden ayrılmıştır. Hatta eğitim bilimi içinde alt dallar, disiplinler oluşturularak "*uzmanlaşma*" başlamıştır. Uzmanlaşma da beraberinde birçok yeniliği, gelişmeyi getirdiği gibi eğitim biliminin bütünlüğünün zaman zaman gözardı edilmesi sıkıntısını da getirmiştir. Ama bugün eğitim biliminin, insanla ilgili diğer bilim dallarıyla yaptığı işbirliğiyle geldiği nokta, gelecek için ümit vericidir. Eğitim biliminin

bu noktaya gelmesinde en çok katkıyı, eğitim bilime uygun yöntem ve biçimle yapılan "*bilimsel çalışmalar*" dır. Eğitim bilim çalışmalarında kullanılan yöntem ve biçimin, bilimin doğası gereği yöntem ve biçimin sürekli yenilenmesi ve gelişmesiyle eğitim bilimine yaptığı katkı artarak devam edecektir. Eğitim bilim çalışmalarında kullanılan yöntem ve biçimin geliştirilmesine yönelik katkılar çok değerlidir; fakat sulandırmaya, değersizleştirmeye, küçümsemeye yönelik eylemler de bir o kadar zararlı ve eğitim biliminin gelişmesine engeldir. Eğitim bilimindeki yöntem ve biçime yönelik söylemler halk deyiminde olduğu gibi "*maksat üzüm yemeğe*" yönelik olmalıdır. Bu türden söylemler eğitim bilimini geliştirecektir, aksi ise çatışmalara ve kargaşaya, zihinlerde bulanıklığa ve doğrularla yanlışların yer değiştirmesine neden olabilecektir. Bundan da hem eğitim biliminin kuramsal kısmıyla ilgilenen teorisyenler hem de eğitim biliminin uygulayıcıları olumsuz etkilenebilecektir. En vahimi de eğitim hizmetinden yararlanan toplumdaki bireyler, eğitim bilimindeki oluşturulmaya çalışılan kargaşa ve belirsizliğe bakarak, eğitim, eğitim bilim teorisyenleri ve uygulayıcıları hakkında yanlış düşüncelere sahip olabilecektir.

Kaynaklar

Aslan, S. ve Yılmaz, A. (2001). Modernizme bir başkaldırı projesi olarak Postmodernizm. *C.Ü. İktisadi ve İdari*

Bilimler Dergisi, 2 (2). 93-108

Arseven, A. D. (1993) *Alan Araştırma Yöntemi (İlkeler, Teknikler, Örnekler)*, Gül Yayınevi, Ankara

Aydın, H.(2006). Eleştirel aklın ışığında Postmodernizm, temel dayanakları ve eğitim felsefesi, *Eğitimde*

Politika Analizleri ve Stratejik Araştırmalar Dergisi, 1(1). 27-48

Beriş, E. B.(2010). Moderniteden Postmoderniteye (Editör: Mümtaz Türköne). *Siyaset* içinde ss. 483-521.

İstanbul: Opus Yayınları.

Çağlar, N. (2008) Postmodern anlayışta siyaset ve kimlik, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari*

Bilimler Fakültesi Dergisi, 13 (3), 369-386

Erdem, A. R. & Sarpkaya, R. (2011) Postmodernizmin eğitim denetimine uygulanabilirliği, *Mehmet Akif Ersoy*

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3 (4), 73-85

Erdemir, E. (2006). Postmodernizmin İşletme Yönetimine Etkileri: Kavramsal Bir Çözümleme. *Hukuk, Ekonomi*

ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi E-AKADEMİ*, 52.* İnternetten 10.05.2010'da http://www.e-akademi.org adresinden indirildi.

Sarpkaya, R. (2009) Bilimsel araştırmaların raporlaştırılması, Editör: Abdurrahman Tanrıöğen, *Bilimsel*

araştırma yöntemleri içinde ss: 249-276, Anı Yayıncılık, Ankara

Yıldız, H. (2005). Postmodernizm nedir? *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, 153-166

Yılmaz, K. (2009) Supervision duty of school principals *Inonu University Journal of the Faculty of Education,*

10 (1), 19-35.

Samanlıkta iğne arama zamanı

Nalan Temeltaş[1]

Yakın geçmiş eleştirmenleri, edebiyatın topluma sırt çevirdiğini bu nedenle okuyucusunun az olduğunu sıklıkla dile getirirdi. Bu saptamadan hareketle belirli oranın üstünde satış yoktu, ilgi de duyulmazdı.

Günümüzdeyse Gutenberg hayal edebilse şaşakalmasını sağlayacak bir endüstri var handiyse. Çok satan kitaplar var. Edebi PR'lar var. Pazarlamanın tüm teknikleri, herhangi bir markayı pazarlarcasına neyi ne vakit okumamız gerektiğini pompalıyor. Giderek okurun tercihlerini belirleyen bu pazarda yer alamayan metinler ne denli kaliteli olurlarsa olsunlar tozlu raflarda keşfedilmeyi bekliyorlar.

Hakikatli yazar, zor beğenen okur, harikulade metinler edebiyat borsasının, koşulları kendinden menkul serbest piyasanın insafına terkedilir oldu adeta, Saygıyı hak etmeyen, bilinçli reklamlarla pompalanan yüzlere ve kelimelere kurban edilir. Edebiyat ağaları, yayınevi lobilerinin katkısıyla beğenilerimizi belirler, **edebiyat örgütlenemez olur.**

Paranın pintiliğiyle alışverişler, edebiyat ekonomisi, azgelişmişlik kompleksleri, cicili bicili zavallı bir çağın vasatı ne denli içselleştirdiği aşikâr.

''Vasatın algısı gerçeğin yalınlığına itibar etmez; süs sever, boya sever, renk sever. Bundandır popun sahte ihtişamı, havai fişekleri, her an her yerde üzerimize boca ettiği rengarenk konfetiler. Çünkü sadeliğin görkemini görmek de göstermek de kolay değil, kazançlı hiç değildir.''

Üretiminin önüne geçerek, kozmetik ürün haline getirilen yüzleriyle satışı arttıranlarla nereye kadar. Günümüzün edebi töresi medyatikliğine bakar oldu yazarın. Nerdeyse metin ikinci planda. Gözönünde olan, mümkünse popstarlar gibi pozlarla akılda kalan, okunması mühim değil çok satması yeterli, yersiz aşırı güvenine ses çıkarılmayan popyazar olma moda. Belki arkasından Hülya Avşar misali bir maymun iştahlılık, " Bunu da yazarım, bunu da çizerim, şarkı da söylerim, resmim hiç fena değil, dizi oyuncusunun benden neyi fazla ki hemşire?" modeli gelir. Edebiyatın iki dirhem bir çekirdek halli nezaketini özler olduk.

Günümüz edebiyatı bu düşkün hale alıştı mı ne. Kendi seçimine güvenen okura, metinlerini fısıldayan, usulca okurun beğenisine sunan kalemlere yüz vermez oldu. Nerede gürültücü, sansasyonel açıklamalarla kendini gündem yapan, handiyse baldır bacak pozlarla edebi ikoncanlığa basbayağı özenerek görüntü kirliliği yaratan, bu hali normalmişçesine benimsememizi buyuranlar prim yapıyor.

[1] nalan2165@hotmail.com

Oysa biyolojik mevcudiyetin edebi mevcudiyetten zinhar ayrılması elzem tabiatıyla.

Nahid Sırrı Örik'in Kıskanmak romanındaki Seniha karakteri bile bunların yanında zem zem suyuyla yıkanmış sayılır. Bir hırs, bir kin, bir kendini yeniden oldurma hali. Sanki dünyaları versen bu şahsiyetlere yetmeyecek. O kitap, bu söyleşi, yoğun programlara ayaküstü ne yazık ki yetişebilme, çoklukla köşe yazarlığı, bol bol reklam; eee nereye kadar? Sonra?

Bu ucuz gösterilerde yer alan yazar erkek ise "romantik aşk hikayelerinin adamı" oldu; kadınlar saçlarına düğün fönü çektirip ya da kitaplar içinde hafif bir etek sıyrılmasıyla yarabbi o ne güzel bacaklarını sergilemeye başladı. Bilboardlarda ya da gazetelerde tam sayfa ilanlarla, market raflarındaki herhangi bir ürün gibi yer alışları pek normal. Bu da yetmedi. Aç gözlülüğün, hırsın sonu, sınırı olur mu hiç; çeşit çeşit televizyon programlarına katılarak, kutsal görüşlerinden yararlanmanızı sağladılar. O kutsal görüşlerin çoğu kes/kopyala/yapıştır olsa ne fark eder?

Bir sürü edebiyat lobisi var. Birine tezgah açtınız mı hayatınız kurtuluyor. Yorulmadan belki de destekleniyorsunuz. Vasati olsanız da gelecek vadettiğinize başta sizi inandırıyorlar. Politik tercihleriniz, cinsel yönelimleriniz, güç ve nüfuz sahibi olmanız da çok belirleyici olan şıklardan.

Her şey yolunda ama edebiyat bu yerlerde sürünen.

Edebi koordinatörler, proje romanlarını okurun burnuna dayarlar. Biçare okur kendi yalnız, iradi seçkiyle oluşturmayı denediği okuma belleğini bir türlü oluşturamaz. Misal gazeteyi açar aynı şahsiyet ve şahane kitabı, televizyonu açar aynı şahsiyet ve şahane kitabı, markete gider aynısı, son zamanlarda bir de gazete ilanları. Okurun başı dertte! Tüketim tanrıları bi kere karar vermiştir, okur tütsü yakıp kışkışlasa farketmez, maruz kalacak kuvvetli ihtimal alacaktır o şahaneliği.

Fotoğrafına sık rastlanmayan, söyleşileri makul oranda, kendi edebiyatının satıcısı olmayan, gözönünde dolaşarak zorlama bir hayat hikayesi oluşturmayanlara, erdemle donanmış özgür metinlere ihtiyaç var. Otosansüre uğramamış, yayınevi politikalarına göre üretilmemiş özgür metinlere.

Böylesi efendi bi kitle de mevcut zati. Nitel kalitenin yoğun gözlendiği yazar ve metinler, bu toz duman arasında dahi kendine akacak mecra buluyor. Hem Shakespeare dayı demedi miy di : Güle gül demeseniz bile, güzelliği de kokusu da aynı kalır!

Edebiyatın tenhalaşmasına, kadirşinaslığa, başka kalemlere hürmetin örgütlenmesine ihtiyaç var. Aynı metinde bir o konu bir bu konu edebiyat hortumcularının ortaya karışık metinlerine değil.

Bu geçmişe güzelleme fosil merakından değil! Bu sığlıklara tanık olunca bıt bıt eden komünist blok dönemi yaşlı teyzesi gibi kalıyoruz elbet farkındayız.

Keman bile çalıyorum beni beğenin! Haydi, beğenin diyerek dolanan yeni yetmelerin arsızlıklarından usanmak yalnızca!

*Nevzat Samet Baykal**

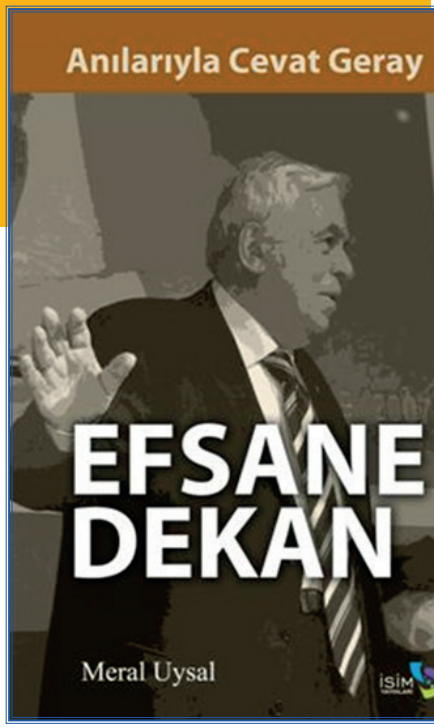

Efsane Dekan: Anılarıyla Cevat Geray

Türkiye'de anı kitapları ve anı türünde yazılmış eserler oldukça azdır. Halbuki anı türü eserler makro düzeyde gerçekleşen toplumsal olayların bireylerin belleklerine nasıl yansıdığının en berrak örnekleridir. Aynı zamanda bireysel olanın toplumsal olanın dolayımından geçerek makro düzeylere nasıl etki ettiğinin anlaşılması açısından da önemlidir. Diğer bir deyişle toplumsal olanla bireysel olan arasındaki diyalektik ilişkinin çözümlenmesinde önemli bir araçtır. Ayrıca dönemin toplumsal olaylarını bu olayları yaşamış, bizzat içinde bulunmuş öznelerin gözünden görmek ise ayrı bir deneyimdir; bireylerin yeni perspektifler kazanmasını da sağlar. Meral Uysal'ın kaleme almış olduğu "Efsane Dekan: Anılarıyla Cevat Geray" kitabı da bu bağlamda önemli bir kitaptır. Geçmişten günümüze gerek akademi içerisinde gerekse de diğer toplumsal, siyasal alanlarda önemli bir siyasal, toplumsal, akademik figür ve özne olan Cevat Geray'ın yaşantısından kesitleri bu bağlamda okumanın akademik, siyasal ve toplumsal açılardan duruşumuzu ve perspektifimizi zenginleştireceği açıktır.

"Sunuş" ve "Son Söz mü?" bölümlerini saymazsak kitabın Cevat Geray'ın akademik, siyasal, toplumsal ve bireysel açıdan önemli yaşam uğraklarını temel alan yedi bölümden oluştuğunu söyleyebiliriz. Bu bölümler "Çocukluk ve İlk Gençlik Yılları", "Mülkiye'de Öğrencilik", "Maiyet Memurluğu ve Kaymakamlık", "Yeniden Mülkiye", "27 Mayıs 1960 Dönemi ve Sonrasında Mülkiye", "Efsane Dekan", "...Ve 1402 Sonrası"dır.

"Çocukluk ve İlk Gençlik Yılları" adlı bölümün ilk paragrafında Meral Uysal, Cevat Geray'ın Kasımpaşa doğumlu olduğunu belirtir ve ardından Geray'ın muhalif siyasal tutumunu ve ince zekasını açığa vuran, incelikli siyasal göndermesini içinde barındıran cümleyi yazar: "Geray kendi ifadesi ile sonradan Kasımpaşalı olanlardan değil, doğma büyüme Kasımpaşalı'dır (Uysal, 2013: 11)." Ardından onun muhalif, sol kimliğinin oluşmasındaki önemli etmenler, yaşantılar Cevat Geray'ın kendi ağzından dile getirilir. Özellikle Talat Eniştesi kendisinin sol kimliğinin oluşmasında, kapitalizme karşı muhalifliğinde önemli bir figürdür. Talat Eniştesi'nin yaşadıklarından, kendisine anlattıklarından ve Geray'ın kendi bireysel yaşantılarından hareketle kapitalizm, Türkiye'de büyük sermayedarların oluşumu, burjuva ahlakı, dini inanç ve laiklik konularında önemli göndermelerde ve tahlillerde bulunur. İlerleyen bölümlerde de bu tahliller ve göndermeler sürekli olarak devam eder. Örneğin DP yönetimiyle bugünkü siyasal iktidar (AKP) arasındaki benzerliklerden bahseder ve DP döneminde yaşananların benzerlerinin bugün de yaşandığını söyler. Tarih adeta tekerrür etmektedir. DP ile bugünkü siyasal iktidarın (AKP) otoriterlik ve baskıcılık açısından birbirlerine benzediklerini ve adeta aynı mantıkla hareket ettiklerini ifade eder: "Ezici çoğunluk söz konusu olunca tıpkı bugünkü gibi biz çoğunluğu elde ettik, her şeyi yaparız biçiminde davranışlara girdiler (Uysal, 2013: 99)."

Öte yandan Geray, gündemde olan kamusal eğitim, üniversite özerkliği, laik eğitim ve laiklik gibi konularda da önemli şeyler söyler, yaşantılarını, birikimlerini ve deneyimlerini aktarır. Günümüzde neoliberal ve neomuhafazakar politikalarla, 4+4+4 yasasıyla saldırı altında bulunan ve

**Ar. Gör. AÜ Eğitim Bil. Fak. Yaşam Boyu Öğrenim ve Yetişkin Eğitimi Bölümü*

giderek kamusal, bilimsel, demokratik ve laik niteliğini kaybeden eğitimin karşısında herkes için kamusal, bilimsel, laik ve demokratik bir eğitimi inatla savunur. Kamusal eğitimin yoksul ailelerden ve kırsal kesimlerden gelmiş öğrencilere toplum içinde daha iyi yaşam koşullarına sahip olma olanakları sunduğunu kendi çevresinden örneklerle gösterir. Elbette ki bu yükselme olanaklarının sınırlı olduğu itirazını getirebiliriz; fakat bugünün piyasaya teslim olmakta olan eğitim sisteminin aksine, az sayıda da olsa, yoksul ve kırsal kesimden gelmiş başarılı çocuklara toplum içerisinde yükselme imkanı sunduğu ise açıktır.

Geçmiş ve bugün arasında eğitim alanında çeşitli zıtlıklar görülmektedir. Cevat Geray bu zıtlıkları da şöyle ifade eder: "Fakültede köyünden çıkıp gelenler de vardı. Öyle sınıf arkadaşlarımız vardı ki, köyünden çıkıp gelip çok başarılı olmuştur. Şimdi daha çok kolej ya da Anadolu Liseleri'ni bitirenler geliyor (Uysal, 2013: 52-53)." İlerleyen sayfalarda ise kamusal eğitimin dikey hareketlilik açısından sunduğu olanakların akademisyenlik mesleğine ve bunun Mülkiye'deki akademisyen profiline nasıl yansıdığına dair değerlendirmelerde de bulunur ve şöyle der: "Bizden önce hep varlıklı ailelerin çocukları öğretim üyeliği mesleğine girmişlerdi. Kimisinin Ege'de bağları bahçeleri, kiminin başka gelir kaynakları vardı ve çocuklarına destek çıkıyorlardı. Bazıları çocuklarını yurt dışında örneğin Fransa'da okutmuşlardı. Bizim anabilim dalımızdaki hocaların çoğunluğu, işçi, memur çocuğu idiler. Bunlar kamusal eğitimin parasız yatılı dizgesinin olumlu sonuçları (Uysal, 2013: 87)."

Öte yandan sadece eğitim alanında değil siyaset, akademi, toplum, demokrasi vb. konularda da birçok önemli şeyi dile getirir; ama bunları ayrıntısıyla anlatmak yerine okuyucuya bırakıp kitaba ismini veren en önemli gerçeklikten bahsederek yazıyı sonlandırmak yerinde olacaktır. Cevat Geray'a neden Efsane Dekan denilmektedir? Kitaptan bir alıntıyla bu konuya açıklık getirelim. Cevat Geray'ın yakın çalışma arkadaşlarından Tuncer Bulutay sözlerine kulak verelim. Tuncer Bulutay bir dekanı efsane yapan niteliklerin ne olduğu ve Cevat Geray'ın niçin efsane dekan olduğunu şu sözleriyle çok güzel bir biçimde ifade eder ve aslında genel bir tarifmiş gibi "efsane dekanlığı" tanımlayarak aslında Cevat Geray dışında başka kimsenin sahip olmadığı özel bir ünvanı tanımlar ve şöyle der: "Bence bir dekanın başarısının, hele de efsane oluşunun aşağıdaki dayanakları olabilir: i) Öğretim üyelerinin, ii) öğrencilerin başarıları, iii) Fakülte'de sağlanan öğrenci, öğretim üyesi ve yönetim arasındaki ilişki ve işbirliğinin sağlığı ve yüksek kalitesi, iv) Cevat Geray söz konusu olduğunda daha önemlisi, yaşanan istisnai zor ortamda dekanın başarısı. Bunlardan ilk ve ikinci başarı nedeni Mülkiye'de Cevat Geray'dan önce de vardı. Geray bunları arttırarak sürdürdü... Bence Cevat Geray büyük başarısını yukarıdaki üçüncü ve özellikle dördüncü noktalarda, yani, çok istisnai zor durumlarda öğrenci-öğretim üyeleri ilişkilerinde göstermiştir (Uysal, 2013: 148-149)."

Sonuç olarak, Meral Uysal'ın kalem almış olduğu Efsane Dekan: Anılarıyla Cevat Geray kitabı geçmiş dönemi ve bugünü, geçmişteki Mülkiye'yi ve bugünkü Mülkiye'yi anlamak, anlamlandırmak açısından önemli bir kitaptır. Bu kitap bize Cevat Geray'ın gözünden dönemin politik, akademik, toplumsal atmosferini anlamak ve bugünle karşılaştırmak açısından önemli olanaklar sunmaktadır. Ayrıca "doğma büyüme Kasımpaşalı" olarak başlayan; politik, akademik ve toplumsal mücadeleler içinde geçen ve geçmekte olan yaşam serüveni içerisinde hiç eksilmeyen mücadele azmiyle birlikte efsane dekan "Cevat hocamız halen öğret"mektedir ve biz de ondan öğrenmekteyiz.

İsmail Aydın

"…de te fabula narratur"

Türkiye'de Öğretmen Örgütlerinin Uluslararası İlişkileri - I (1970–1980)

Türkiye'de kurulan öğretmen örgütlerinin başka ülkelerde faaliyet gösteren öğretmen örgütleriyle ilişkileri 1970'li yıllara kadar yok denecek kadar azdır. 1946-1965 yılları arasında faaliyet gösteren **Türkiye Öğretmen Dernekleri Milli Federasyonu** (TÖDMF) ve öncesinde kurulan öğretmen örgütleri ulusalcı anlayışla faaliyet gösterdiklerinden "**Misak-ı Milli sınırları"** dışındaki gelişmelere ilgi duymamışlardır.

27 Mayıs 1960'taki askeri darbenin ardından yapılan1961 Anayasasının "kısmi özgürlükçü" yapısından yararlanılarak çıkarılan "**Tüm Kamu Personeli Sendikaları Kanunu**"nu uyarınca kurulan İLK-SEN (İlkokul Öğretmenleri Sendikası)'in de uluslararası öğretmen kuruluşlarıyla ilişkisi olmamıştır.

Uluslararası öğretmen örgütleriyle olan ilişkiler, (**tam arşivine ulaşma şansımızın bulunmadığı)** 1965 yılında kurulan **Türkiye Öğretmenler Sendikası** (TÖS), zamanında başlamıştır.

TÖS, **16.6.1969** tarihinde **2.02/6956** nolu yazı ile merkezi **Prag'**da bulunan **Uluslararası** Öğretmen **Sendikaları Federasyonu** (FİSE)'na üye olmak için Türkiye Hükümeti'ne başvuruda bulunur. Talep yazısının altında İkinci **Başkan İsmail Safa Güner'**in imzası vardır. Hükümet, "**Soğuk Savaş**" döneminin ruhuna uygun olarak TÖS'ün "**Komünist FİSE**" ye üye olma talebini reddeder. Bunun üzerine TÖS, Hükümet kararının iptali için Danıştay'a başvurur. Araya 12 Mart Muhtırası girince Danıştay bu konuda karar vermez. Bu arada FİSE ile TÖS arasında karşılıklı mektuplaşmalar sürmektedir. **8 Mart 1971**'de FİSE Genel Sekreteri **Marius Delsal,** TÖS'ün davetlisi olarak Türkiye'ye gelir. Türk haberler Ajansı'nın 11 Mart 1971 tarihli bültenine göre, FİSE Genel Sekreteri Delsal, "**Türkiye'de öğretmenlere yapılan baskıları vahim olarak nitelendirmiş, TÖS'lülerin** yüksek bir mücadele ve bilinç düzeyine ulaştıklarını belirterek TÖS üyelerinin çok cesaretle ve zor

Marius DELSAL Yürütme Kurulu üyelerimizle

FİSE Genel Sekreteri Marius Delsal TÖS'te

Uluslararası Öğretmen Sendikaları Birliği (FİSE) Genel Sekreteri ve Dünya İşçi Sendikaları Federasyonu (WFTU) Yönetim Kurulu üyesi Marius Delsal, 8 Mart 1971 akşamı Türkiye'ye gelerek sendikamızın konuğu olmuştur. Marius Delsal, bazı sendikal ilişkilerde bulunduktan sonra 10 Mart 1971 sabahı Sudan'ın Başkenti Hartum'da yapılacak bir uluslararası toplantıya başkanlık etmek üzere Ankara'dan ayrılmıştır.

lar sonuçlanınca FİSE, uluslararası plânda güçlü bir meslek örgütü haline gelecektir.

FİSE, kapitalist sömürüye ve burjuva ideolojisine karşı bir kuruluştur. Öğretmen mücadelesini, emekçi sınıflar mücadelesinin yanında görür. Bununla birlikte bir «kitle örgütü» olmanın da bilincindedir. Öğretmenlerin maddi ve sosyal haklarının alınması, artırılması ve korunması yolunda çaba harcar. Dünyadı ca-

dirde kendilerinin arzularının gerçekleştirileceği kanaatına varılmış. İşte biz bütün bunları bildriler halinde meslektaşlarımıza duyurduk. TÖS'lü arkadaşlarımıza bu yazımızda artık bu sarhoşlar elinde arabanın bir yere çarpacağını ve halâ arkala-

— 62 —

şartlar altında mücadele ettiklerini" söylemiştir. Marius Delsal, **daha fazla sendikal haklar vermeyen iktidarları ve kanunları eleştirmiş, Türkiyeli öğretmenlere yapılan baskıları Birleşmiş Milletlere kadar götüreceğini belirtmiştir.**

15 Mart 1971 tarihinde yayınlanan 74 sayılı **TÖS GAZETESİ'**nde "**FİSE GENEL SEKRETERİ MARİUS DELSAL TÖS'de**" başlıklı bir yazı ve fotoğraf göze çarpmaktadır. Yazının devamında "***Uluslararası Öğretmen Sendikaları Birliği (FİSE) Genel Sekreteri ve Dünya İşçi Sendikaları Federasyonu (WFTU) Yönetim Kurulu üyesi Marius Delsal, 8 Mart 1971 akşamı Türkiye'ye gelerek sendikamızın konuğu olmuştur. Marius Delsal, bazı sendikal ilişkilerde bulunduktan sonra 10 Mart 1971 sabahı Sudan'ın başkenti Hartum'da yapılacak bir uluslararası toplantıya başkanlık etmek üzere Ankara'dan ayrılmıştır."*** denilmektedir.

TÖS, FİSE'ye üyelik için Danıştay'a yaptığı başvurunun sonucunu beklerken 12 Mart Cuntası TÖS'ü kapatır ve Türkiye'de bir öğretmen örgütünün ilk kez bir uluslararası örgüte üye olma girişimi olumsuz neticelenir.